

Holdninger til fordeling av betalt og ubetalt arbeid i Norden

En undersøkelse av idealer for familieorganisering i de nordiske landene

Mari Mjaaland

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

15.05.2018

Holdninger til fordeling av betalt og ubetalt arbeid i Norden

*En undersøkelse av idealer for
familieorganisering i de nordiske landene*

Mari Mjaaland

© 2018 Mari Mjaaland

Holdninger til fordeling av betalt og ubetalt arbeid i Norden

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Hvordan man velger å dele betalt og ubetalt arbeid i hjemmet har store økonomiske og sosiale konsekvenser for dem det gjelder. Å studere dette er viktig for å forstå manglende likestilling i velferdsstater (Goldscheider, 2000). Denne oppgaven undersøker holdninger til fordeling av betalt og ubetalt arbeid mellom menn og kvinner i Norden.

Det er gjort mye kvantitativ forskning på holdninger til kvinners inntog i arbeidsmarkedet og hvordan dette går overens med deres rolle i hjemmet, mens holdninger til mannens rolle i hjemmet må derimot sies å være understudert. Dette bunner først og fremst i manglende spørsmål som tar opp dette temaet i spørreundersøkelser, men de siste årene har temaet stadig oftere blitt inkludert. I 2012 modulen av International Social Survey Programme (ISSP) finnes spørsmål som trekker frem menns rolle i hjemmet, og to av disse har jeg benytter meg av. Disse tar opp fordeling av betalt og ubetalte arbeid mellom kvinner og menn i familien.

Med disse spørsmålene som utgangspunkt konstruerer jeg en typologi ved hjelp av latent klasseanalyse. Latent klasseanalyse tillater meg å identifisere latente grupper i et utvalg. Min analyse ga tre grupper, og disse synes å speile forskjellige idealtyper av familiemodeller. I tillegg til å undersøke i hvilke idealer som finnes, ser jeg på hvordan disse idealene varierer mellom de nordiske landene. Selv om de nordiske landene er like i mange henseender, så skille de seg også fra hverandre, blant annet når det kommer til familiepolitikk. Politikk fungerer som et rammeverk og kan påvirker hva slags idealer man har for familien, hvordan roller skal spilles og relasjoner mellom disse rollene. Nettopp fordi de nordiske landene ligner gir dette muligheten for å se på nyansene mellom landene. Jeg bruker også multinomisk logistisk regresjon for å undersøke hvilke sosiale

kjennetegn de ulike familieidealene er forbundet med. Jeg finner tre ulike familieidealer: et ideal som jeg kaller «en-og-en-halv inntektsmodell», et som jeg kaller «to-inntekt fulltidsmodell» og til slutt en «to-inntekt deltidmodell». I motsetning til hva jeg forventet fant jeg ikke et ideal som speiler et familiemønster med mannlig forsørger og husmor. For Norden sett under ett er den største enkeltgruppen en «en-og-en-halv inntektsmodell», altså en modell hvor kvinner jobber deltid. Ser man på de litt bredere tendensene er det størst oppslutning om de likestilte (hva jeg legger i dette diskuteres i oppgaven), eller symmetriske, familiemodellen. Dette er kanskje noe overraskende gitt at aldersgruppen til mine respondenter strekker seg fra 18-75 år. I tråd med mine forventninger har Sverige størst oppslutning om likestilt familiemodell (altså enten en «to-inntekt fulltidsmodell» eller en «to-inntekt deltidmodell»). Finland har lavest oppslutning om likestilte modeller, og er det eneste landet som har en overvekt av idealer som ikke har likestilte krav til kvinner og menn. Island, Norge og Danmark befinner seg mellom disse ytterpunktene. Hvilke sosiale kjennetegn som er assosiert med hvilke grupper i hvilke land varierer. I Norden sett under ett har høyere utdanning og alder (kontinuerlig variabel) sammenheng med oppslutning om likestilte idealer, relativt til en «en-og-en-halv inntektsmodell».

Resultatene blir diskutert opp mot Goldscheider, Bernhardt og Lappegård (2015) sin teori om «kjønnsrevolusjonen» og Beckers «spesialiseringstese». Familiemodellidealene mine blir også diskutert opp mot Lewis (2001) sin arbeidstakermodell og Frasers normative familieidealer. Det kan se ut til at de nordiske landene står i en brytningstid, med det en beinet godt plantet i hver sin halvdel av «kjønnsrevolusjonen».

Forord

Først og fremst må jeg få takke Trude Lappegård for at jeg i det hele tatt kom i land med masteroppgaven. Du er helt gull og en stjerne! Tusen takk for at du heiet meg i mål. Ditt gode humør, din formidlingslyst og din alltid åpne dør håper - og vet jeg - vil bli mang en student til glede. Tusen hjertelig takk for all hjelp!

Jeg vil også takke Anne Lise Ellingsæter og Hege Kitterød for tid, veiledning og verdifulle tilbakemeldinger.

En særlig takk fortjener Niels. Tenkt at du holdt ut! Takk for alle mid dager - og all annen støtte. Takk også til Hanna og andre medstudenter for pauseunderholdning, og takk til tirsdagsmiddagsklubben for godt selskap.

Til slutt vil jeg gjerne takke la familia: mamma, pappa, Jens, Tellef og Sofie. Og også Siri, Jørgen, Peder, Jonas, Rasmus, Peik, Thomas & Co, Ardis og Øivind. Det er få ting jeg er så takknemmelig for her i livet som at jeg havnet nettopp blant dere. Når jeg glemmer hva som egentlig er viktig lokker dere latteren frem og setter ting i perspektiv.

Alle feil og mangler i denne oppgaven er selvfølgelig helt og holdent mine egne.

Innhold

1 Innledning	10
1.1 Forhold mellom holdning og handling	13
1.2 Oppgavens oppbygning	14
2 Bakgrunn	16
2.1 Historisk bakteppe	16
2.1.1 Kvinner inn i arbeidslivet - historisk utvikling i Norden	19
2.1.2 Utvikling i husholdsarbeid	20
2.1.3 Familiepolitikk i Norden	22
2.2 Norden: samlet området, eller fem land?	27
3 Teori og tidligere forskning	31
3.1 Kjønnss revolusjonen	32
3.2 Spesialiseringstesen	35
3.3 Familiemodeller	38
3.3.1 Voksen arbeidstakermodell	38
3.3.2 Normative familieidealer	41
3.4 Tidligere forskning	43
3.4.1 Familieidealer i de nordiske landene	44
3.4.2 Holdninger til likestilling i de nordiske landene . . .	45
3.4.3 Sosiale kjennetegn knyttet til likestilte holdninger . .	48
3.4.4 Sosiale kjennetegn knyttet til ulike familieidealer . .	52

3.5	Forventninger	54
4	Data og metode	67
4.1	Datasett	67
4.1.1	Utvalgsbegrensninger	68
4.1.2	Utvalgsskjevhet	69
4.2	Analysestrategi	71
4.3	Operasjonalisering av variabler	72
4.3.1	Variabler brukt i typologi	72
4.3.2	Avhengig variabel i andre del av analysen	73
4.3.3	Uavhengige variabler	74
4.3.4	Deskriptiv statistikk	75
4.4	Metode	80
4.4.1	Latent klasseanalyse	80
4.4.2	Multinomisk logistisk regresjon	84
5	Analyse og resultater	88
5.1	Grupperinger i datamaterialet	89
5.2	Landenes fordeling på gruppene	92
5.3	Kjennetegn ved grupper	93
5.3.1	Modell 1: Norden	94
5.3.2	Modeller, per land	99
5.4	Oppsummering av resultater	111
6	Diskusjon og konklusjon	114
6.1	Familieidealer i Norden	116
6.2	Familieidealenes oppslutning	119
6.3	Sosiale kjennetegn	123
6.3.1	Kjønn	123
6.3.2	Alder	124
6.3.3	Utdannelse	125

6.3.4	Sosialisering	126
6.4	Avsluttende bemerkninger	127
	Litteraturliste	141
Vedlegg		142
	Vedlegg II: Fedrekvote	143
	Vedlegg III: Kontantstøtte	145
	Vedlegg IV: Frekvenstabeller	148
	Vedlegg V: Modellpassform	150
	Vedlegg VI: Fire grupper	151
	Vedlegg VII: Fem grupper	153

Tabeller

2.1	Fedrekvote og fedres andel av foreldrepermisjon i nordiske land (2011)	26
2.2	Hvilken aldersgruppe barna må være i for kontantstøtte (2015)	27
3.1	Familiemønstre for organisering av betalt arbeid og omsorg	40
4.1	Oversikt over utvalgene	69
4.2	Frekvensfordeling på svaralternativer (n=4114)	77
4.3	Frekvenstabell over sosiodemografiske kjennetegn, per land (n=4114)	79
5.1	Karakteristikker ved tre familieidealer i prosent (n=4114) . .	91
5.2	Fordeling av familieidealer på land ved tre grupper, i prosent (n=4114)	94
5.3	Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene(N=4114)	98
5.4	Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Danmark (n=955)	101
5.5	Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Finland (n=696)	104
5.6	Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Island (n=818)	106
5.7	Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Norge (n=981)	109

5.8	Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Sverige (n=664)	112
1	Fedrekvote og fedres andel av foreldrepermisjon i nordiske land (2011)	143
2	Andel av (%) av dager med utbetalte foreldrepenger som er benyttet av fedre i de nordiske landene, 2000-2012	144
3	Andel av (%) av dager med utbetalte foreldrepenger som er benyttet av fedre i de nordiske landene, 2000-2012	145
4	Alder og utdanning fordelt på kjønn (n=4114)	148
5	Utdanning fordelt på alder (n=4114)	149
6	Passform ved forskjellig antall grupper	150
7	Karakteristikk ved fire familieidealer i prosent (n=4114)	151
8	Fordeling av familieidealer på land ved fire grupper, i prosent (n=4114)	152
9	Karakteristikk ved fem familieidealer i prosent (n=4114)	153
10	Fordeling av familieidealer på land ved fem grupper, i prosent (n=4114)	154

Figurer

2.1	Utvikling av kvinnelig deltagelse i arbeidslivet. Kilde: Ortiz-Ospina og Tzvetkova, 2017	21
2.2	Tid brukt på husholdsaktiviteter. Kilde: Statistikbanken Nordisk Ministerråd, 2018	24
2.3	Andel (%) barn i barnehage 0-2 år og 3-5 år. Kilde: Statistikbanken Nordisk Ministerråd, 2018	26
4.1	Illustrasjon av prinsippene for latent klasseanalyse. Kilde: Collins og Lanza, 2010	79
1	Andel barn i barnehage i aldersgruppen 2-5 år, i OECD land(2015). Kilde: Figur hentet fra OECD, 2017, s. 260.	142
2	Penger brukt på barnehage (som % av BNP) i OECD land(2014). Kilde: Figur hentet fra OECD, 2017, s. 265.	143

Kapittel 1

Innledning

Jeg ønsker å undersøke holdninger til fordeling av betalt og ubetalt arbeid i familien. Hvordan man velger å dele betalt og ubetalt arbeid i hjemmet har store konsekvenser for hvordan kvinner og menn lever livene sine. Ulikhet i tilknytning til arbeidsmarkedet og ulikhet i fordeling av ubetalt arbeid har både økonomiske og sosiale konsekvenser for de det gjelder, og er viktig for å forstå manglende likestilling i moderne velferdsstater (Goldscheider, 2000). Stor grad av spesialisering knyttet til kjønn i forbindelse med samliv og foreldrerollen gjør kvinner økonomisk sårbare og menn sosialt sårbare, kvinners større ansvar i hjemmet begrenser det betalte arbeidet og muligheten for forfremmelse, og for menn kan et større økonomisk forsørgeransvar være begrensende for muligheten til selvstendig tilknytning til barn (Goldscheider, 2000; Hook, 2010).

En symmetrisk familiemodell, med to arbeidstakere og to omsorgspersoner, er et politisk mål i mange vest-europeiske land (Kitterød & Lappegård, 2012), inkludert Norden. Ofte betraktes Norden som et homogent området, og i komparativ forskning grupperes ofte disse landene sammen som sosialdemokratiske regimer. Selv om landene er like i mange henseender, så skille de seg også fra hverandre, blant annet når det kommer til

familiepolitikk. Politikk fungerer som et rammeverk og kan påvirker hva slags idealer man har for familien, hvordan roller skal spilles og relasjoner mellom disse rollene (Edlund & Öun, 2016). Med andre ord vil et lands politikk føre til særegenheter for landet det utspiller seg i. Nettopp fordi de nordiske landene ligner er det derfor interessant å se på nyanser i likestilte holdninger mellom disse landene.

Holdninger reflekterer potensiell fremtidig atferdsendring (Krauss 1995), både når det kommer til egen familie og hvordan man i praksis velger å dele betalt og ubetalt arbeid innad i familien. Holdninger har derfor potensielt store sosiale og økonomiske konsekvenser for de det gjelder, og særlig for kvinner. I holdninger ligger det også mulige fremtidige krav til politisk endring, som igjen kan påvirke fremtidig likestilling. Det er derfor samfunnsmessig og sosiologisk relevant å se nærmere på holdninger til familiemønstre.

Målet med denne oppgaven er å undersøke holdninger til fordeling av betalt og ubetalt arbeid blandt menn og kvinner i Norden. De nordiske landene blir ofte sett på som foregangsland når det kommer til likestilling, særlig når det kommer til politikk som skal gjøre det enklere å kombinere arbeidsliv og familie. Likevel gjør kvinner fortsatt mest husarbeid (se for eksempel Bernhardt, Noack & Lyngstad, 2008; Ruppanner, Bernhardt & Brandén, 2017), tar mer ansvar for omsorg (selv om forskjellene nå må sies å være små) (Kitterød & Rønsen, 2013) og jobber oftere deltid (se for eksempel Teigen & Skjeie, 2017). Selv om forskning viser at likestillingsvennlig politikk gjør folk mer positive til kvinners deltagelse i arbeidslivet, fører ikke nødvendigvis til mer likestilling i hjemmet (Bernhardt mfl., 2008; Yu & Lee, 2013).

Jeg vil undersøke i hvilke idealer som finnes, hvordan disse idealene

varierer mellom de nordiske landene, og hvilke sosiale kjennetegn de forskjellige familieidealene er forbundet med. Forskningsspørsmålene mine er som følger:

1. I hvilken grad er det ulike idealer for fordeling av betalt og ubetalt arbeid mellom kvinner og menn i de nordiske landene?
 - a) Hvilke ulike idealer finnes?
 - b) Hvordan varierer disse i oppslutning mellom landene?
2. Er det sammenheng mellom ulike sosiale kjennetegn og idealene for fordeling av betalt og ubetalt arbeid?
 - a) Er, og i så fall i hvilken grad, kjønn, alder, utdanning og om sosialisering (om mor var i jobb når respondenten selv var barn) knyttet til sannsynligheten for hvilke idealer man er tilhenger av i Norden?

Menneses inntog i familielivet, på det som tidligere var kvinners enemerke, har fått relativt lite oppmerksomhet. Interessen for dette feltet er økende (se blant annet Gupta, 1999; Batalova & Cohen, 2002; Fuwa, 2004; Hook, 2006; Fuwa & Cohen, 2007; Baxter, Hewitt & Haynes, 2008; Edlund & Öun, 2016; Bernhardt mfl., 2008; Ruppanner mfl., 2017). Forskning på menns deltagelse i husarbeid og barneomsorg har hovedsakelig vært konsentrert om faktisk oppførsel via tidsbruksundersøkelser, ikke holdninger. For å undersøke dette vil jeg bruke data fra International Social Survey Programme (ISSP) 2012. ISSP har hatt familie og skiftende kjønnsroller som tema fire ganger (i 1988, 1994, 2002 og 2012). Tidligere har spørsmålene hovedsakelig handlet om kvinner og deres inntog på arbeidsmarkedet og hvordan dette går overens med deres rolle i hjemmet; et fokus som har vært dominerende i spørreundersøkelser generelt (Edlund & Öun, 2016). Ved å kun se på holdninger til kvinners deltagelse i arbeidslivet får man

et begrenset bilde (Edlund & Öun, 2016): likestilling handler om begge kjønn. I 2012 modulen inkluderte ISSP spørsmål som trekker frem menns rolle i hjemmet, og fokuserer generelt mer på kjønnsrollerelasjoner, makt og fordeling innenfor husholdet når det kommer til lønnsarbeid, og ubetalte oppgaver som husarbeid og omsorg (Edlund & Öun, 2016, s. 155). Noen av disse spørsmålene vil jeg benytte her for å få frem et mer helhetlig bilde av holdninger til fordeling av betalt og utbetalt arbeid i hjemmet.

Ved hjelp av latent klasseanalyse (Latent Class Analysis, LCA) vil jeg identifisere forskjellige grupperinger av holdninger - på tvers av de nordiske landene - til hvordan lønnsarbeid og husholdsoppgaver bør fordeles når barn er under skolealder. Gruppene jeg finner speiler forskjellige familieideal, og jeg vil se på hvordan disse familieidealene varierer i utbredelse i de forskjellige landene. Deretter vil jeg benytte multinomisk logistisk regresjon for å se på hvor stor sannsynlighet det er for at visse sosiale kjennetegn (alder, kjønn, utdanning og om mor var i arbeid før respondenten var fylt 14 år) er assosiert med de enkelte familieidealene.

1.1 Forhold mellom holdning og handling

Sammenhengen mellom holdninger og handlinger er uklar. I en metaanalyse av 88 ulike studier som ser på forholdet mellom holdninger og handlinger finner Kraus (1995) en signifikant og substansiell sammenheng mellom holdninger og adferd, med andre ord at holdninger kan sies å forutsi fremtidig handling (Kraus, 1995). Dette er en relativt vanlig antagelse å legge til grunn når man bruker variabler som går på holdninger. Det betyr ikke at en kan trekke slutninger fra holdninger til hvordan folk faktisk handler. Folk har en tendens til å svare på holdningsspørsmål i tråd med gjeldende idealer (Helle-Valle, 2007), og det er heller ikke uvanlig å tilpasse preferanser til reelle muligheter, noe som gjerne omtales som adaptive

preferanser (se Elster, 1983).

1.2 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av seks kapitler. Jeg starter kapittel 2 med å skissere opp hvordan familiemønstre har endret seg over tid, utvikling i kvinners inntog på arbeidsmarkedet i Norden, utvikling i deling av husholdsarbeid, en kort innføring i familiepolitiske ordninger i de nordiske landene, og til slutt en diskusjon om Norden som heterogent område.

I kapittel 3 redegjør jeg for mitt teoretiske bakteppe som består av Goldscheider mfl. (2015) sitt teoretiske perspektiv, «kjønnsrevolusjonen», og for Gary Beckers spesialiseringstese. Deretter nærmer jeg meg forskningsspørsmålene mine ved å diskutere familiemodeller, henholdsvis Lewis (2001) sin voksne arbeidstakermodell, og Nancy Frasers normative familieidealer. Jeg kommer så inn på tidlig forskning. Denne delen er strukturert etter forskningsspørsmålene mine: jeg ser først på forskning som tar for seg familieidealer i Norden, før jeg går over til mer generelle holdninger til likestilling og ser på forskjeller mellom de nordiske landene. Jeg ser deretter på sosiale kjennetegn knyttet til ulike egalitære holdninger, før jeg snevrer meg inn på sosiale kjennetegn knyttet til ulike familieidealer. Dette resulterer i en rekke forventninger som blir presentert til slutt i kapitlet.

I kapittel 4 presenterer jeg forskningsdesignet mitt, datagrunnlaget, metoder og deskriptiv statistikk. Jeg bruker først latent klasseanalyse for undersøke hvilke holdningskonstellasjoner jeg finner i datamaterialet, og for å se på oppslutning om de ulike idealene i de forskjellige landene. Deretter bruker multinomisk logistisk regresjon for å undersøke hvilke sosiale kjennetegn som er forbundet med de forskjellige gruppene.

I kapittel 5 presenterer jeg analyseresultatene mine og oppsummerer hovedfunn, og i kapittel 6 følger jeg opp med å diskutere resultatene opp mot forventningene mine, og i lys av teoretiske rammeverk og tidligere empirisk forskning. Masteroppgaven avrundes med noen avsluttende bemerkninger.

Kapittel 2

Bakgrunn

I dette kapitlet skisserer jeg den demografiske utviklingen som har skjedd i de fleste industrialiserte land siden etterkrigstiden. Dagens familiemønstre og hva slags holdninger man har til hvordan familien best bør organiseres må forstås i lys av de radikale endringene familien som institusjon har gjennomgått over det siste halve århundret. Den historiske konteksten man befinner seg i både påvirker og blir påvirket av hva slags familiemønstre man har og ønsker å ha. Jeg vil redegjøre kort for den deskriptive siden ved «Den andre demografiske overgang» og tilliggende historiske perioder av relevans. Det har skjedd store endringer når den kommer til familiemønstre i denne perioden, men jeg viser at det også har skjedd store endringer i andre perioder av historien. Deretter vil jeg redegjøre for historisk utvikling av kvinners tilknytning til arbeidslivet i Norden, utvikling i husholdsarbeid og redegjøre kort for noen familiepolitiske ordninger. Til slutt vil jeg se på argumentene for å undersøke de nordiske landene.

2.1 Historisk bakteppe

Tiårene etter krigen (noe landvariasjon) karakteriseres av enkelte som «ekteskapets gyldne tiår», og bar preg av at folk giftet seg svært tidlig (Noa-

ck, 2010). Ikke sjeldent brukes denne perioden som målestokk når det er snakk om familiemønstre (se for eksempel Lesthaeghe, 2010). Ved å vise til longitudinelle data viser Oppenheimer (1997) at tidlig ekteskap er en historisk anomali. Både før og etter disse tiårene giftet folk seg senere, og mange forble ugifte (Oppenheimer, 1997; Noack, 2010). Heller ikke før den industrielle revolusjon var det slik i Nord-Europa.

Frem mot den industrielle revolusjon var det nord-europeiske familiemønsteret dominerende i de nordiske landene. Dette mønsteret var organisert rundt det enkelte ektepar, med barn. Kjernefamilien var grunnenheten og husholdsøkonomien var sentrert rundt denne organiseringen. Med andre ord - ikke som i andre steder i verden - hvor det var vanlig med flergenerasjonshushold og mer patriarkalske og slektslinjebaserte hushold. Et annet trekk ved denne ekteskapsbaserte husholdsøkonomien var at barn og ungdom ofte dro ut og tjente til eget livsopphold i andre hushold, som tjenestefolk og midlertidig arbeidskraft, såkalt «life cycle service». Dette er helt særegne trekk for dette familiemønsteret. Med ekteskapet i sentrum var man mindre avhengig av slekt. Både kvinner og menns arbeid var en nødvendig del av husholdet, med kvinnene som «deputy husbands». De var juridisk underordnet mannen, men samtidig uunnværlig som deltaker i husholdets økonomiske virksomhet. Her tjente de penger til eget livsopphold, og var fristilt familiens kontroll. Det var vanlig med lange opphold utenfor foreldrehjemmet før de giftet seg, og de giftet seg ofte ganske godt voksne. Arrangert ekteskap var relativt uvanlig, og var et relativt autonomt anliggende. Den forholdsvise likhet i livsbetingelser mellom kjønnene kan være grunnen til at forskere finner at kvinner hadde mye reell makt, selv om de ikke hadde juridisk makt. Forholdet var ikke likeverdig, men den sosiale underordningen var langt svakere enn i mer kollektivt organiserte patriarkalske systemer. Når det gjelder bondebefolkningen, har den opprinnelige ekteskapsøkonomien med felles økonomisk ansvar

hold seg levende i enda sterkere grad. Ideen om forskjellige sfærer for menn og kvinner, og glorifiseringen av moderskapet og kvinnen tilhørende hjemmet, dukket først opp men romantikken på 1800-tallet (Solheim, 2012).

Selv om ideen om barn innenfor ekteskap med stabil økonomi dominerte på 1800-tallet, betyr ikke det at alle levde slikt i praksis. Nordmannen Eilert Sundt, en ufaglært pioner innen demografi og etnologi i Norge, reiste rundt og dokumenterte levesettet på landsbygda i Norge. Han ble satt til å finne ut hvorfor de unge var blitt så lettsindige, hvorfor de bodde sammen og fikk barn før de hadde sikkert levebrød og giftet seg. Hans undersøkelser førte til bøkene *Om Giftermaal i Norge* og «Sædelighedstilstanden i Norge». Han viste her hvordan store fødselstall i 1840-årene førte til at de unge var så mange, med de konsekvensene det hadde. Slike generasjonsbølger har fått tilnavnet «Eilert Sundts lov». Han redegjorde også for hvordan det ble så mange uekte barn, noe som ofte førte til vanskeligheter for moren. Han mente nattefrieri og felles natteleie for tjenestefolk av begge kjønn på gårdene var å skylde. Med andre ord, familiemønstrene varierte selv om idealene ofte var klare (Munthe, 2009).

Perioden fra 1970-tallet og fremover blir ofte referert til som Den andre demografiske overgang (Second Demographic Transition, SDT). De første spirene til perioden kom allerede i 1950-årene med stigende skillsmissera-ter, særlig i USA og Skandinavia. Fra andre halvdel av 1960-tallet begynte barnetallene å synke. Den seksuelle revolusjon, prevensjon, og likestillingen gjorde sine inntog. Folk utsatte både ekteskapet og det å få barn. Dette førte til fertilitetsrater på under reproduksjonsnivå i flere land. Folk valgte andre måter å leve sammen på en ekteskapet, for eksempel samboerskap, og valget om å få barn ble derfor i stadig større grad fristilt fra ekteskapet (Lesthaeghe, 2010, s. 212).

2.1.1 Kvinner inn i arbeidslivet - historisk utvikling i Norden

Kvinnenes inntog på arbeidsmarkedet, og dermed overgangen fra en mannlig forsørgermodell til en to-inntekts modell, har skjedd gradvis. I en artikkel undersøker Ellingsæter (1999) hvordan kvinners individuelle rettigheter har utviklet seg i perioden 1970 til midten av 1990-tallet. Norge er brukt som hovedcase, med supplerende informasjon om forholdene i Danmark og Sverige. Valget av Norge begrunnes med at dette landet er det som er mest tradisjonelt når det kommer til kjønn av de tre Skandinaviske landene. Ellingsæter (1999) finner at kvinners individuelle rettigheter i forhold til arbeid styrkes gjennom perioden. Interessant nok var det kvinnebevegelsen som kjempet frem denne rettigheten, ikke arbeiderbevegelsen (Ellingsæter, 1999, s. 113). Samtidig skal en huske på at arbeiderbevegelsen var med på sementere kjernefamilien og den mannlige forsørgermodellen (Lesthaeghe, 2010, s. 218) under Den (første) demografiske overgang. Kvinnebevegelsen var også helt sentral i å sikre kvinner rettigheter som gjordet det mulig å kombinere jobb og familie (Ellingsæter, 1999, s. 113).

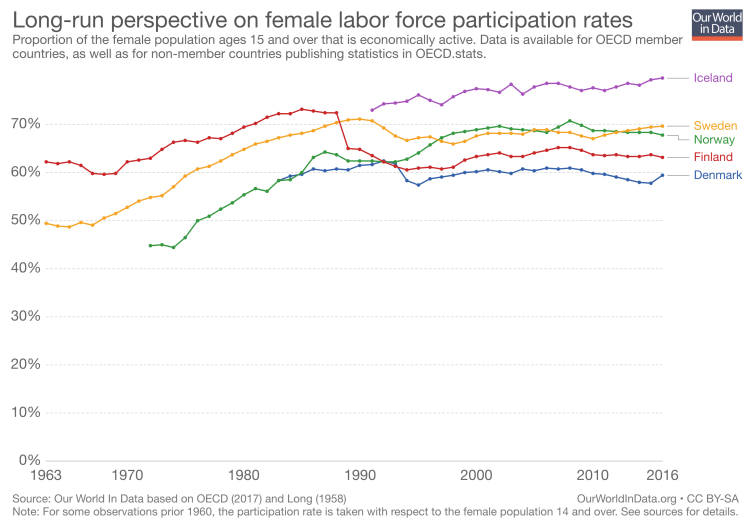
Utviklingen av sysselsettingstrender og trender i arbeidsledighet gjennom perioden indikerer at kvinner ikke lenger fungerer som en arbeidsstyrkereserve, men er en viktig del av arbeidsstyrken (se figur 2.1 for en oversikt over trendene i de nordiske landene). I følge Ellingsæter (1999, s. 111) har velferdsstaten spilt en sentral rolle i forvitringen av en- forsørgermodellen, gjennom å endre tilgang og legitimiteten til forskjellige forsørgermodeller, via familie, stat og marked, for både for menn og kvinner. Blant sosialdemokratiske velferdsregimer er høy grad av sysselsetting, også blant gifte og mødre, et viktig systemisk kjennetegn i følge Esping-

Andersen (1990). De skandinaviske velferdsstatene er også de som har gått lengst bort fra en mannlig forsørgermodell som underliggende premiss (Ellingsæter, 1999). Individuell inntjening er en forutsetning for denne typen velferdsstat. Dette har blitt fulgt av et «fundamentalt kulturelt skift, synlig i befolkningens holdninger, i normer på arbeidsplassen og rettslig praksis» (Ellingsæter, 1999, s. 120). Ellingsæter (1999, s. 120) mener dette er muliggjort av liberale holdninger til samfunnet generelt, og ser manglende tilgang til fulltidsarbeid som et stort problem.

I sammenheng med kvinners inntog på arbeidsmarkedet er det også viktig å se på hvordan omsorg blir håndtert på et institusjonelt nivå, og hvordan det knyttes flere rettigheter til dette feltet (Ellingsæter, 1999, s. 121). Det har skjedd store strukturelle endringer når det kommer til familiepolitikk og hvordan de nordiske landene prøver å løse balansen mellom jobb og familie. Både betalt permisjon, fedrekvote, og kontantstøtteordning er alle eksempler på dette, selv om de tildels er konstruert med ulike intensjoner for øyet (Sainsbury, 2001). Disse endringene betyr også at menn har entret omsorgssfæren. Kvinners «hegemoniske plikt til å utføre omsorg» (hegemonic duty to care) blir utfordret av fedrekvoten i alle de nordiske landene (Ellingsæter, 1999, s. 122).

2.1.2 Utvikling i husholdsarbeid

Tidsbruksundersøkelser viser at tiden som brukes til husholdsarbeid har gått betydelig ned siden slutten av 1960-tallet/starten av 1970-årene (Hook, 2010; Kitterød & Rønsen, 2013). (Se figur 2.2 for oversikt over tid brukt på husholdsarbeid for kvinner og menn i 1990, 2000 og 2010 i Danmark, Finland, Norge og Sverige.) Nedgangen skyldes hovedsakelig nedgang i rent husarbeid. Termen husholdsarbeid omfatter husarbeid, omsorg, vedlikeholdsarbeid, innkjøp av varer og tjenester, samt annet husholdsarbeid (for eksempel planlegging, administrasjon, og lignende) (Kitterød & Røn-

Figur 2.1: Utvikling av kvinnelig deltagelse i arbeidslivet. Kilde: Ortiz-Ospina og Tzvetkova, 2017

sen, 2013). Det kan se ut til at det har blitt gjort større fremskritt når det kommer til menns deltagelse i omsorg av barn, enn ved rutinepregede husholdsoppgaver (Bonke & Esping-Andersen, 2008), noe som indikerer at det kan være viktig å studere husholdsarbeid og omsorg hver for seg når ubetalt arbeid skal undersøkes (Goldscheider mfl., 2015, s. 211).

I 1974 brukte norske kvinner i alderen 16-74 år i gjennomsnitt 41 timer og 25 minutter på husholdsarbeid, mot kun 26 timer og 50 minutter i 2010. Samme året bruker menn nesten 6 timer mindre tid på slikt arbeid enn kvinner. Dette er i overensstemmelse med trender i andre land (se Hook, 2010). Grunnen til nedgangen skyldes nok i stor grad tekniske hjelpemidler, og bruk av ferdigvarer (Hook, 2010; Kitterød & Rønsen, 2013), men også endringer av normer og forventninger kan også være en årsak (Kitterød & Rønsen, 2013) Kvinner står fortsatt for en uforholdsmessig stor andel av den delen som gjelder oppgaver som ikke er tidsfleksible. Dette kan være problematisk fordi slike oppgaver er forbundet med psykolo-

gisk stress og dermed tap av velferd. Fordelingen av disse oppgavene ser ut til ofte å være sterkt knyttet til opplevelsen av urettferdig fordeling av husholdsoppgaver, og dermed påvirkes kvinners helse og kvalitet på parforhold. Det kan også være et reelt hinder for lik deltagelse i arbeidslivet (Hook, 2010).

Det kan være vanskelig å måle tid når det kommer til omsorgsarbeid. Aktivt omsorgsarbeid utgjør bare en liten del av total omsorg (Kitterød & Rønsen, 2013). Det ser ikke ut til at foreldre bruker mindre tid på aktiv omsorg for barn, selv om kvinner jobber (Bianchi, 2000). Det ser ut til å være en økning av tid brukt på omsorg både blant kvinner og menn (Kitterød & Rønsen, 2013), noe som kan reflektere det som gjerne refereres til som en «intensivering av foreldreskapet», hvor foreldre forventes å ta en mer aktiv foreldrerolle (Hays, 1996). Politiske grep, som fedrekvote, ser ut til å ha en effekt, hvor menn ser ut til å utføre mer omsorg og noe mer husholdsarbeid, men ikke like mye husarbeid som mødre gjør (Brandth & Kvande, 1998), se figur 2.2.

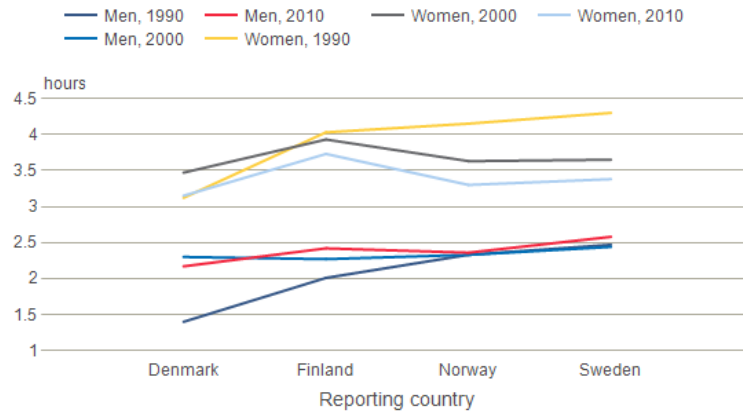
Når det kommer til forskjeller mellom landene ser det ut til at unge par i Sverige både har mer likestilte holdninger og deler husholdsoppgaver mer likestilt enn i Norge. Dette skyldes sannsynligvis at Sverige har en lengre tradisjon for likestilling og har sterkere normer rundt dette i samfunnet, og at disse normene er mer «institusjonalisert» i offentlig politikk - og dermed demonstrerer stivhengighet Bernhardt mfl. (2008).

2.1.3 Familiepolitikk i Norden

Ellingsæter (1998) mener politikk og institusjoner er viktig å undersøke fordi holdninger former (og formes) av velferdspolitik (Ellingsæter, 1998; Svallfors, 2007). Ferrarini (2006) argumenterer for at politikk påvirker borgernes handlingsrom, siden valgmulighetene som er tilgjengelige for en-

LABO07: Hours spent on domestic activities (age group 20-74)

Sex, Time:

Figur 2.2: Tid brukt på husholdsaktiviteter. Kilde: Statistikbanken Nordisk Minsterråd, 2018

keltpersoner endres. Sjöberg (2004) er mer konkret og hevder at familiepolitikk påvirker kjønnsrolleholdninger på to måter: ved å muliggjøre dobbel inntekt, og ved å signalisere hva som skal betraktes som passende oppførsel. Institusjoner påvirker dermed både verdenssyn og bestemmer normer. Jeg skal derfor her redegjøre for de viktigste familiepolitiske tiltakene beregnet på å avhjelpe familier med å balansere betalt arbeid med det å få barn.

Barnehage

Behovet for og tilbudet om barnehager vokste frem samtidig med kvinners inntog i arbeidsmarkedet. Fordi et lands økonomiske vekst er avhengig av at så mange som mulig av befolkningen er i arbeid er konsekvensen en økt interesse for å utvide tilbudet. På 1970 og 1980-tallet utviklet mange europeiske land familiepolitikk som skulle sørge for at kvinner både fikk barn, men også kunne fortsette å jobbe (OECD, 2017, s. 263). Når det kommer til de nordiske landene er barnehagedekningen høyest i Danmark, deretter følger Island, Norge og Sverige (se figur 2.3 for oversikt

over utvikling i barnehagedekning i disse landene). Finland ligger under OECD-gjennomsnittet (se vedlegg 1). Forskjeller i hvor mange barn som er i barnehage mellom 0-1 år vil varierer med lengde på permisjonsordninger. Norge sakket lenge akterut når det kommer til barnehagedekning, men med «barnehageforliket» ble det lovet barnehageplass til alle i løpet av 2005 («Barnehagereformen», 2013), og utover 2000-tallet økte barnehagedekningen kraftig. På Island har de hatt problemer med «omsorgsgap», i perioden mellom endt foreldrepermisjon og før man får barnehageplass. Permisjonen på Island er på 9 måneder, mens barn får sjeldent barnehageplass før de er 18 måneder, og foreldre sliter derfor med et slikt omsorgsgap. Det er som regel mor som dekker dette omsorgsgapet ved ulønnet permisjon (Halrynjo & Kitterød, 2016, s. 52). Alle de nordiske landene ligger blant de seks øverste på listen over penger brukt på barnehage i OECD-land. Norge ligger på førsteplass og Finland på sjetteplass (se tabell 2 og tabell 1 i vedlegg for mer informasjon).

Foreldrepermisjon og fedrekvote

Alle de nordiske landene har foreldrepermisjonsordninger. I 2014 lå lengden på permisjonen på 39 uker på Island, 46 uker¹ i Norge, 48 uker i Finland til 52 uker i Danmark, og 69 uker i Sverige. Kompensasjonsgraden er varierende. Per i dag har alle de nordiske landene, bortsett fra Danmark, en statlig ordning hvor en del av permisjonen er forbeholdt far. Finland fikk først en egen fedrekvote i 2013, og ordningen var derfor ikke satt i verk for tidspunktet for spørreundersøkelsen jeg benytter.

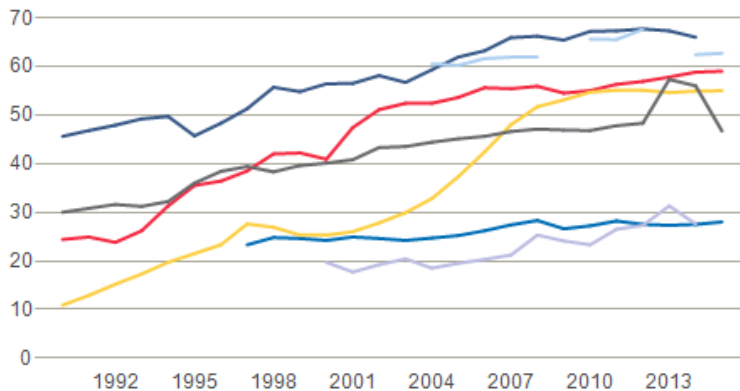
I 2011 var fedrekvoten på henholdsvis 3 måneder (33 % av totalen) på Island, 10 uker i Norge (21% av totalen), 0 uker i Finland og Danmark, og 14 uker (20% av totalen) i Sverige (se tabell 1 over fedres rettigheter og

¹Med 100% kompensasjonsgrad. I tillegg kommer tre uker som mor må ta ut før termin

CHIL03: Children in day-care

Unit: **Per cent of age group** | Age: **0-2 years** | Reporting country:

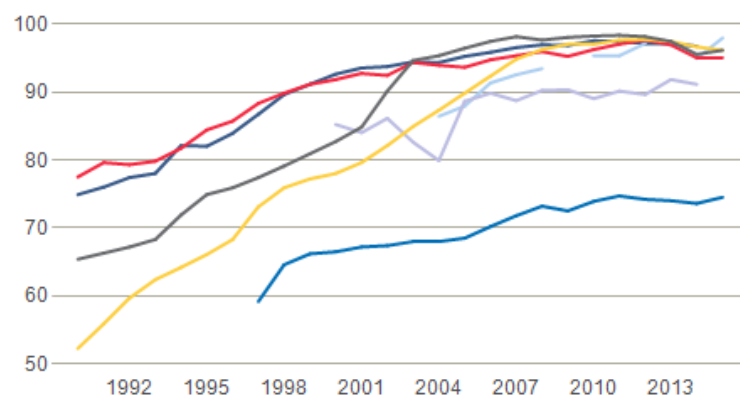
— Denmark — Finland — Iceland — Sweden
— Faroe Islands — Åland — Norway

CHIL03: Children in day-care

Unit: **Per cent of age group** | Age: **3-5 years** | Reporting country:

— Denmark — Finland — Iceland — Sweden
— Faroe Islands — Åland — Norway

Figur 2.3: Andel (%) barn i barnehage 0-2 år og 3-5 år. Kilde: Statistikkbanken Nordisk Ministerråd, 2018

fedrekvote i Norden som ligger som vedlegg) (Halrynjo & Kitterød, 2016, s. 94). Danmark er det eneste nordiske landet som i dag ikke har egen fedrekvote som del av lovgivning. Fedre har rett til to ukers omsorgspermisjon innen de 14 første ukene etter fødsel, samtidig som mor er hjem-

me. I 1998 ble to uker av permisjonstiden satt av til far, men allerede i 2002 ble fedrekvoten avvirket. Hovedargumentet var at arbeidsplassavtaler vil være tilstrekkelig for å sikre fedres rett til tid med barnet. Det er stor oppslutning om fedrekvoten i alle landene. Fedres bruk følger utvidelser av kvoten, og det ser ut til at fedrekvoten fungerer normgivende for fars permisjonsbruk. Far bruker kvoten og mor bruker den delbare permisjon (se tabell 2.1 og tabell 3 for oversikt over fedres uttak av fedrekvote). Den samme tendensen finner man i alle de nordiske landene (Halrynjo & Kitterød, 2016, s. 95).

Tabell 2.1: Fedrekvote og fedres andel av foreldrepermisjon i nordiske land (2011)

	Norge	Sverige	Danmark	Island	Finland
Fedrekvote 2011	10 uker	2 måneder	0 uker	3 måneder	0 uker (bare bonusuker)
Fedres andel av uttak av total foreldrepermisjon i 2011	18 prosent	25 prosent	7 prosent	29 prosent	8 prosent

Kilde: G. Eydal og Rostgaard, 2015, s. 281 slik gjengitt som tabell i Halrynjo og Kitterød, 2016, s. 87

Kontantstøtte

Systemet for kontantstøtte i de forskjellige landene skiller seg fra hverandre ved lengde på eksistens, utforming og hvilke argumenter som dominerer debatten rundt stønaden. (For detaljer om innhold i de nordiske kontantstøtteordningene se tabell 2.2 og 6.4). Alle landene tilbyr kontantstøtteordninger som del av sin nasjonale lovgivning, bortsett fra Island hvor kun enkelte kommuner tilbyr en slik stønad. Ordningen har eksistert lengst i Finland, mens Sverige kun har hatt tilbudet en kort periode (Østbakken, 2016). Ordningen er relativ populær i Finland, mens den nesten ikke benyttes i Danmark og Sverige (Østbakken, 2016, s. 77). Det pekes

særlig på to viktige faktorer som spiller inn på bruk: lengde og fleksibilitet på foreldrepermisjon og tilgang på barnehage etter endt foreldrepermisjon. Siden foreldrepermisjonen i Sverige varer til barna er nesten 1.5 år, kan det av den grunn kan være mindre behov for en slik ordning. Som kontrast har Danmark, Finland og Island relativt korte permisjonsordninger (Norge har en mellomlang variant, om man velger lavere kompensasjonsgrad) (Østbakken, 2016, s. 78).

Tabell 2.2: Hvilken aldersgruppe barna må være i for kontantstøtte (2015)

	Norge	Sverige	Danmark	Island	Finland
Barnets alder	13-23 mnd.	250 dager -35mnd.	6 mnd -skolestart (maks 1 år)	-	9-36mnd

Kilde: Østbakken, 2016, s. 62

De nordiske landene blir ofte sett på som foregangsland når kommer til politikk som skal gjøre det enklere å kombinere arbeidsliv og familie. Alle de nordiske landene har relativt lange foreldrepermisjonsordninger, men Sverige skiller seg ut med en foreldrepermisjon som varer til barnet er neste 1,5 år. Et stykke etter, på en andre plass kommer Norge (om man velger lavere kompensasjonsgrad). Island berømmes ofte for sin tredelte permisjonsordning, men sliter med «omsorgsgap» mellom permisjonstidens slutt og barnehageplass er sikret. Danmark kjennetegnes derimot ved kortere foreldrepermisjon, men bygde tidlig ut barnehagetilbud sitt. Finland og Norge skiller seg ut med lang tradisjon for kontantstøtteordninger, noe som omtrent er ikke-eksisterende i de andre nordiske landene.

2.2 Norden: samlet området, eller fem land?

Innen komparativ forskning er det vanlig å klassifisere velferdsstater i ulike grupper, for å lettere kunne sammenligne og forstå nasjonale forskjeller og likeheter. (Esping-Andersen, 1990). I slike sammenhenger havner ofte

de nordiske landene i samme gruppe og representerer en form for sosialdemokratisk regime, noe avhengig av hvilke kriterer som legges til grunn for klassifiseringen (se oversikt Arts & Gelissen, 2002, s. 143-144). Spørsmålet er om typologier, som den til Esping-Andersen (1990), har analytisk verdi, eller om forenklingen blir for grov.

Esping-Andersen (1990) sin typologien tar utgangspunkt i hvordan velferdsproduksjon fordeles mellom stat, marked og familie. I *The three worlds of welfare capitalism* fra 1990 er det særlig dimensjonen som går på rettigheter og *de-kommodifisering*: altså hvor avhengig du er av å selge arbeidskraften din, og stratifiseringsdimensjonen; hvordan staten håndterer sosial ulikhet, som er bestemmende. Disse dimensjonene gir opphav til tre velferdsregimer som presenterer tre kvalitativt forskjellige logikker: det liberale regimet, det konservative regimet, og det sosialdemokratiske regimet (Esping-Andersen, 1990). De tre velferdsstatstypene er idealtyper, og alle land vil være hybrider, men noen mer enn andre. Kort oppsummert er *det sosialdemokratiske velferdsregimet* basert på universalisme og individuelle rettigheter. Eksempler på land som knyttes til det sosialdemokratiske velferdsregimet er Danmark, Norge og Sverige, men også Nederland, Belgia og Østerrike (Arts & Gelissen, 2002). Finland plasseres i det konservative velferdsregimet. (Island er ikke med i klassifiseringen.)

Esping-Andersens velferdstypologi ble både bejublet og kritisert da den kom ut. Noen mente den måtte revideres, mens andre mente den inneholdt større feil og mangler og burde forkastes (Arts & Gelissen, 2002, s. 138). Han møtte særlig mye kritikk fra feministisk hold som mente at han hadde utelatt viktige aspekter ved å bruke mannens livsmønster som standard. Leira (1992) viser hvordan Esping-Andersens typologi bryter sammen når hun trekker inn kjønn og ser på de skandinaviske landene. Orloff (1993) spesifikt kritiserer Esping-Andersen for å ignorere familien

som velferdsprodusent, og at dekommodifiseringsdimensjonen ikke fanger opp kvinners relasjon til velferdsstaten ettersom dimensjonen kun fokuserer på betalt arbeid. Bred kritikken (Se for eksempel oppsummering av Lewis, 1997) fra feministisk hold gjorde at Esping-Andersen i boken *Social Foundations of Postindustrial Economies* introduserte en ny dimensjon som han kalte familialism/de-familialism. *Familialism-dimensjonen* referer til hvorvidt velferdsproduksjonen er frigjort fra familien. Det skilles mellom familieserte og de-familieserte velferdsregimer, hvor familieserte velferdsregimer legger forpliktelser for husholdningens velferd til familien (Esping-Andersen, 1999, s. 45). I familieserte velferdsregimer er den mannlige hovedforsørgeren sentral, og kvinners sosiale rettigheter er avledet fra den mannlige forsørgeren.

Edlund og Öun (2016), som er opptatt av forskjeller, tar til ordet for at familiepolitikk utgjør et rammeverk som definerer og påvirker forventninger, idealer, roller og relasjoner mellom kvinner og menn, som igjen er viktig for hvordan man oppfatter samfunnet rundt seg og livet generelt (Daly & Rake, 2003; Edlund & Öun, 2016, s. 152). Mekanismen ligger i at politikk både fungerer som en kilde til ressurser og er normbærende, og fungerer derfor som et filter av muligheter og begrensninger (Edlund & Öun, 2016, s. 152). Gjennom et lands politikk og institusjoner fremmes en type familiemodell som ideal for innbyggerne. De nordiske landene er typisk forstått å fremme en delt-forsørgeransvar-delt-omsorgsansvar-modell, men landenes politikk på området er ikke helt lik når det kommer til foreldrepermisjon, fedrekvote, kontantstøtteordninger og barnehagedekning, og dette vil påvirke innbyggerne i de forskjellige landene på ulike måter. Det finnes flere studier som støtter en slik heterogenitet i de nordiske landene (Ellingsæter, 1998; Bergqvist, 1999; Bernhardt mfl., 2008, se for eksempel).

Typologier kan være fruktbare, men det går på bekostning av forskjel-

ler innad i gruppen eller regimet som enten nedtones eller ignoreres (Ellingsæter, 1998; Kautto, Fritzell, Hvinden, Kvist & Uusitalo, 2001). Som professor i statsvitenskap, Hege Skjeie, sa i et intervju til Kilden: «Vi kan snakke om en nordisk likestillingsmodell om vi bare ser på resultatene, [...] men vi kan ikke nødvendigvis snakke om en nordisk modell når det kommer til likestillingspolitikk» (Fredriksen, 2017). Det er også sann at land som anses som like når det kommer til likestilling (som de nordiske landene) kan avvike vesentlig i likestillingsdiskurser (Teigen & Wängnerud, 2009). Tilsvarende kan sosialpolitikk være bygget på forskjellig konstruksjoner av kjønn, slik som Sainsbury (2001) finner i Norge og Sverige. Ved å analysere forskjeller innad i Norden, kan vi få mer kunnskap om viktige forskjeller. Som Bergqvist (1999) skriver, «sammenlignet med andre land fremstår de nordiske landene som et samlet område, ikke bare geografisk, men også politisk, sosialt og kulturelt» (Bergqvist, 1999, s. 3). Dette fører ofte til at man trekker slutninger, basert på et land, til å gjelde alle fem. Det er lett å overdrive likheten, og det er viktig å undersøke ulikhetene og nyansene mellom dem (Bergqvist, 1999).

Kapittel 3

Teori og tidligere forskning

Hvor familien som institusjon er på vei er ikke umiddelbart intuitivt. I kapittel 3.1 og 3.2 vil jeg plassere forskningsspørsmålene mine i et teoretisk rammeverk, henholdsvis Goldscheider mfl. (2015) sin «kjønnrevolusjon», og i forhold til Gary Beckers «spesialiseringstese». Deretter vil jeg bevege meg nærmere forskningsspørsmålene mine ved å presentere forskjellige familiemønstre og familiemodeller i kapittel 3.3. I den forbindelse vil jeg presentere Jane Lewis sin «voksen arbeidstakermodell» og Nancy Frasers «normative familieidealer». Disse perspektivene vil senere bli brukt for å diskutere og forstå funnene mine.

I andre del av dette kapittelet vil jeg nærme meg tidligere forskning på områder som holdninger til kvinners inntog på arbeidsmarkedet, familiemønstre og forskjeller mellom de nordiske landene. Avslutningsvis formulerer jeg antagelser om hva jeg kommer til å finne basert på teori og tidligere forskning, disse vil danne grunnlaget for mine empiriske undersøkelser.

3.1 Kjønnsrevolusjonen

Jeg vil redegjøre for det teoretiske perspektivet slikt det er fremstilt i Goldscheider mfl. (2015) sin artikkel «The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior». Dette er et teoretisk perspektiv som har familien og dens kjønnede organisering som utgangspunkt. Å redegjøre for dette perspektivet er interessant fordi det sier noe om hvor viktig familieorganisering er og hva utfallet av manglende likestilling på arbeidsplassen og hjemmet kan bety. De nordiske landene brukes som eksempel på land som er på vei i den retningen teorien foreskriver, og fungerer dermed som argument for underbygge «kjønnsrevolusjonen» som teori (Goldscheider mfl., 2015; Esping-Andersen, 2016). Denne teorien kan derfor gi noen indikasjoner på hva som kan forventes når det kommer til familiemodellidealer.

Goldscheider mfl. (2015) har rasjonell valgteori som teoretisk utgangspunkt, og mener at folk vil forsøke å maksimere sin velferd gitt de strukturelle begrensninger og muligheter som finnes (Goldscheider mfl., 2015). Teorien baserer seg på endringene i familien det siste halve århundret har røtter i endrede relasjoner mellom kjønnene; endrede relasjoner, som et resultat av at kvinner ikke bare deltar på arbeidsmarkedet, men er forventet å jobbe. Man ser også at mannen tar mer ansvar i hjemmet, men ikke i tilsvarende omfang. Disse endrede kjønnsrelasjonene på arbeidsmarkedet og i hjemmet referer de til som «the gender revolution», «kjønnsrevolusjonen». (Goldscheider mfl., 2015, s. 207).

Folks holdninger gjenspeiler ofte disse mulighetene og begrensningene, og har en tendens til å endres etter hvert som forholdene forandrer seg (Thornton & Young-DeMarco, 2001), men ofte er det likevel nødvendig med kohortutskiftninger for å samkjøre strukturer og holdninger (Pampel,

2011). I perioder med raske endringer, hjelper holdninger og oppfatninger, dannet under gamle strukturer, folk med å gi den sosiale verden mening. Det blir derfor ofte noe etterslep (Goldscheider mfl., 2015).

Familien som institusjon gjennomgikk store endringer i perioden som ofte refereres til som den andre demografiske overgang; en periode som kjennetegnes av utsettelse av ekteskap, økt andel skilsmisser, nye samlivsformer, lave fertilitetsrater, og adskillelse mellom valget om å få barn og ekteskapet. Samtidig har stadig flere kvinner gått inn i arbeidslivet (Goldscheider mfl., 2015; Esping-Andersen, 2016). Disse endringene har av flere blitt forklart med ideologiske teorier, som fremvekst av postmodernistiske ideer og individualisme (Lesthaeghe, 2010; Thornton, 2001). Gitt disse teoriene, skulle trendene som kjennetegner den andre demografiske overgang fortsette, og til og med tilta i styrke, etter hvert som tiden går. Men, ikke alle land har opplevd at fertiliteten har sunket under reproduksjonsnivå, og flere av trendene ser ut til å flate ut, eller til og med reverseres (Goldscheider mfl., 2015, s. 208).

Høyere fertilitetsrater har blitt knyttet til likestilling, gjennom familiepolitikk, og staters evne til å løse foreldres mulighet til å balansere arbeid og familie (se for eksempel McDonald, 2000). Goldscheider mfl. (2015) går lenger i sitt teoretiske perspektiv. Selv om de mener familiepolitikk er viktig, knytter de endringene i fertilitetsratene til flere trender, og mener det henger sammen med en pågående kjønnsrevolusjon. De anser mennenes inntog i hjemmet for avgjørende. Kvinnenes inntog i arbeidsmarkedet er bare er første halvdel av en «kjønnsrevolusjon»; et skritt som i første omgang fører til høyt press på kvinnene, og dermed familien som helhet: Bår mennene deltar i husholdsarbeid og omsorg i hjemmet vil derimot familien som institusjon komme styrket ut av det (Goldscheider mfl., 2015, s. 208).

Kjønnsrevolusjonen handler om strukturelle skift som skjer i forholdet mellom kvinner og menn, som følge av kvinners inntog på arbeidsmarkedet. I den første delen av revolusjonen førte dette til forvirring rundt hva menn og kvinner ventet av hverandre og dermed ustabile familier (Goldscheider mfl., 2015, s. 211). Konstruksjonen av forskjellige sfærer for kvinner og menn var et produkt av industrialiseringen og romantiske idealer (Solheim, 2012; Goldscheider mfl., 2015) som vokste frem fra 1800-tallet og utover. Kjønnsrevolusjonen undergraver disse strukturene først ved at kvinnene banet seg vei inn i mannens sfære, og vil deretter føre til oppløsning av sfærene, ved at mannen deltar på lik linje i husholdsarbeid og omsorg (Goldscheider mfl., 2015, s. 213).

Mange har påpekt at det kan se ut som den andre delen av revolusjonen har stoppet opp (Gerson, 2009; England, 2010; Esping-Andersen, 2009). Goldscheider mfl. (2015) har flere svar på hvorfor det kan være sånn. For det første nevnes det at den offentlige sfære var mindre eksklusiv mannlig enn hjemmet er kvinnelig. I tillegg fulgte det ingen finansiell risiko ved at kvinner gikk inn i arbeidslivet, men det følger derimot for menn. Det faktum at de fleste benytter seg av fedrekvoten, der den finnes, kan si noe om at menn ønsker å ta en større del hjemme, men at de ikke alltid vinner kampen mot presset fra arbeidsgiver, eller mor. Et annet argument er at det først nylig har blitt lagt press på at menn skal inn i hjemmet. Det var hundre år med stadig flere kvinner som tok utdanning som kom forut for kvinnes inntog i arbeidslivet. (Goldscheider mfl., 2015, s. 217). Goldscheider mfl. (2015) mener at den andre delen av revolusjonen er godt på vei. Unge menn har stadig mer positivt syn på likestilling i familien (Thornton & Young-DeMarco, 2001; Gerson, 2009).

De nordiske landene brukes som eksempel for å underbygge argumen-

tet om at likestilling vil føre til mer stabile familier og flere barn, en form for refamiliesering, ved å peke på at de nordiske landene har stabilisert seg og har fertilitetsrater på rundt reproduksjonsnivå (Esping-Andersen, 2016). I så måte er det interessant å merke seg at fertilitetsratene i Skandinavia ser ut til å være fallende (se for eksempel sentralbyrå, 2018). Som artikkelforfatterne selv sier er det vanskelig å teoretisere rundt en tid vi er midt inni og bare fremtiden vil vise om teorien har noe for seg (Goldscheider mfl., 2015).

Selv om likestilling har kommet langt (også i den private sfæren) i de nordiske landene gir ikke Goldscheider mfl. (2015) sin beskrivelse av første og andre del av «kjønnsrevolusjonen» grunnlag for å tro at det kun vil være snakk om likestilte familiemodeller som ideal i disse landene. I denne oppgaven ønsker jeg derfor å undersøke hva slags idealer som finnes.

3.2 Spesialiseringsteser

En teori som har vært mye brukt for å forklare den økende graden av mer ustabile familier i den andre demografiske overgang, er «spesialiseringsteser». Selv om Norden ser ut til å gå i front når det kommer til nye måter å organisere familien på (Edlund & Öun, 2016) er tallenes tale klar, kvinner gjør fortsatt mest på hjemmefronten og jobber mest deltid (Kitterød & Rønsen, 2013) (se bakgrunnskapittel for mer informasjon). Den mest ekstreme formen for spesialisering er en-forsørger-modellen, hvor kvinnens jobb er i hjemmet, men også flere former for «en-og-en-halv-inntektsmodell» vil være former for spesialisering. Gitt den utbredte bruken av deltidsarbeid blant kvinner i Norden er dette et annet teoretisk perspektiv som er verdt å diskutere.

Spesialiseringsteser, slik den er formulert av Gary Becker (1981), er

en klassisk økonomisk teori hvor spesialisering i komparative fortrinn er kjernen for å forstå hvorfor folk inngår partnerskap (Esping-Andersen, 2016). Becker var opptatt av ekteskapet, men i Norden har samboerskapet mye av samme funksjon, så mitt fokus her er på hvordan man velger å organisere familien, ikke de formelle rammene. I følge Becker skjer en rasjonell maksimering av «arbeidsutbytte» ved at partnerne spesialiserer seg i den type arbeid de komparativt sett er best i, og familiemønstrene vil bære preg av dette. Den mest optimale organiseringen av husholdet i følge denne teorien, og derfor den organiseringen som produserer mest velferd, er en «mannlig forsørger/husmor»-organisering. Sett fra dette ståstedet vil det stort sett være slik at kvinner, komparativt sett, utfører omsorgs- og husarbeidsoppgaver best, særlig på grunn av deres rolle som mødre, og derfor vil de spesialisere seg i det ulønnete husholdsarbeidet. Menn vil, på den andre siden, spesialisere seg på lønnet arbeid utenfor hjemmet, og dermed ha større potensial til å tjene mer enn sin partner. Jo høyere utdanningsnivå og (potensiell) inntekt menn har i forhold til sine kvinnelige partnere, jo mer vil menn prioritere lønnsarbeid og kvinner prioritere ulønnet hjemmearbeid.

Becks teoretiske rammeverk inneholder alternative kilder til nytte, for eksempel «å være sammen» og ikke minst det å øke felles forbruk med to inntekter. Mannlig forsørger og kvinnelig husmor utenfor arbeidslivet er derfor ikke det eneste familiemønsteret som kan være resultatet av denne teorien, det er også mulig med en «en-og-en-halv-inntektsmodell». En slik modell vil både møte ønsket om å maksimere inntekt, samtidig som husholdsoppgavene blir ivaretatt. Gitt utbredelsen av horisontal og vertikal segregering i arbeidslivet (Kitterød & Rønsen, 2013; Reisel, 2014) i alle de nordiske landene (i noe varierende grad), vil menn være de med det komparative fortrinnet på lønnsmarkedet - og kvinner fortsatt være mødre - så spesialiseringen vil fortsatt være kjønnet.

Oppenheimer (1997) kritiserer bruken av Beckers teori for å forklare dalende ekteskapsrater. Hun viser at ekteskapet bare utsettes, og mener at det blir feil å bruke «ekteskapets gylne tiår» som normalen for giftermål. I tillegg peker hun på at «ekteskapets gylne tiår» var preget av tidlige ekteskap, noe som er forbundet med økt sannsynlighet for skilsmisse (som igjen forklarer økende grad av skilsmisser) (Oppenheimer, 1997).

Fra feministisk hold har perspektivet blitt kritisert; det har blitt hevdet at kjønnsdelt fordeling av arbeid i hjemmet ikke først og fremst handler om rasjonelle forhandlinger og tilpasninger, men om kulturelt nedfelte kjønnsroller (Bianchi, 2000, s. 194). Disse kulturelle kjønnsrollemønstre tillegger rollen som ektemann og kone ulik betydning og ulike forventninger om utføring av betalt og ubetalt arbeid. Kvinner og menn sosialiseres inn i ulike kjønnsroller, og den korrekte måtene å utføre disse rollene på. Ett eksempel er at kvinner å skulle gjøre mer husarbeid eller ta en større omsorgsbyrde enn menn: begge kjønn blir bedømt ut fra hvor godt de utfører kriteriene for sine roller. Det hevdes at fordelingen av husarbeid mellom menn og kvinner ikke følger logiske regler for økonomisk bytte. For eksempel viser forskning at menn som tjener mindre penger ikke vil gjøre noe mer husarbeid av den grunn (Vitali & Arpino, 2016). Forskjeller i relative ressurser mellom partnere har altså ikke særlig betydning på fordelingen av husholdsarbeid.

Selv om likestilling har kommet langt (også i den private sfæren) i de nordiske landene ser det ikke ut til at spesialisering, som jeg mener kommer til uttrykk som en «en-og-en-halv-inntektsmodell», har sluppet taket. Jeg ser her på spesialisering som et element av den første delen av «kjønnsrevolusjonen», en måte kvinner kunne kombinere familie og arbeid på. Ettersom denne delen av «kjønnsrevolusjonen» er pågående, og familier fortsatt opplever press fra arbeidsmarkedet, tror jeg at spesialisering vil

komme til uttrykk i mine funn.

3.3 Familiemodeller

Det private er politisk, og hvordan familien organiseres er viktig fordi den rollen man får tildelt - eller tar - henger sammen med makt og vil ha økonomiske konsekvenser for individet. Forsørger/omsorgs-modellen har fått mye oppmerksomhet i Europa, særlig blant feministiske velferdsstatsforskere (for eksempel Ruth Lister og Jane Lewis i Storbritannia, Birgit Pfau-Effinger i Tyskland, Anne-Lise Ellingsæter i Norge, og Diane Sainsbury i Sverige) og, i mindre grad, i USA (Nancy Frasers) (Gornick & Meyers, 2008, s. 343). Som konsekvens finnes det finnes mange analytiske rammeverk for å diskutere familiemønstre. Jeg ønsker å benytte meg av arbeidet til Jane Lewis og Nancy Fraser. Lewis identifiserer en «voksen arbeidstakermodell» og diskuterer hvordan forskjellige familiemønstre organiserer. Det kan derfor være nyttig å diskutere mine funn opp mot de forskjellige variantene til Lewis. Fraser har utviklet tre familieidealer som alle fører til forskjellige former for normativ rettferdighet, og jeg ønsker å diskutere mine funn opp mot hennes former for likestilte idealer.

Først vil jeg presentere Lewis (2001) sin voksen arbeidstakermodell og hennes oversikt over familiemønstre. Deretter vil jeg redegjøre for Frasers tre normative familieidealer slik de blir presentert i Borchorst og Siim (2008).

3.3.1 Voksen arbeidstakermodell

Lewis tar til orde for en velferdsstatstypologi som tar inn kjønn og forholdet mellom betalt og ubetalt arbeid i familien. Hun kritiserer typologier, som den til Esping-Andersen (1990), for ikke å fange opp det hun anser

som helt sentrale aspekter ved verden, når kjønn ikke gjøres til kriterium (Lewis, 1992). Hvilken type familiemodell et land legger til grunn for sin familiepolitikk vil få konsekvenser for hvilke rettigheter og plikter innbyggerne har (Lewis, 2001, s. 153). Tidligere var mye av familiepolitikken basert på en ide om en mannlig forsørgermodell, en modell Lewis mener aldri har eksistert i ren form empirisk fordi kvinner alltid har deltatt på arbeidsmarkedet i større eller mindre grad (Lewis, 2001, s. 153). Hva slags type familiemodell som ligger til grunn for politikk har også normative konsekvenser for hvordan familier bør organisere seg (Lewis, 2001, s. 153).

Lewis (2001) argumenterer for at det har skjedd et skifte i den underliggende modellen, og mener den nye malen er en «adult-worker model», eller «voksen arbeidstakermodell» på norsk. Dette er en modell hvor begge ektefeller bidrar økonomisk. Kvinnenes inntog på arbeidsmarkedet har blitt grunnlaget for velferdspolitikken, og rettigheter har blitt individualisert. Lewis ser både fordeler og ulemper ved en slik «voksen arbeidstakermodell». Fordelene ved en slik modell er at den tar inn over seg at kvinner har entret arbeidsmarkedet og trenger egne rettigheter, ikke rettigheter gjennom mannen som forsørger. Vanskeligheter oppstår når det hovedsakelig er en «en-og-en-halv-inntektsmodell» som er realiteten (Lewis, 2001, s. 154), og rettigheter er avhengig av egen innsats på arbeidsmarkedet. Når kvinner ser seg nødt til å jobbe halvparten så mye som mannen på grunn av felles barn, blir den økonomiske uttellingen skjev og kvinnen står svakere når det kommer til rettigheter. Som Lewis selv hevder: for at modellen skal bli rettferdig må den ta inn over seg at samfunnet har behov for omsorgsarbeid hjemme (Lewis, 2001, s. 166).

Veien fra en mannlig forsørgermodell til en to-inntektsfamilie er ikke rett frem og ensartet. Varianter av to-inntektsfamilien har oppstått. Lewis (2001) identifiserer forskjellige mønstre av mulige måter å organisere fa-

milien på, og spekulerer samtidig i hvordan omsorg organiseres som følge av de ulike familiemodellene (se tabell 3.1). Disse modellene inkluderer en mannlig forsørger-variant, tre forskjellige versjoner av to-inntektsfamilien, en karrieremodell, og en enslig-forsørger-modell. Verdt å merke seg er «to-inntektsmodell 3». Dette er en modell hvor begge jobber deltid, og begge tar ansvar for omsorg av barn hjemme. Dette er en modell som ligger nærmest slik Nederland har formet sin familiepolitikk (Lewis, 2001, s. 156), hvor foreldre i småbarnsperioden må jobbe deltid for å ta seg tid til å være med barn. Det må også være mulig å se for seg en modell som også består av to foreldre som jobber deltid og at staten tar hovedvekten av ansvaret for barna (barnehage), slik Edlund og Öun (2016) finner som ideal i Europa, og slik Gornick og Meyers (2008) ønsker seg i sitt forslag til nye familiepolitiske ordninger for å løse «tidsklemma» mellom arbeid og familie, og for å fremme likestilling.

Tabell 3.1: Familiemønstre for organisering av betalt arbeid og omsorg

Mannlig forsørgermodell	
<i>Mannen fulltid</i>	<i>Omsorg utføres av kvinnen</i>
Delt forsørgermodell 1	
<i>Mannen fulltid, kvinnen kort deltid</i>	<i>Omsorg tas hånd om av kvinnen/slektninger</i>
Delt forsørgermodell 2	
<i>Mannen fulltid, kvinnen lang deltid</i>	<i>Omsorg tas hånd om av staten/market/slektninger</i>
Delt forsørgermodell 3	
<i>Begge jobber deltid</i>	<i>Omsorg tas hånd om av begge foreldre</i>
Karriere-modell	
<i>Begge jobber fulltid</i>	<i>Omsorg tas hånd om av staten/market/slektninger</i>
Enslig forsørger-modell	
<i>Jobber fulltid eller deltid, evt avhengig av staten</i>	<i>Jobber fulltid eller deltid, evt avhengig av staten</i>

Kilde: Lewis, 2001, s. 157

Mary Daly har kritisert Lewis «voksen arbeidstakermodell» (Daly, 2011). Hun mener den er underspesifisert, og mener dermed at modellen resulterer i en «dual earner, gender specialized, family model», en «to-inntekts-, kjønns spesialisert, familiemodell» på norsk. Dalys peker på særlig to ideologiske strømninger: det hun kaller «neo-familialism» og «the

Third Way». Kort fortalt trekker «neo-familialism» på konservative holdninger til hvordan familien bør organiseres, men de ser behovet for å modernisere noe. Med andre ord, de ser nytten av kvinner i jobb, og de er rede til å la staten ta en del av arbeidsomsorgen, men mener det beste er om foreldre tar hånd om barna sine selv. «Den tredje vei» vil helst ha begge foreldre i arbeid, og subsidierer gjerne barnehager, men legger ingen føringer på hvordan det ubetalte arbeidet i hjemmet skal deles. Dermed støtter begge disse filosofiene opp under en «en-og-en-halv-arbeidstakermodell» (Daly, 2011, s. 19). Daly anerkjenner at det jobbes for et likestilt utfall i land som Danmark og Sverige, men poenget er at så lenge familiepolitikk er i kjønnsnøytral i sin utforming vil den som regel føre til mer av det samme. Lewis sine modeller har også blitt kritisert for å være deskriptive fremfor analytiske (Duncan, 1995).

Et interessant spørsmål er i hvilken grad disse forsørgermodellene er representert som familieidealer i de nordiske landene.

3.3.2 Normative familieidealer

I følge Nancy Frasers normative teori om rettferdighet er det tre familiemønstre som vil kunne si å føre til en form for normativ likestilling. Her vil jeg kort redegjøre for disse basert på Borchorst og Siim (2008) sin artikkel. De tre idealtypene baserer seg på kjønnet fordeling av ubetalt arbeid i hjemme og betalt arbeid i arbeidsmarkedet, og samspillet mellom stat, marked og familie.

Den første idealtypen, eller familiemodellen, kalles «universal breadwinner modell», eller «universell forsørgermodell» på norsk. Den fokuserer på likhet for kjønnene i forsørgerrollen, og å flytte omsorgsoppgavene fra familien og over i markedet og staten. Den andre familiemodellen kalles «caregiver parity model», som kan oversettes til en «likestilt om-

sorgsrolle modell». Denne idealtypen tar sikte på å beholde omsorgsfunksjonene i familien, og å revurdere verdien av uformelt omsorgsarbeid, for eksempel ved ordninger som lønner slikt arbeid. En slik form for omsorgslønn vil bevare en komplementær fordeling av arbeid i familien, men vil gi mer status til omsorgspersoner. Den siste idealvarianten kaller hun «universal caregiver model», som kan oversettes med «universell omsorgsgivermodell». Denne modellen, som også er den Fraser fortrekker selv, fører til likestilling ved å gjøre kvinners livsmønster til normen for både kvinner og menn (Fraser, 1994). Dette blir da en variant hvor man deler omsorgsoppgavene likt og begge jobber - men jobber da mindre. Fraser mener denne modellen tar det beste fra de to andre idealtypene og kombinerer dem (Borchorst & Siim, 2008, s. 211). Mens den første sørger for at begge har samme tilknytning til arbeidsmarkedet, eller en form for like muligheter, så forsøker den andre modellen å øke statusen til tradisjonelt kvinnelige arbeidsoppgaver, mens den siste familiemodellen forsøker å få til både like muligheter og likhet i utfall. Ettersom staten aldri kan ta over alle omsorgsoppgaver, og erfaringsmessig tilfaller disse oppgavene kvinnene, så vil dette føre til like mye tid til rådighet for begge sfærer.

Borchorst og Siim (2008) berømmer Frasers modell for å ta opp viktige teoretiske, analytiske og normative spørsmål, som tar innover seg at det kan finnes flere veier til likestilling. Samtidig påpeker de at hun ikke går inn på hvordan disse modellene interagerer med stat og marked. De understreker også at Fraser ikke går inn på mekanismene til hvordan universell omsorgsgivermodellen faktisk vil føre til likestilling i hjemmet, og heller ikke hvordan den skal oversettes til praktisk familiepolitikk (Borchorst & Siim, 2008, s. 212).

Borchorst og Siim (2008) mener Frasers idealtyper er nyttige i analysen av de skandinaviske landenes vei mot likestilling. Danmark har ført

en linje hvor det er universelle forsørgermodellen er gjeldende. De har gått langt i forhold til statlig ansvar for omsorg av barn. I Norge mener de å se en ambivalent linje i 2008, hvor alle tre modeller har vært tilstede samtidig. Kontantstøtte støtter opp om en likestilt omsorgsmodell, mens utbygging av barnehager og fedrekvote peker i retning av en universell omsorgsmodell. I Sverige var lenge en universell forsørgermodell det som var gjeldende, men de siste årene har de i følge Borchorst og Siim (2008) gått langt i retning av en universell forsørgermodell med flere ordningen, blant annet lang fedrekvote (Borchorst & Siim, 2008, s. 212). Denne artikkelen er skrevet for ti år siden, så noe kan nok være endret. For eksempel har Norge kortet ned på fedrekvote, og gjort den lengre igjen, og senket mulighetsvinduet for kontantstøtteordningen. Borchorst og Siim (2008) nevner ikke Finland og Island. Det kan være rimelig at Finland, som har en såpass raus kontantstøtteordning ville havnet i samme ambivalente kategori som Norge, og kanskje i enda større grad da den både har høyere kompensasjonsgrad og kan benyttes i et lengre tidsrom enn i Norge. Island ville mye mulig nærme seg universal omsorgsmodell, på samme måte som Sverige, for sin tredelte foreldrepermisjon.

For mitt formål vil det være interessant å se om jeg finner igjen noen av disse forskjellige normative likestillingslogikkene i mine familieidealer.

3.4 Tidligere forskning

I denne delen vil jeg gå nærmere inn på tidligere forskning, både når det kommer til familieidealer, forskjeller mellom de nordiske landene og hvilke kjennetegn som er forbundet med likestilte holdninger.

Det er verdt å huske på at holdninger til likestilling består av et bredt

spekter av forhold og spørsmål og det er derfor ikke sikkert at forskjellene mellom land vil være konsistente over hele spekteret. Holdningene er dermed avhengig av spørsmålene som stilles (Jakobsson & Kotsadam, 2010). Blant forskningen som listes opp i dette kapittelet brukes både holdninger til kvinners deltagelse i arbeidslivet og ubetalt arbeid (omsorg og husarbeid).

3.4.1 Familieidealer i de nordiske landene

I sin artikkel undersøker Edlund og Öun (2016) familieidealer i fem europeiske land (Danmark, Finland, Sverige, Øst-Tyskland, Vest-Tyskland og Polen), og hvilke sosiale kjennetegn som er knyttet til hver av dem. De finner fire familiemodeller: en en-og-en-halv-inntektsmodell, en mannlig forsørger/husmor-variant, en to-inntekt fulltidsmodell, og en to-inntekt deltidsmodell (som de kaller «dual earner/dual carer model») (Edlund & Öun, 2016, s. 158).

Edlund og Öun (2016) benytter latent klasseanalyse, noe som innebærer at idealene de finner alltid vil være avhengig av hvilke land som er med i utvalget. Når en ser på tilslutning for de forskjellige idealene i hver av de nordiske landene i utvalget (Danmark, Finland, Sverige) så kommer det tydelig frem at et mannlig forsørgerideal ikke står sterkt i noen av disse (Edlund & Öun, 2016, s. 159). I Danmark er det 0 prosent oppslutning om dette som ideal, mens det er 4 prosent i Sverige, og 15 prosent i Finland som støtter opp om dette familiemønsteret. Både i Danmark (55 prosent) og Finland (49 prosent) støtter cirka halvparten opp om en «en-og-en-halv-inntektsmodell». I de samme landene støtter rundt 30 prosent opp om en «to-inntekt fulltidsmodell», mens kun rundt 10 prosent støtter opp om en «to-inntekt deltidsmodell». Sverige skiller seg ut med å ha nesten like stor oppslutning om to modeller: 43 prosent støtter opp om en «to-inntekt deltidsmodell» og 41 prosent støtter opp om en «en-og-en-

halv-inntektsmodell», mens kun 12 prosent støtter opp om en «to-inntekt fulltidsmodell». Idealet i Sverige med størst oppslutning er altså den mest utradisjonelle måten å organisere familien på: at begge jobber deltid. Forøvrig er det slik at når man ser på det overordnede mønsteret så er Sverige det eneste av disse landene hvor en likestilt modell har høyest oppslutning (tilsammen 55 prosent). Finland skiller seg ut som landet med klart lavest oppslutning om likestilte idealer med kun 36 prosent oppslutning. Danmark befinner seg på midten med 46 prosent oppslutning om idealer hvor kvinner og menn er like aktive i arbeidslivet.

3.4.2 Holdninger til likestilling i de nordiske landene

Nasjonalstat er blitt brukt til å forklare tilslutning til likestilling (Banaszak & Plutzer, 1993; Crompton & Harris, 1997), og det konkluderes med, på tross av kritikk om at det foregår en «fetisjeringen av nasjonalstaten» (Duncan, 1995, s. 282), at land ser ut til å ha forklaringskraft. Når det for eksempel kommer til holdninger til familiepolitikk finner Goerres og Tepe (2012) at variasjon i holdninger til offentlig løsninger på barneomsorg i Øst- og Vest-Tyskland best forklares av «regimesosialisering». Også velferdsstatsregime-typologier har blitt brukt som forklaring på variasjonen i holdninger til likestilling, men resultatene her er derimot blandete (Treas & Widmer, 2000). Her vil jeg kort ramse opp tidligere forskning som kan si noe om hvor likestilte de nordiske landene er i forhold til hverandre.

I følge Lewis (1992) har alle moderne velferdsstater i en eller annen grad vært basert på mannlige forsørgemodeller. I hvor sterk grad de har vært dette varierer, og i sin artikkel fra 1992 deler hun landene i tre grupper: sterke, modifiserte og svake varianter. Her plasserer hun Norge som en modifisert variant og Sverige som en svak variant, fordi hun mener å se at Sverige har beveget seg mer i retning av en to-inntektsmodell. En

del har nok skjedd siden artikkelen *Gender and the Development of Welfare Regimes* kom ut i 1992, med tanke på endringer på det familiepolitiske feltet, som kan ha konsekvenser for denne inndelingen. De andre nordiske landene er ikke nevnt. Forskning på ideell og rapportert faktisk deling av husarbeid i Norge og Sverige blant unge par, støtter opp om at svensker har mer likestilte holdninger enn nordmenn. Bernhardts mfl. (2008) finner at svenske par i større grad mener man burde dele husarbeid, og også faktisk deler arbeidet likere mellom seg enn norske par. Dette forklares med at Sverige har en lenger historie med likestillingsfremmende politikk (Bernhardt mfl., 2008). Også Jakobsson og Kotsadam (2010) finner at svensker er mer egalitære enn nordmenn, men sier disse forskjellene er små, og de finner ingen forskjeller når det kommer til holdningen til å dele husarbeid likt. De finner også at nordmenn i større grad mener staten bør være aktiv for å øke likestilling i hjemmet. En artikkel av Kitterød og Lappegård (2012) om hvor hyppig en familietype som praktiserer symmetriskdeling av oppgaver forekommer i Norge, avslører at lik deling praktiseres kun hos fire av ti par.

Ellingsæter (1998) sammenligner de skandinaviske landene i sin artikkel «Dual Breadwinner Societies: Provider Models in the Scandinavian Welfare States» fra 1998. Hun hevder at både Danmark, Norge og Sverige i løpet av 90-tallet ble land som kjennetegnes av en delt forsørgermodell. Dette kommer tilsyne både i holdninger og i sosial praksis. Likevel finner viktige forskjeller mellom landene. På tross av at Sverige kjennetegnes av visjonær holdninger sammenkoblet med sosialdemokratiske politikk, formulert i et kjønnsnøytralt språk, er utfallet kjønnet, og både Norge og Sverige støtter i større grad opp om en «en-og-en-halv-inntektsmodell». Dansk politikk bærer i større grad preg av pragmatisk politikk, som har resultert i de mest likestilte normene, holdningene og praksisene. Dette skyldes i særlig grad barnehagetilgangen. Likevel stilles det spørsmål om

politikken i Danmark i stor nok grad legger til rette for å kunne kombinere familie og arbeid. Norge kjennetegnes ved en dualitet i politikken, hvor en mannlig forsørgemodell fortsatt står sterkt på et ideologisk nivå. Overraskende nok ser holdningene til familieidealer blant nordmenn likevel ut til å ligne de andre landene, og kanskje mest Sverige (Ellingsæter, 1998, s. 71). Igjen, dette er en gammel artikkel og mye har nok forandret seg, kanskje særlig i Norge.

For å komme tilbake til nyere forskning som sammenligner holdninger mellom land, så kan det nevnes at Edlund og Öun (2016) også ser på holdninger til fordeling av permisjon i Danmark, Finland og Sverige. De finner at 70 prosent er for en lik fordeling av betalt permisjon i Sverige, mens både Danmark (46 prosent) og Finland (44 prosent) lå på under halvparten. Dette bekrefter bildet som ble dannet når de så på idealfamiliemønster; Sverige skiller seg klart ut med mer likestilte holdninger, mens Danmark følger noe etter, og Finland havner til slutt.

I rapporten *Nordiske ungdommers holdninger til likestilling* drøftes ungdommers holdninger til likestilling i de nordiske landene. Her finner man betydelige forskjeller mellom landene (Øya, 2011). Utfallet på et samlemål for likestilling viser at unge fra Danmark er mest for likestilling, fulgt av Norge, deretter kommer unge på Island og på en klar sisteplass kommer unge fra Finland (Øya, 2011, s. 7). På grunn av manglende datagrunnlag var Sverige ikke med i undersøkelsen.

Island er ofte ikke med i forskningssammenheng. Mest sannsynlig er dette fordi det er et lite land med få innbyggere, men forskning viser at egalitære holdninger blant ungdom på Island har gått ned de siste årene (Bjarnason & Hjalmsdottir, 2008). Kvinner og ikke-heterofile ungdom har mer egalitære holdninger til deling av husarbeid. Ikke vestlige innvand-

rere, tradisjonelle familier, økonomisk velstand og antall timer brukt på internett var knyttet til mindre egalitære holdninger.

3.4.3 Sosiale kjennetegn knyttet til likestilte holdninger

Likestilte holdninger til kvinner og menns gjøren og laden har gjennomgått store forandringer siden etterkrigstiden. Mye av den tidlige forskningen på dette området har vært fokusert rundt kvinners deltagelse i arbeidslivet. Dette kan skyldes at arbeidslivet er et offentlig anliggende, i motsetning til hjemmet, og kanskje derfor av mer interesse, men kan også skyldes mangel på data. Mye av denne tidlige forskningen på holdninger til kjønnsroller ble gjort i USA (Scott, Alwin & Braun, 1996). Undersøkelsene, med datamateriale fra slutten av 50-tallet frem til midten av 80-tallet, viser en gradvis utvikling mot stadig mer aksepterende holdninger for kvinner i arbeidslivet (Ferree, 1974; Thornton & Freedman, 1979; Cherlin & Walters, 1981; Helmreich, Spence & Gibson, 1982; Thornton, Alwin & Camburn, 1983; McBroom, 1986; Mason & Lu, 1988; Thornton, 1989). Endringene gjaldt holdninger hos både kvinner og menn, men skiftet skjedde saktere blant menn. Holdningsomstillingen var assosiert med å være ung kvinne med høy utdanning, kvinne med arbeidslivserfaring og kvinner orientert mot ikke-fundamentalistiske religioner.

På begynnelsen av 90-tallet ble det mer forskning på feltet også i Europa, og man begynte å sammenligne holdninger på tvers av land med datamateriale hovedsakelig fra 80-tallet. Til tross for at man så at majoriteten var positive til kvinnelig deltagelse i arbeidslivet, så man på slutten av 80-tallet, både i USA og Vest-Europa, at den store majoriteten av menn og kvinner mente at kvinner burde være hjemme om det var barn under skolealder med i bildet (Alwin, Braun & Scott, 1992; Scott mfl., 1996).

Det har vært stor interesse for holdninger til kvinners deltagelse i be-

talt arbeid og hvordan disse varierer med ulike sosiale kjennetegn (Alwin mfl., 1992; Braun, Scott & Alwin, 1994; Scott mfl., 1996; Baxter & Kane, 1995; Knudsen & Waerness, 2001; Kunovich & Kunovich, 2008; Yu & Lee, 2013; O'Reilly, Nazio & Roche, 2014). Ikke uventet viser kjønn seg stort sett å ha betydning, kvinner har mer likestilte holdninger enn menn (Davis & Robinson, 1991; Alwin mfl., 1992; Baxter & Kane, 1995; Scott mfl., 1996; Knudsen & Waerness, 2001; Apparala, Reifman & Munsch, 2003; Sjöberg, 2004; Kunovich & Kunovich, 2008; O'Reilly mfl., 2014). Ikke alle finner lignende resultater, noen studier viser, kanskje noe uventet, at kjønn ikke er signifikant i alle land (Apparala mfl., 2003; Crompton, Brockmann & Lyo-
nette, 2005). Baxter og Kane (1995) finner at det er minst forskjell mellom menns og kvinners holdninger i land der kvinner er mer avhengige av menn, mens Kunovich og Kunovich (2008) mener å finne det motsatt når de tester Baxter og Kane (1995) sin «gender dependence theory» på data-materiale fra 2002.

Å være kvinne med arbeidsfaring eller være gift med en kvinne som jobber er også forbundet med positiv holdninger til kvinner i arbeid (Alwin mfl., 1992; Banaszak & Plutzer, 1993; Baxter & Kane, 1995; Kunovich & Kunovich, 2008; Boehnke, 2011), mens å være gift i seg selv ikke ser ut til å ha noe å si (Banaszak & Plutzer, 1993). Å ha barn har en «tradisjonalse-
rende» effekt på kvinner, men ikke på menn (Boehnke, 2011). Antall barn ser ikke ut til å forklare variasjon i holdninger hos kvinner, men derimot ser mange barn ut til å være forbundet med mindre sannsynlig for å være tilhenger av likestilling hos menn (Banaszak & Plutzer, 1993).

Å være ung i motsetning til å være eldre er gjennomgående forbundet med å ha en mer progressiv holdning til kjønnsroller (Banaszak & Plutzer, 1993; Baxter & Kane, 1995; Sundström, 1999; Knudsen & Waerness, 2001; Apparala mfl., 2003; Sjöberg, 2004; O'Reilly mfl., 2014). En annen variabel

som brukes til å forklare variasjon i holdninger til kvinners sysselsetting er sosialisering gjennom kohorttilhørighet (Alwin mfl., 1992; Sundström, 1999; Pampel, 2011). Mot slutten av 1980-tallet ble det rapportert om økende støtte til egalitære kjønnsrolleholdninger blant alle aldersgrupper (Mason & Lu, 1988; Thornton, 1989), og data fra USA og Tyskland viser markant skifte i holdninger, med større endringer innen kohorter enn mellom kohorter som følger hverandre (Mason & Lu, 1988; Thornton, 1989; Scott mfl., 1996). Senere studier fra USA impliserer at kohort har blitt viktigere for å forklare holdninger (Brewster & Padavic, 2000; Ciabattari, 2001; Schnittker, Freese & Powell, 2003).

Videre ser det ut til at det å ha hatt en mor som har jobbet mens respondenten var ung, uavhengig av respondentens kjønn, påvirke holdninger i egalitær retning (Sjöberg, 2004; Boehnke, 2011). Også det å ta utdanning ser ut til å gjøre en forskjell. Folk med høyere utdanning er mer positive til kvinner i arbeid sammenlignet med lavt utdannede (Banaszak & Plutzer, 1993; Baxter & Kane, 1995; Knudsen & Waerness, 2001; Apparala mfl., 2003; Sjöberg, 2004; Boehnke, 2011; O'Reilly mfl., 2014). Davis og Robinson (1991) finner derimot ikke støtte for dette. Å være mindre religiøs kan se ut til være forbundet med mer egalitære holdninger (Banaszak & Plutzer, 1993; Knudsen & Waerness, 2001; Apparala mfl., 2003; Sjöberg, 2004). Egalitære holdninger er også forbundet med å være politisk liberal (Apparala mfl., 2003) og å stemme på et venstreorientert parti (Banaszak & Plutzer, 1993).

På makronivå viser forskning at folk som bor i land med mer likestillingsvennlig politikk har generelt mer egalitære holdninger (Crompton & Harris, 1997; Sjöberg, 2004; Crompton mfl., 2005; Yu & Lee, 2013). Kunovich og Kunovich (2008) finner at dette gjelder kun for menn. Høy rate av sysselsatte kvinner i et land ser ikke ut til å ha stor forklaringskraft (Alwin

mfl., 1992). De enkelte landenes nivå av velstand og individualisme forbindes med mer symmetriske kjønnsrollemønstre (Apparala mfl., 2003). Også landenes score på FN rangeringen på «womens empowerment» er assosiert med likestilte holdninger (Apparala mfl., 2003).

Andre igjen har sett på strukturell- og kulturell likestilling. Boehnke (2011) finner at strukturell likestilling er den mest innflytelsesrike kraften på kjønnsrolleholdninger, mens Pampel (2011) finner at både strukturelle og kulturelle mekanismer bidrar til å forklare likestillingsholdninger. Han mener strukturelle forandringer, som økt utdanning og karrieremuligheter for kvinner, gir drivkraft til å adoptere egalitære holdninger ved å direkte styrke interessen for likestilling blant enkelte befolkningsgrupper. Verdiendringer blant andre grupper av kvinner med mindre utdanning (men likevel med interesse for likestilling) skjer deretter gjennom diffusionsprosesser (Pampel, 2011).

Det kan se ut til at selv om likestillingsvennlig politikk gjør folk mer positive til kvinners deltagelse i arbeidslivet, så fører det ikke nødvendigvis til mer likestilling i hjemmet (Bernhardt mfl., 2008; Yu & Lee, 2013). Yu og Lee (2013) mener ideen om kjønnsdifferensiering er så seiglivet at selv med utbredt likestilling på makroplan, vil det ikke endre holdninger til kjønnete praksiser i hjemmet. De mener disse mindre likestilte holdningene på hjemmebane kan være en reaksjon på, og reflekterer, det faktum at arbeidsoppgaver deles likere enn før. Crompton mfl. (2005) finner at selv om kjønnsroller har blitt mindre tradisjonelle over tid, så har kvinners holdninger endret seg mer enn menns, og det er liten endring i fordeling av husarbeid. Når det kommer til husholdsoppgaver, som husarbeid og omsorg, er likestilte holdninger vanligst om en er ung, er kvinne og identifiserer seg med liberale politiske holdninger (Apparala mfl., 2003; Crompton mfl., 2005). Forholdet mellom foreldrepermisjon og individuell-

le kjønnsrolleholdninger er kurvelineær, hvor lav og høy total foreldrepermisjon var knyttet til tradisjonelle kjønnsrolleholdninger, mens mellomlang permisjon vitnet om mer likestilling (Stickney & Konrad, 2012).

Generelt i Norden er egalitære holdninger mer sannsynlig blant kvinner (Knudsen & Waerness, 2001; Ellingsæter, 1998), unge (Knudsen & Waerness, 2001), høyt utdannede (Knudsen & Waerness, 2001; Bernhardt mfl., 2008; Kitterød & Lappegård, 2012), og kvinner i jobb (Bernhardt mfl., 2008).

3.4.4 Sosiale kjennetegn knyttet til ulike familieidealer

Edlund og Öun (2016) undersøker også i hvilken grad sosiale kjennetegn er forbundet med de ulike familieidealene de finner: «en-og-en-halv-inntektsmodell», «mannlig forsørger/husmor-variant», «to-inntekt fulltidsmodell», og en «to-inntekt deltidmodell» (Edlund & Öun, 2016, s. 158). Det vil alltid være slik at gruppene, i dette tilfellet familieidealer, er avhengig av hvilke land som er med og hvor mange grupper man bestemmer seg for i den latente klasseanalysen. Med andre ord, selv om Edlund og Öun (2016) finner visse grupper og ser på sosiale kjennetegn ved disse gruppene så vil ikke dette nødvendigvis være identisk med en annen sammensetning av land og et annet antall grupper.

Når det er snakk om hvilke kjennetegn som er forbundet med de forskjellige modellene i de forskjellige landene er det viktig å være klar over at en mannlig forsørgermodell er bruk som referansegruppe. Siden denne modellen har veldig lav oppslutning i både Danmark, Finland og Sverige så er jeg mest opptatt av tendensene, ikke styrken. Oppsummert for Sverige kan det se ut til å at det å være mann og tilhøre den nedre halvdel av utdanningspekteret er assosiert med de tre mest tradisjonelle idealene. Å være kvinne og å tilhøre den øvre delen av utdanningspekteret er assosi-

ert med en to-inntekt deltidmodell. Alder er stort sett ikke signifikant, annet enn en negativ sammenheng mellom å tilhøre den eldste aldersgruppen (65-80 år) og å være tilhenger av en «en-og-en-halv-inntektsmodell».

Danmark hadde ingen oppslutning om mannlig «forsørger/ husmor-idealet». Oppsummert ser det ut til at det å være kvinne er assosiert med en «to-inntekt deltidmodell» eller en «en-og-en-halv-inntektsmodell», mens å være mann er assosiert med en «to-inntekt fulltidmodell». Å befinne seg i den øvre delen av utdannesspekteret er signifikant forbundet med ønske om en av de to to-inntektsmodellene. Å befinne seg i den nedre halvdel av utdannesspekteret er forbundet med en «en-og-en-halv-inntektsmodell». Å være ung (18-24 år) er signifikant forbundet med å være negativ til en «en-og-en-halv-inntektsmodell» og positiv til en «to-inntekt fulltidmodell». Det motsatte gjelder for den eldste aldersgruppen (65-80 år).

Når det gjelder Finland er det å være kvinne forbundet med å ha «en-og-en-halv-inntektsmodell» eller «to-inntekt deltidmodell» som ideal, mens å være mann er signifikant forbundet med å ha en «mannlig forsørger/husmor-modell» som ideal. Kjønn er ikke signifikant for «to-inntekt fulltidmodell», sammenlignet med referansegruppen, «mannlig forsørger/husmor-modell». Å befinne seg i den laveste kvartilen i utdannesspekteret er forbundet med å slutte opp om en «mannlig forsørger/husmor-modell» og en negativ sammenheng med å slutte opp om en «to-inntekt deltidmodell». For de som befinner seg i den øverste kvartilen finner vi det motsatte mønsteret. Det å tilhøre den yngste aldersgruppen (18-24 år) er negativt forbundet med å støtte opp om en «mannlig forsørger/husmor-modell», mens det å tilhøre den eldste aldersgruppen er positivt forbundet med å støtte opp om en «mannlig forsørger/husmor-modell», og negativt forbundet med å støtte opp om en «to-inntekt deltidmodell».

3.5 Forventninger

De teoretiske perspektivene og tidligere forskning som er presentert og diskutert i dette kapittelet antyder hva man kan forvente å finne i forhold til forskningsspørsmålene mine om familieidealer i de nordiske landene, utbredelse og sosiale kjennetegn ved idealene. Siden forskningsspørsmålene mine er eksplorative velger jeg å formulere forventninger fremfor hypoteser. Jeg utleder fjorten forventninger basert på teori og tidligere forskning som trekkes videre inn i analysen. Disse testes så mot det empiriske materialet i et forsøk på å svare på forskningsspørsmålene som ble presentert i introduksjonen.

Familieidealer i Norden

De første antagelsen er relatert til del en av mitt første spørsmål: i hvilken grad det er ulike idealer for fordeling av betalt og ubetalt arbeid mellom kvinner og menn i de nordiske landene. Mer spesifikt: hvilke ulike idealer finnes.

De nordiske landene blir fremholdt som eksempler på land der man har lyktes i å innføre en politikk som gjør at disse landene har begynt å bevege seg inn i den andre delen av «kjønnsrevolusjonen», med mer likestilling blant kvinner og menn i familien (Goldscheider mfl., 2015; Esping-Andersen, 2016). Det vil derfor ikke være urimelig å anta at likestilte familiemodeller vil dominere familiemønstrene i Norden. Samtidig, gitt den utbredte bruken av deltid blant kvinner i de nordiske landene (Reisel, 2014) og undersøkelser som viser at det stort sett ikke er snakk om ufri-villige deltid (Kitterød & Rønsen, 2013; Reisel, 2014), så vil det nok også være elementer av spesialisering. Gitt den lave oppslutningen omkring en modell med mannlig forsørger og kvinnen hjemme som husmor blant nordiske land (Edlund & Öun, 2016), kan man anta at det hovedsakelig

dreier seg om en variant av «en-og-en-halv inntektsmodell». Når Edlund og Öun (2016) undersøker familieidealer empirisk finner de en overvekt av spesialiserte idealer i Danmark og Finland, mens Sverige har en overvekt av likestilte idealer. Siden Sverige ofte blir sett på som en annerledes land når det kommer til likestillingsvisjoner (Ellingsæter, 1998), vil nok Island og Norge ligne mer på de to andre landene. Dette gir den første forventningen:

F1: Det vil være en overvekt av spesialiserte idealer for alle de nordiske landene, men det vil også være stor oppslutning om likestilte idealer.

Varianter av familieidealer

For å gå nærmere inn på hva slags idealer man faktisk kan forvente å finne, tar jeg utgangspunkt i familieidealene til Edlund og Öun (2016). De finner fire idealer, hvor oppslutningen om et ideal med en mannlig forsørger/husmor-variant har lav oppslutning i alle de tre nordiske landene som er med i undersøkelsen (Edlund & Öun, 2016, s. 158).

Lewis (1992) karakteriserer Norge og Sverige som varianter av en mannlig forsørgermodell så sent som i 1992. Samtidig, noen år senere, mener Ellingsæter (1998) å observere at alle de skandinaviske landene ser ut til å ha gått over til et to-inntektsideal. Edlund og Öun (2016) finner en 15 prosent oppslutning om dette idealet i Finland, og 4 prosent oppslutning i Sverige (Edlund & Öun, 2016, s. 159). Følgende forventning formuleres:

F2: Det finnes et «mannlig forsørger/husmor»-ideal, i Norden sett under ett, men oppslutningen om dette vil være meget lav, og i noen land vil det være ikke-eksisterende.

Edlund og Öun (2016) finner også et ideal hvor far jobber fulltid og mor

jobber deltid i en eller annen form (sier ingenting om lengde). Empirisk er dette det idealet som får høyest oppslutning i Danmark og Finland, i følge Edlund og Öun (2016). Dette er også en stor gruppe i Sverige som mener dette er beste løsning for familieorganisering med småbarn. Det kan være flere grunner til at det er slik, til tross for at en symmetrisk familiemodell, med to arbeidstakere og to omsorgspersoner, er et politisk mål i mange vest-europeiske land (Kitterød & Lappegård, 2012), inkludert Norden.

De nordiske landene er blant de som har kommet lengst i verden på familiepolitikk som skal lette presset på familien. Press som kan oppstå når man prøver å balansere barn og fulltidsjobb (Esping-Andersen, 2016). Barnehage og foreldrepermisjon skal muliggjøre yrkesdeltagelse, og fedrekvotest skal få far på banen når det kommer til omsorg. Kontantstøtte derimot legger opp til at man skal kunne løse omsorg - i en gitt periode - innenfor familien. Selv om alle de nordiske velferdsstatene forsøker å dekke omsorgsbehovet kan det oppstå såkalte «omsorgsgap» i perioder. En kan også se for seg at familier rett og slett ikke finner tid til, eller synes det blir for stressende, å både være i fulltidsjobb og ta seg av husholdningsoppgaver.

Det er viktig å peke på at utfallet av denne modellen er kjønnet. Det kan med andre ord se ut til at spesialisering fortsatt står sterkt. Om en ser på spesialiseringsten vil en slik modell både møte ønsket om maksimere inntekt, samtidig som husholdningsoppgavene bli ivaretatt. Gitt utbredelsen av horisontal og vertikal segregering i arbeidslivet (Kitterød & Rønsen, 2013; Reisel, 2014) i alle de nordiske landene (i noe varierende grad), vil menn være de med det komparative fortrinnet på lønnsmarkedet - og kvinner fortsatt være mødre - så spesialiseringen vil fortsatt være kjønnet. Jeg formulerer derfor forventningen:

F3: En «en-og-en-halv inntektsmodell» vil fortsatt stå sterkt i alle de nordiske landene.

De to siste idealmodellene er varianter av likestilte modeller. Den første er en «to-inntekt fulltidsmodell» og er den modellen Lewis (2001) identifiserer som en «voksen arbeidstakermodell» og det Fraser kaller en «universell forsørgermodell» (Borchorst & Siim, 2008). En «to-inntekt fulltidsmodell» er en modell som er tråd med den nordiske «arbeidslinja»: alle skal være i arbeid, og rettigheter er knyttet til arbeidet. Selv om den er likestilt når det kommer til arbeidslivet fører den til press på familien: både fordi familien som helhet jobber mer, men særlig fordi kvinner fortsatt gjør mest omsorg og husarbeid, et skift nummer to når de kommer hjem Goldscheider mfl. (2015). En «to-inntekt fulltidsmodell» er en minste-felles-multiplumvariant av likestilling som har bred oppslutning blant alle partier i politikken. Empirisk har idealet rundt 30 prosent oppslutning i Danmark og Finland, mens i Sverige har den kun 12 prosent. At denne varianten av likestilling ikke har høyere oppslutning gitt at de nordiske landenes politikk er laget med denne modellen for øyet, fremstår som noe overraskende. Man kunne jo anta at dette vil føre til sterke normative føringer fra samfunnet for hvordan familien bør organisere seg. Dette fører til følgende forventning:

F4: Oppslutningen rundt en «to-inntekts fulltidsmodell» vil være moderat i alle de nordiske landene.

En «to-inntekt deltidmodell» er den andre varianten av et likestilt ideal. Dette idealet kan speile Frasers «universell omsorgsgivermodell», en modell som har kvinners livsmønster som norm for både kvinner og menn (Borchorst & Siim, 2008). Dette vil implisere en modell hvor begge jobber mindre for å få mer tid til omsorg og husarbeid. Det kan også gi ut-

trykk for deltids-familiemønsteret til Lewis (2001), en modell hvor foreldre jobber deltid for å være hjemme med barna. Gitt hvor utbredt og akseptert barnehage er som omsorgsgiver i de nordiske landene (kanskje i noe mindre grad i Finland for barn de første leveårene (Østbakken, 2016)), så må man kunne anta at idealet er mer i tråd med Frasers idealmønstre. Denne varianten vil da også ta inn i seg andre del av Goldscheider mfl. (2015) sin «kjønnsrevolusjon», hvor kvinner og menn skal dele husholdningsoppgaver likt. Det er viktig å merke seg at dette idealet går mot den nordiske velferdsstatens «arbeidslinje».

Empirisk har idealet lav oppslutning i Danmark og Finland, men meget høy oppslutning i Sverige (Edlund & Öun, 2016). Igjen er Sverige annerledeslandet. Jeg formulerer forventningen som følger:

F5: En «to-inntekt deltidmodell» vil ha lav oppslutning jevnt over i alle de nordiske landene, men med Sverige som mulig unntak.

Familieidealenes oppslutning

Del to av første spørsmål i forskningsspørsmålene mine handler om hvordan oppslutning om de forskjellige idealene varierer mellom de nordiske landene. Denne delen vil munne ut i noen ganske generelle forventninger om hvilke land som vil være mest likestilte og hvilke land som vil være mest tradisjonelle.

Ellingsæter (1998) finner at Danmark ser ut til å være det landet i Skandinavia med mest likestilte holdninger, med høyest støtte til en forsørgermodell hvor begge bidrar likt i det betalte arbeidet. Denne modellen støttes også av brorparten i Norge og Sverige, men det er altså størst andel i Danmark. Ellingsæter (1998) mener også Danmark er mest likestilt i praksis, noe som har kunnet skje på grunn av et godt utbygd barnehage-

tilbud. En NOVA-rapport om unges holdninger i Norden støtter også opp under at danske ungdommer har mest likestilte holdninger, etterfulgt av henholdsvis Norge, Island og Finland (Sverige var ikke med)(Øya, 2011, s. 7). Når det kommer til oppslutning om familiemodeller som tar inn både betalt og ubetalt arbeid er det ingen oppslutning om en «mannlig forsørger/husmor-modell» i Danmark, mens over halvparten støtter opp om en «en-og-en-halv inntektsmodell». Under halvparten er for lik deling av fødselspermisjon (Edlund & Öun, 2016). Til slutt kan man føye til at Borchorst og Siim (2008) mener at Danmark har holdt seg til en linje som karakteriseres av Fraser idealtipe kalt «universell forsørgermodell». De har gått langt i statlig ansvar for omsorg av barn. Tidlig, og stor grad av, barnehagedekning bygger opp under inntrykket av at «arbeidslinjen» står sterkt i Danmark. Det samme gjør fraværet av et en-inntektsideal (Edlund & Öun, 2016), og den lave bruken av kontantstøtte (Østbakken, 2016). Fraværet av fedrekvote som del av nasjonal lovgivning vitner likevel om at fars deltagelse i omsorg ikke er prioritert (Halrynjo & Kitterød, 2016). Mye av grunnen til at landet har skilt seg ut i mer likestilt retning ser ut til å være knyttet til holdninger til betalt arbeid. Når holdninger til deling av ubetalt arbeid skal med i beregningen vil nok bildet fremstå noe annerledes, ettersom dette ikke har vært en del av den tidligere forskningen, som for eksempel hos Ellingsæter (1998). På bakgrunn av denne informasjonen står det ikke helt klar frem hvor Danmark vil plassere seg, men gitt Danmark store oppslutning om «en-og-en-halv inntektsmodell» (Edlund & Öun, 2016) antar jeg at Danmark vil vise seg med moderat til lav oppslutning til likestilte holdninger når det kommer til fordeling av betalt og ubetalt arbeid.

Finland kommer ut som minst likestilte når det kommer til oppslutning om likestilte familieidealer og lik deling av foreldrepermisjon (Edlund & Öun, 2016). Rundt 15 prosent slutter opp om en «mannlig forsør-

ger/

husmor-modell», noe som er 10 prosentpoeng mer inn i Sverige og 15 prosentpoeng mer enn i Danmark. Danske ungdommer kommer også dårligst ut når det kommer til likestilte holdninger i Norden (Øya, 2011, s. 7). Finland har også mindre generøse velferdsordninger, lavere barnehagedekning (Fredriksen, 2017) og mer utstrakt bruk av kontantstøtte enn i de andre nordiske landene (Østbakken, 2016), men flere kvinner er i jobb og færre kvinner jobber deltid. De har også Nordens høyeste deltagelse i politikken (Fredriksen, 2017). Familiemodellidealer forholder seg i mindre grad til politisk representasjon, så det at Finland gjør det godt på en slik dimensjon spiller nok ikke inn i stor grad. Derimot kan få kvinnelig deltidsarbeidere føre til at færre ønsker seg en «en-og-en-halv inntektsmodell», men også en «to-inntekts fulltidsmodell». Likevel, basert på denne informasjonen antar jeg at Finland i størst grad av de nordiske landene, vil omfavne tradisjonelle idealer.

Som tidligere nevnt er Island ofte utelatt når det kommer til komparativ forskning. Rapporten om ungdommer i Nordens holdninger til likestilling fra 2011 indikerer at de ligger i det nedre sjiktet, men ikke sist. Gitt Islands tredelte permisjon kan man ane konturene av et mål om en «universal omsorgsmodell», slik som i Sverige (Borchorst & Siim, 2008). Det er for lite informasjon tilgjengelig for å kunne gjøre antagelser om hvor Island kommer til å befinne seg i forhold til de andre landene.

Lewis (1992) karakteriserer Norge som en «modifisert» variant av en mannlig forsørgermodell, til forskjell fra Sverige som beskrives som en «svak» variant. Dette er på grunn av mer kjønnsstradisjonell politikk hvor kvinner i større grad blir sett på som mødre og koner, fremfor arbeidere. Dette stemmer overens med Sainsbury (2001) funn, hvor Sverige er kjønnsnøytrale i sin politikktutforming mens i Norge konstrueres politikk

basert på ideen om kvinner som mødre. Stort sett alt har skjedd senere i Norge enn i Danmark og Sverige, både når det kommer til kvinners inkludering på arbeidsmarkedet og utviklingen av barnehagetilbud (Ellingsæter, 1998). Selv om Sverige har en mer visjonær politikk på likestillingsområdet enn de to andre skandinaviske landene er det Danmark som fremstår som mest likestilt både i holdninger og praksis når det kommer til forsørgermodeller. Både Norge og Sverige ser ut til å støtte opp om «en-og-en-halv inntektsmodell», i motsetning til Danmark som er mer rettet mot en «to-inntekts modell» (Ellingsæter, 1998). Når det kommer til holdninger til likestilling blant ungdommer i Norden lå Norge på en andreplass i 2011 (Øya, 2011, s. 7). Borchorst og Siim (2008) mener at Norge fører en mer ambivalent linje, hvor alle tre av Frasers idealmodeller har vært tilstede samtidig. Kontantstøtte støtter opp om en «likestilt omsorgsmodell», mens utbygging av barnehager og fedrekvote peker i retning av en «universell omsorgsmodell». Alt peker dermed mot at Norge befinner seg mellom ytterpunktene av mest og minst likestilte holdninger i Norden.

Selv om Sverige plasseres sammen med Norge når det kommer til familiemodeller som hovedsakelig ser på hvordan man skal fordele inntekt, som et land hvor det er større oppslutning om en kvinnelig deltidsvariant (Ellingsæter, 1998) i 1992, så ender Sverige stort sett opp som det mest likestilte landet i komparative sammenhenger. De har lenge hatt en visjonær likestillingspolitikk (Ellingsæter, 1998). Når det kommer til ideell og rapportert faktisk deling av husarbeid blant unge par i Norge og Sverige, er svenskene mest likestilte både i holdninger og praksis (Bernhardt mfl., 2008). Dette forklares med at Sverige har en lenger historie med likestillingsfremmende politikk (Bernhardt mfl., 2008). Også Jakobsson og Kotsadam (2010) finner at svensker er mer egalitære enn nordmenn, men sier disse forskjellene er små, og de finner ingen forskjeller når det kommer til holdningen om å dele husarbeid likt. Edlund og Öun (2016) finner at

kun Sverige har overvekt av likestilte idealer: både Danmark og Finland har overvekt av idealer som hvor kvinnen jobber mindre. Om man ser på deltid fulltid har Sverige en klar overvekt av deltidsarbeid i en eller annen variant som ideal (en likestilt og en «en-og-en-halv inntektsmodell»). Til sammen utgjør dette deltidsønsket nesten 84 prosent De to andre fulltidsmodellene står kun for 16 prosent av oppslutningen. På samme tid er likestilte modeller (sett opp mot ulik arbeidsdeling) i overvekt, og fulltidsmodellen står svakt. Om en ser dette i lys av Frasers «universelle omsorgsmodell» og Goldscheider mfl. (2015) sin kjønnsrevolusjon kan man si at dette er familiemodellene som vil føre til mest likestilling i praksis/utfall. Dette står i stil med Borchorst og Siim (2008) sin analyse: i Sverige var lenge en universell forsørgermodell gjeldende, men de siste årene har de gått langt i retning mot en universell forsørgermodell med flere ordningen, blant annet lang fedrekvote (Borchorst & Siim, 2008, s. 212). Danmark og Finland har både en overvekt av ulike fordeling av betalt og ubetalt arbeid, og en overvekt av et ønske om fulltidsarbeid.

På bakgrunn av dette formulerer jeg følgende hypoteser:

F6: Sverige kommer til å peke seg ut som mest likestilt.

F7: Finland kommer til å peke seg ut som minst likestilt.

F8: Danmark, Island og Norge kommer til å befinne seg mellom ytterpunktene, hvor Danmark kommer til å peke seg ut som mer likestilt enn Norge.

Sosiale kjennetegn

Som del to av forskningsspørsmålene mine ønsker jeg å se på om det finnes en sammenheng mellom ulike sosiale kjennetegn og idealene for fordeling av betalt og ubetalt arbeid. Jeg har valgt å se på forskjeller mellom kjønn, alder, utdanning og om sosialisering - ved at mor var i jobb når

respondenten selv var barn - har betydning for sannsynligheten for hvilke idealer man er tilhenger av i Norden.

Siden likestilling og deling av betalt og ubetalt arbeid har kjønnete konsekvenser, er det interessant å undersøke hvordan forskjellige familieidealer henger sammen med kjønn. Forskning har lenge vist at kjønn har betydning for holdninger til kvinners deltagelse i arbeidsmarkedet: kvinner har mer likestilte holdninger enn menn (se blant annet Alwin mfl., 1992; Sjöberg, 2004; O'Reilly mfl., 2014) selv om noen studier viser at kjønn ikke er signifikant i alle land (Apparala mfl., 2003; Crompton mfl., 2005). Også i Norden er likestilte holdninger mer sannsynlig blant kvinner (Knudsen & Waerness, 2001; Ellingsæter, 1998), og når det kommer til husholdsoppgaver, som husarbeid og omsorg, er likestilte holdninger vanligst om en er kvinne. Når det kommer til familiemodellidealer er kjønn signifikant for alle modeller, i alle de tre nordiske landene, i følge (Edlund & Öun, 2016). Det overordnede bildet er at en «to-inntekts fulltidsmodell» og en «mannlig forsørger/husmor-modell» er assosiert med å være mann. En «to-inntekts deltidsmodell» er assosiert med å være kvinne. Hvilket kjønn som er assosiert med en «en-og-en-halv inntektsmodell» varierer mellom landene. Dette fører til følgende forventning:

F9: Å være kvinner er assosiert med en modell hvor kvinnen får mer tid til husholdsoppgaver i alle de nordiske landene.

F10: Å være mann er assosiert med modeller som lar han jobbe fulltid i alle de nordiske landene.

For kvinner vil dette bety en oppslutning om en «to-inntekts deltidsmodell» eller en «en-og-en-halv inntektsmodell». For menn innebærer det å slutte opp om enten en «to-inntekts fulltidsmodell» eller en «en-og-en-

halv inntektsmodell». «En-og-en-halv inntektsmodell» er brukt som referansegruppe, så informasjon vi får er relativt til denne gruppen. I praksis betyr dette at jeg ikke kan undersøke disse forventningene med det forskningdesignet jeg har. Jeg justerer derfor forventningene mine til at relativt til de som slutter opp om en «en-og-en-halv inntektsmodell» vil det å være kvinne være knyttet til en «to-inntekts deltidsmodell», mens det å være mann vil være knyttet til «to-inntekts fulltidsmodell».

Alder og kohortutskiftning er gjerne forbundet med endrede holdninger. Det å være ung i motsetning til det å være eldre ser gjennomgående ut til å være forbundet med å ha en mer progressiv holdning til kjønnsroller (se for eksempel Banaszak & Plutzer, 1993; Sundström, 1999; O'Reilly mfl., 2014). Edlund og Öun (2016) får varierende resultater når det kommer til alder. Det overordnede bildet er at eldste er negative til en «to-inntekts fulltidsmodell» og en «to-inntekts deltidsmodell», mens de unge er positive til en slik modell. De yngste er negative til en «en-og-en-halv inntektsmodell» og en «mannlig forsørger/husmor-modell», mens de eldste er positive til disse. I hvilke land disse sammenhengene er signifikante varierer. Dette resulterer i følgende forventning:

F11: Yngre vil ha mer likestilte holdninger enn eldre i alle de nordiske landene.

Høyere utdanning fører til høye alternativkostnader ved å ikke jobbe. Tidligere forskning viser også at folk med høyere utdanning er mer positive til kvinner i arbeid sammenlignet med lavt utdannede (se for eksempel Banaszak & Plutzer, 1993; Sjöberg, 2004; Boehnke, 2011). Davis og Robinson (1991) finner derimot ikke støtte for dette. Edlund og Öun (2016) finner at utdanning stort sett har en signifikant sammenheng med alle familieidealer, sammenlignet med referansegruppen som er en «mannlig

forsørger/husmor-modell»; eneste unntaket er for en «en-og-en-halv inntektsmodell» i Finland. Høy utdanning er stort sett forbundet med oppslutning om de likstilte modellene i alle landene, mens oppslutning om en «mannlig forsørger/husmor-modell» og en «en-og-en-halv inntektsmodell» er knyttet til lavere utdannelsesgrupper. Dette fører frem til følgende forventninger:

F12: Høyere utdanning vil være forbundet med mer likestilte holdninger i alle de nordiske landene.

F13: Å ikke ha fullført mer enn obligatorisk skolegang vil være forbundet med mindre likestilte holdninger i alle de nordiske landene.

Flere har undersøkt om sosialisering, her operasjonalisert ved om mor var i jobb når respondenten selv var ung, påvirker respondentens holdninger til kvinners deltagelse i arbeidslivet. Variabelen er tenkt å fange opp «sosialiseringsteser», at ved å vokse opp med en mor i arbeid har man internalisert ideen om kvinner i arbeid som normalen. Gjennom slik sosialisering kan man se for at respondenten er mer positiv til likere deling av oppgaver i hjemmet. Men man kan også anta at utfallet kan påvirkes den andre veien: om en opplevde en mor som er mye bort på grunn av jobb kan dette føre til holdninger om at det er viktig at mor er hjemme med barn når de er små. Tidligere forskning viser at det ser ut til at det å ha hatt en mor som har jobbet mens respondenten var ung, uavhengig av respondentens kjønn, påvirke holdninger i egalitær retning (Sjöberg, 2004; Boehnke, 2011). Det fører frem til en siste forventning:

F14: Det å ha vokst opp med en mor som var i jobb før respondenten var fylt 14 har en positiv sammenheng med oppslutning om en «to-inntekt fulltidsmodell».

Kapittel 4

Data og metode

I dette kapitlet redegjør jeg for datagrunnlaget mitt og analysemetodene jeg bruker i oppgaven. Først presenteres utvalgene fra de forskjellige nordiske landene. Disse danner grunnlaget for analysene mine. Deretter følger en gjennomgang av analysestrategien som brukes i oppgaven, og en gjennomgang av alle variablene som anvendes i analysen, og de valgene som er tatt i den sammenheng. Kapitlet avsluttes med en kort redegjørelse for de statistiske metodene jeg har anvendt.

4.1 Datasett

I mine analyser bruker jeg data fra The International Social Survey Program (ISSP) gjennomført i 2012. ISSP er et tverrnasjonalt samarbeid som samler og koordinerer forskningsprosjekter i 53 medlemsland. Spørreundersøkelsen gjennomføres hvert år, men med forskjellig tema. Spørreundersøkelsen har hatt temaet «Family and changing gender roles» fire ganger (i 1988, 1994, 2002 og 2012). Jeg benytter meg av undersøkelsene fra 2012.

Jeg bruker data fra alle de nordiske landene: Danmark, Finland, Island,

Norge og Sverige. Etter at jeg har bearbeidet variablene mine står jeg til slutt igjen med 4114 respondenter fordelt på de fem landene.

I Danmark har de trukket et representativt utvalg (simple random sample) av personer mellom 18 og 79 år fra folkeregisteret i Danmark. Fordi deres tidligere erfaring med undersøkelser viser at menn i alderen 18-35 er underrepresentert valgte de å trekke ekstra 148 personer fra denne gruppen. 1403 individer fullførte de webbaserte undersøkelsene, noe som gir en svarprosent på 56,12. Dataene er ikke vektet (GESIS, 2016).

I Finland foretok de et systematisk tilfeldig utvalg (geografisk stratifisert, ikke klustret) av individer fra folkeregisteret. Utvalget er begrenset til personer mellom 15 og 74 år . 1171 fullførte spørreundersøkelsen enten på papir eller nett. Dette gir en svarprosent på 46,84. Resultatet er vektet ved en kalibrasjonsmetode (GESIS, 2016).

På Island ble et randomisert utvalgt i aldersgruppen 15 til 95 år trukket fra det folkeregisteret. Det ble benyttet ansikt-til-ansikt intervjuer og det endelige utvalget består av 1172 individer. Responsprosent var på 55,57 prosent. Dataene ble vektet etter informasjon fra Islands statistikkbank om antall menn og kvinner som bor i by og land, og etter alder (GESIS, 2016).

I Norge ble det sendt ut spørreskjemaer via internett eller mail til et randomisert utvalg i aldersspennet 18-79 år. 1444 individer svarte, og svarprosenten ble dermed på 38 prosent. Av de som svarte var single (aldri gift) underrepresentert, og folk med høyere utdanning og i profesjonsyrker er overrepresentert. Utvalget er ikke vektet (GESIS, 2016).

I Sverige ble det sendt ut spørreskjemaer i posten til et representativt utvalg for de som var 18 år eller eldre. 1060 personer svarte, noe som gir en svarprosent på 53,1 prosent. Utvalget er ikke vektet (GESIS, 2016).

4.1.1 Utvalgsbegrensninger

ISSP 2012 består av alle respondentene i de 53 medlemslandene. Siden jeg ønsker å se på de nordiske landene har jeg valgt å kaste ut alle landene

Tabell 4.1: Oversikt over utvalgene

Norden (n=4114)

Danmark (n = 955)	Finland (n = 696)	Island (n = 818)	Norge (n = 981)	Sverige (n = 664)
-------------------	-------------------	------------------	-----------------	-------------------

bortsett fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige i utvalget.

I Danmark, Norge og Sverige består utvalget av respondenter som er 18 år eller eldre. I Finland og på Island er nedre grense derimot satt til 15 år. I Danmark og Norge er, i følge kodeboken, øvre grense satt ved 79 år. Ved å se på faktiske frekvenser viser det seg derimot at den eldste i det danske utvalget er 102 år. I Finland har de 74 år som øvre grense, mens eldste respondent på Island er 93 og i Sverige er eldste 95 år gammel. Jeg velger å begrense mitt utvalg til de som er mellom 18 og 75 år for å få samme aldersspenn i alle land.

Jeg har valgt å ikke inkludere respondenter som ikke har svart på spørsmålene som er utgangspunkt for mine analyser.

4.1.2 Utvalgsskjevhet

ISSP sine undersøkelser har som fordel at de er gjennomført med samme tema flere ganger og de er tverrnasjonale. Dette gir mulighet til sammenligning på tvers av land, og sammenligne enhetene med seg selv over tid. Dessverre er spørsmålet jeg har valgt å bruke som avhengig variabel med for første gang i 2012, tidsdimensjonen faller derfor bort og jeg får bare benyttet det sammenligning mellom land.

I forbindelse med utvalgsundersøkelser må man vurdere om utvalget man har faktisk er statistisk representativt for den populasjonen man øns-

ker å si noe om. De to vanligste grunnene til lav representativitet er 1) skjevheter i utvalgstreking, og 2) frafall. Om utvalgets fordeling på et bestemt kjennemerke ikke er lik som populasjonen undersøkelsen omfatter, vil dette betegnes som utvalgsfeil. (Skog, 2015, s. 99-100).

For å unngå skjevheter i utvalgstrekingen bør en benytte sannsynlighetsutvelging. Dette er benyttet i alle de nordiske landene. Problemet med frafall er det vanskeligere å gjøre noe med. Det er ikke uvanlig med lav svarprosent. Svarprosenten i de forskjellige landene jeg undersøker ligger mellom 38-56 prosent. Dette er ikke et problem dersom frafallet er helt tilfeldig, men i følge Skog (2015) må man i de fleste tilfeller regne med at frafallet er selektivt, og at visse grupper er mindre villig til å delta enn andre. Hvis frafallet er korrelert med de variablene en vil undersøke vil det være et problem (Skog, 2015, s. 100). Det er derfor viktig å få en oversikt over frafallets art. En måte å få en slik oversikt på er å sammenligne med offentlige registre (Skog, 2015, s. 101). I GESIS (2016) har hvert land lagt ved en oversikt over statistikk på blant annet kjønn, alder og utdanning for at man skal kunne vurdere representativitet selv. (For sammenligning se side 78).

Selv om det er skjevheter på en variabel trenger det ikke være skjevheter på andre variabler. Samtidig betyr dette også at selv om det ikke er skjevheter på en variabel er det ingen garanti mot skjevheter på andre variabler. Frafallet er en del av så og si alle spørreundersøkelser, noe som gjør at det er en viss usikkerhet forbundet med å trekke slutninger fra utvalget til populasjonen (Bjørshol, Høstmark & Lagerstrøm, 2010). Gitt min noe lave svarprosent og skjevheter i utvalget mitt (for oversikt se side 78) vil jeg derfor være forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner.

4.2 Analysestrategi

Forskningsdesignet er konstruert i samsvar med oppgavens forsknings-spørsmål:

1. I hvilken grad er det ulike idealer for fordeling av omsorgsarbeid og yrkesarbeid i de nordiske landene?
 - a) Hvilke ulike idealer finnes?
 - b) Hvordan varierer disse i oppslutning mellom landene?
2. Hvilken sammenheng er det mellom sosiale karakteristika og ulike idealer for fordeling av omsorgsarbeid og yrkesarbeid?
 - a) I hvilken grad er kjønn, alder, utdanning og om mor var i jobb før respondenten var 14 år knyttet til sannsynligheten for hvilke idealer man er tilhenger av?

De to ulike forskningsspørsmålene vil bli analysert med ulike tilnæringer. Det første spørsmålet undersøkes ved hjelp av latent klasseanalyse (Latent class analysis, LCA), for å identifisere idealer når det kommer til fordeling av arbeid og omsorg mellom mor og far. Latent klasseanalyse identifiserer uobserverbare undergrupper innenfor en populasjon basert på respondentens verdier på to eller flere observerte variabler. Disse variablene antas å måle en underliggende eller latent konstruksjon. For å sammenligne med en bedre kjent metode kan en betrakte latente klassenanalyse som en slags faktoranalyse, men med diskrete snarere enn kontinuerlige observerte variabler (Kitterød & Lappegård, 2012). Jeg bruker Stata LCA Plugin, utviklet av Penn State University Methodology Center, (Lanza, Dziak, Huang, Wagner & Collins, 2015) for å estimere mine modeller. I tillegg til å se på de forskjellige idealene har jeg også sett på hvordan Norden samlet, og landene hver for seg, fordeler seg på de forskjellige idealene/gruppene.

Basert på den latente klasseanalysen er hver respondent tildelt en bestemt ideal/gruppe. Gruppemedlemskap er bestemt ut i fra hvilken ideal/gruppe vedkommende har størst sannsynlighet for å tilhøre, basert på svarene respondenten har gitt på de to spørsmålene som brukes for å konstruere disse idealene/ gruppene. (For nærmere beskrivelse av latent klasseanalyse se side 80.) Sannsynligheten for å tilhøre hver av gruppene bruker jeg deretter i en multinomisk logistisk regresjon, for å undersøke hvordan variabler som kjønn, land, alder, lengde på fullførte utdanning, og om respondentens mor var i arbeid før vedkommende fylte 14 år forutsier et slikt gruppemedlemskap. (For nærmere beskrivelse av multinomisk logistisk regresjon se side 84).

Denne modelleringsstrategien er dermed todelt. Den første delen tillater meg å identifisere idealer/grupper og landenes fordeling på disse gruppene, og den andre delen tillater meg å identifisere sosiodemografiske egenskaper innenfor de tildelte gruppene. Analysene og bearbeidningen av datamaterialet utføres i statistikkprogrammet STATA, versjon 14.

4.3 Operasjonalisering av variabler

4.3.1 Variabler brukt i typologi

Typologien, som er et produkt av den latente klasseanalysen, blir konstruert ved hjelp av to spørsmål. Ordlyden i selve spørsmålet er den samme, men fortegnet i det første spørsmålet er positivt og det andre negativt. Disse to spørsmålene fanger opp to dimensjoner. Den første handler om styrke på orientering mot betalt og ubetalt arbeid, og den andre handler om hvorvidt denne orienteringen blir vurdert forskjellig avhengig av om det er snakk om mor eller far.

Spørsmål 1:

Consider a family with a child under school age. What, in your opinion, is the best way for them to organize their family and work life?

1. *The mother stays at home and the father works full-time.*
2. *The mother works part-time and the father works full-time.*
3. *Both the mother and the father work full-time.*
4. *Both the mother and the father work part-time.*
5. *The father works part-time and the mother works full-time.*
6. *The father stays at home and the mother works full-time.*

Spørsmål 2:

And, in your opinion, which of these options would be the least desirable?

1. *The mother stays at home and the father works full-time.*
2. *The mother works part-time and the father works full-time.*
3. *Both the mother and the father work full-time.*
4. *Both the mother and the father work part-time.*
5. *The father works part-time and the mother works full-time.*
6. *The father stays at home and the mother works full-time.*

På grunn av få observasjoner i kategoriene 5. og 6. i begge spørsmålene blir disse to slått sammen til en kategori. Hvert spørsmål har dermed fem svaralternativer. Svaralternativene har blitt nummerert 1-5, ettersom pluginen fra Penn State krever positive verdier. Alle respondenter som ikke har svart på spørsmålene er fjernet fra analysen.

4.3.2 Avhengig variabel i andre del av analysen

I andre del av analysen, hvor jeg skal benytte multinomisk logistisk regresjon, er det sannsynligheten for å tilhøre hver av gruppene som er den avhengige variabelen. Jeg har valgt å operere med tre grupper (se analysekapittelet for diskusjon). Observasjonshetene vil med andre ord enten

ha høyest sannsynlighet for å tilhøre gruppe 1, som indikerer en en-og-en-halv-inntektsmodell, gruppe 2, som indikerer en deltidsmo- dell, eller gruppe 3, som er en modell hvor begge jobber fulltid. Denne variabelen er kategorisk, de tre kategoriene ikke kan rangeres.

4.3.3 Uavhengige variabler

Forklaringsvariablene er land, kjønn, alder, utdanning og om mor var i jobb før respondenten var 14 år.

Land

Variabelen er kategorisk og er begrenset til de nordiske landene. Danmark er gitt verdien 1, Finland er gitt verdien 2, Island er gitt verdien 3, Norge er gitt verdien 4 og Sverige er gitt verdien 5.

Kjønn

Variabelen er dikotom, kvinner er gitt verdien 0 og menn verdien 1. Kun en respondent har ikke oppgitt kjønn og ble derfor fjernet.

Alder

Variabelen er kontinuerlig, og som beskrevet over, avgrenset til respon- denter mellom 18 og 75 år.

Utdanning

Variabelen utdanning er konstruert basert på landspesifikke variabler for høyeste oppgitte fullførte utdanning. De landspesifikke variablene tar høy- de for landets eget utdannelsessystem. Disse er slått sammen til en felles variabel. Kategoriene sorteres i «grunnskole» (1-10. klasse) = 1, «videregå- ende skole» = 2, «høyere utdanning på 4 år eller mindre» = 3, og «høyere utdanning på mer en fire år» = 4. Skillet ble satt fordi de fleste masterut- dannelser i Norden krever 5 år eller mer. De som ikke har oppgitt høyeste

fullførte utdanning har fått verdien 9 for å lettere kunne skille dem fra de andre kategoriene.

Mor i jobb før respondent var 14 år

Om mor var i jobb før respondenten var 14 år, er en dikotom variabel hvor de som har hatt mor som var i jobb før respondent var 14 år har fått verdien 1, og de som ikke hadde det har fått verdien 0.¹

4.3.4 Deskriptiv statistikk

Variabler brukt i typologi/avhengig variabel

I tabell 4.2 oppgis svarfrekvenser for hvert svaralternativ på de to spørsmålene som brukes til å konstruere typologien. Svarene er oppgitt i absolute tall og prosent, fordelt på land og Norden totalt.

Det er verdt å merke seg at *optimal løsning* for deling av arbeid og omsorg når barn er under skolealder er at mor jobber deltid og far jobber fulltid. Dette gjelder for Norden sett under ett, og i hvert enkelt land, bortsett fra Sverige. Selv om også mange mener dette er en optimal løsning i Sverige er den løsningen med høyest oppslutning den at både mor og far jobber deltid. Finland skiller seg fra de andre landene ved relativt høy oppslutning rundt alternativet hvor mor er hjemmeværende.

Når det kommer til den *dårligste løsningen* er det verdt å merke seg at svaralternativet som går ut på at begge jobber fulltid er det mest populære i alle land, bortsett fra Island. Det er høy oppslutning på Island også, men alternativet hvor far er hjemme heltid/deltid og hvor mor jobber fulltid er det med høyest oppslutning.

¹Jeg har kjørt alle modeller med og uten mor i jobb-variabelen for å se om den overlapper og stjeler forklaringsstyrke med noen av de andre forklaringsvariablene. Variabelen endrer ikke på styrke eller signifikansnivå på noen av de andre forklaringsvariablene i noen av modellene.

Generelt for Norden bør det noteres at optimal løsning er knyttet til at begge foreldre er i arbeid, men ikke nødvendigvis fulltid.

Tabell 4.2: Frekvensfordeling på svaralternativer (n=4114)

Barn under skolealder	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Totalt
<i>Optimal løsning for deling av omsorg og arbeid:</i>						
Mor hjemmeværende, far fulltid	65 6.81	165 23.71	51 6.23	107 10.9	78 11.75	466 11.33 %
Mor deltid, far fulltid	486 50.89	291 41.81	406 49.63	447 45.57	218 32.83	1848 44.92 %
Mor og far fulltid	242 25.34	144 20.69	151 18.46	195 19.88	83 12.50	815 19.81 %
Mor og far deltid	147 15.39	91 13.07	203 24.82	223 22.73	273 41.11	937 22.78 %
Far deltid/hjemmeværende, mor fulltid	15 1.57	5 0.72	7 0.86	9 0.92	12 1.81	48 1.17 %
Totalt	955 100 %	696 100 %	818 100 %	981 100 %	664 100 %	4114 100 %
<i>Dårligste løsning for deling av omsorg og arbeid:</i>						
Mor hjemmeværende, far fulltid	146 15.29	101 14.51	117 14.30	174 17.74	145 21.84	683 16.60 %
Mor deltid, far fulltid	23 2.41	24 3.45	10 1.22	49 4.99	14 2.11	120 2.92 %
Mor og far fulltid	451 47.23	327 46.98	300 36.67	456 46.48	372 56.02	1906 46.33 %
Mor og far deltid	144 15.08	102 14.66	80 9.78	102 10.40	47 7.08	475 11.55 %
Far deltid/hjemmeværende, mor fulltid	191 20.00	142 20.40	311 38.02	200 20.39	86 12.95	930 22.61 %
Totalt	955 100 %	696 100 %	818 100 %	981 100 %	664 100 %	4114 100 %

Frekvenstabell over uavhengige variabler

I tabell 4.3 oppgis frekvenser for de ulike uavhengige variablene i absolute tall og i prosent, fordelt på land og Norden totalt.

Om en sammenligner med vedlagt statistikk fra de forskjellige landene i variabelrapporten (GESIS, 2016) ser det ut til å være noen skjevheter i utvalget. Kjønn ser ut til å være balansert i utvalget fra Danmark og Norge. I utvalgene fra Island og Sverige ser menn ut til å være noe overrepresentert, mens i det finske utvalget er kvinner noe overrepresentert. Når det kommer til alder se de eldste aldersgruppene ut til å være overrepresentert i de danske, islandske og svenske utvalgene. Utvalgene i Finland og Norge fremstår balanserte. Når det kommer til utdanning ser høyere utdanning ut til å være overrepresentert i utvalgene til Danmark, Finland, Norge og Sverige. I Sverige er det imidlertid ingen statistikk over de med mer enn fire års høyere utdanning. Denne gruppen ser ut til å være underrepresentert i utvalget. I det finske utvalget er de men kun fullført videregående skole overrepresentert. Det islandske utvalget ser balansert ut (GESIS, 2016). Her skal det bemerkes at noen av tilsynelatende skjevhetene kan skyldes hvordan kategorien utdanning er konstruert, og mangel på samkjøring av disse på tvers av landene.

(Se vedlegg 6.4 for frekvenstabeller over utdanning og alder fordelt på kjønn, og utdanning fordelt på alder.)

Tabell 4.3: Frekvenstabell over sosiodemografiske kjennetegn, per land (n=4114)

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Totalt
<i>Kjønn</i>						
Mann	462 48.38 %	320 45.98 %	436 53.30 %	485 49.44 %	303 45.63 %	2006 48.76 %
Kvinne	493 51.62 %	376 54.02 %	382 46.70 %	496 50.56 %	361 54.37 %	2108 51.24 %
<i>Alder oppsummert</i>						
18-25	145 15.18 %	81 11.64 %	128 15.65 %	122 12.44 %	50 7.53 %	526 12.79 %
26-35	135 14.14 %	89 12.79 %	139 16.99 %	138 14.07 %	79 11.90 %	580 14.10 %
36-45	175 18.32 %	101 14.51 %	139 16.99 %	164 16.72 %	110 16.57 %	689 16.75 %
46-55	183 19.16 %	134 19.25 %	153 18.70 %	210 21.41 %	138 20.78 %	818 19.88 %
56-65	165 17.28 %	171 24.57 %	156 19.07 %	189 19.27 %	149 22.44 %	830 20.18 %
66-75	152 15.92 %	120 17.24 %	103 12.59 %	158 16.11 %	138 20.78 %	671 16.31 %
<i>Utdannelse</i>						
Grunnskole	58 6.07 %	106 15.23 %	167 20.42 %	245 24.97 %	119 17.92 %	695 16.89 %
Videregående	345 36.13 %	394 56.61 %	266 32.52 %	231 23.55 %	258 38.86 %	1491 36.32 %
Høyere utdannelse, = / < 4 år	384 40.21 %	117 16.81 %	270 33.01 %	380 38.74 %	271 40.81 %	1422 34.56 %
Høyere utdannelse, > 4 år	168 17.59 %	76 10.92 %	83 10.15 %	122 12.44 %	7 1.05 %	456 11.08 %
Ikke oppgitt	0 0.00 %	3 0.43 %	32 3.91 %	3 0.31 %	9 1.36 %	47 1.14 %

4.4 Metode

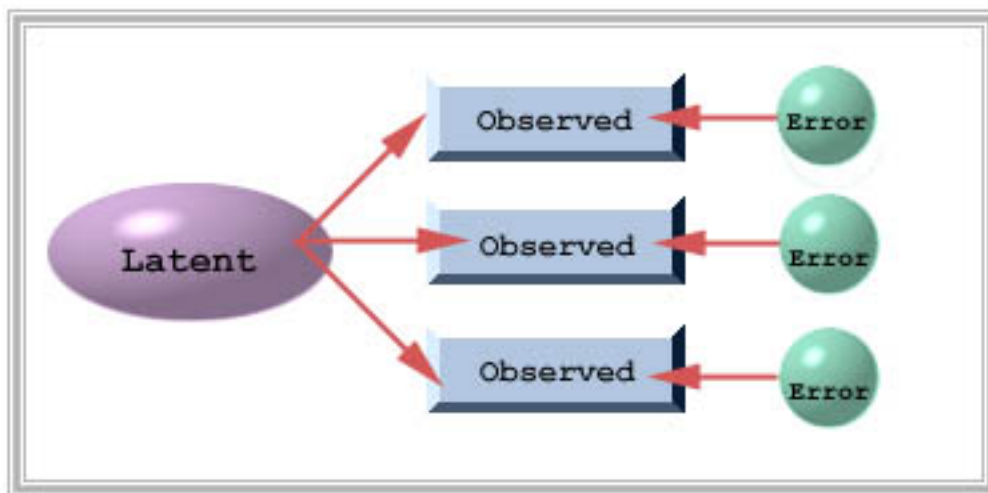
I første del av analysen brukes latent klasseanalyse for å identifisere uobserverbare subgrupper i datamaterialet mitt, samt for å se hvordan utvalget fra de ulike nordiske landene fordeler seg på disse gruppene. Deretter har jeg brukt sannsynligheten for å tilhøre hver av disse gruppene som avhengig variabel i en multinomial logistisk regresjon, for å identifisere sosiodemografiske egenskaper ved disse gruppene.

4.4.1 Latent klasseanalyse

Latent klasseanalyse (LCA) kan brukes til å identifiserer uobserverbare klasser/subgrupper i en populasjon. LCA er en latent variabelmodell, slik som faktoranalyse, men med kategoriske - fremfor kontinuerlige variabler. Som nevnt er hver latente variabel kategorisk, og den er sammensatt av et sett med latente klasser. Begrepet *latent* referer til det faktum at det i LCA forutsettes å være en feilfri latent variabel som ligger bak. De latente klassene har vi ikke tilgang på å måle direkte, men de kan måles indirekte ved hjelp av to, eller flere, observerte variabler. Til forskjell fra den latente variabelen kan observerbare variablene innebære feilkilder, slik som alle vanlige observerte variabler kan og usikkerheten er også mulig å estimere (Collins & Lanza, 2010, s. 4-5).

En latent klassemodell slik jeg den jeg bruker baserer seg på få antagelser. Den baserer seg ikke på antagelser om at indikatoren for de latente klassene, eller at de latente klassene, er på noe annet målenivå enn det nominelle. Det er likevel en grunnleggende antagelse som ligger til grunn for latente klassemodeller, og det er antagelsen om *lokal uavhengighet*. Denne antagelsen sier at de observerte variablene er kun betinget av den latente klasse, og at de observerte variablene må være uavhengig av hverandre (Collins & Lanza, 2010, s. 44-45).

Først vil jeg presentere grafisk og forhåpentligvis intuitiv forklaring av metoden. På bildet under er den latente variabelen representert med en lilla oval. De observerbare indikatorvariablene, som struktureres av den latente variabelen, er angitt ved blå firkantede bokser. De små, grønne sirklene representerer feilkilden som er assosiert med indikatorvariablene. Pilene viser til den underliggende antagelsen som ligger til grunn for LCA, at de observerbare variablene struktureres av den latente klassevariabelen og feilkilden, ikke motsatt vei (Collins & Lanza, 2010, s. 4-5). I en latent klassemodell vil altså en persons svar være et produkt av en kombinasjon av individets latente klassemedlemskap og tilfeldige feil (Collins & Lanza, 2010, s. 47).

Figur 4.1: Illustrasjon av prinsippene for latent klasseanalyse. Kilde: Collins og Lanza, 2010

Det grunnleggende matematiske uttrykket for en latent klassemodell ser slik ut:

$$P(Y = y) = \sum_{c=1}^C \gamma_c \prod_{j=1}^J \prod_{r_j=1}^{R_j} \rho_{j,r_j|c}^{I(y_j=r_j)} \quad (4.1)$$

I ligningen er j antall observert variabler, og r_j er antallet responskategorier til j . Bokstaven c angir antall latente klasser. Bokstaven y representerer et bestemt responsmønster (det vil si en vektor bestående av mulige svar på de observerte variablene). Y representerer alle mulige rekkefølger av y 'ene. Indikatorfunksjonen $I(y_j = r_j)$ er lik 1 når svaret på variabel $j = r_j$, og vil ellers være 0. Videre er γ_c sannsynligheten for medlemskap i den latente klassen c og, $\rho_{j,r_j|c}^{I(y_j=r_j)}$ er sannsynligheten for hver responskategori r_j til observert variabel j , betinget av medlemskap i latent klasse c . γ -parametrene representerer sannsynlighetene for å tilhøre hver latent klasse. Siden de latente klassene er gjensidig utelukkende og uttømmende vil de summere til 1. ρ -parametrene gir sannsynligheten for hver av responskategoriene, betinget av sitt latent klassemedlemskap. For hver enkelt latente klasse vil sannsynligheten totalt for hver responskategori totalt utgjøre 1. Sannsynligheten for hver responskategori gir grunnlaget for å tolke og navngi de latente klassene. Modellen bygger på antagelsen om betinget uavhengighet gitt latent klasse. Dette innebærer at J -indikatorne innen hver latent klasse er uavhengige av hverandre (Lanza, Coffman & Xu, 2013).

Kort oppsummert uttrykker ligning 3.1 at sannsynligheten for å observere et spesifikt responsmønster er en funksjon av sannsynligheten for medlemskap av hver enkelt klasse (γ 'ene) og sannsynligheten for å observere hvert svar betinget av klassemedlemskap (ρ 'ene).

Ved hjelp av LCA blir hvert enkelt individ i mine data tildelt en bestemt gruppe. Gruppemedlemskap bestemmes ut fra hvilken gruppe individet har høyest sannsynlighet for å tilhøre, basert på individets svar på hva som er mest/minst optimal løsning på hvem som skal passe barn mens barn er under skolealder. Sannsynlighetene for hvert individs gruppetil-

hørighet brukes både for å se på utbredelse av de forskjellige klassene i hvert av de nordiske landene, og så videre som avhengige variabler i forskjellige multinomiske logistiske regresjoner i andre del av analysen.

Passform og modellvalg

Det kan være utfordrende å velge hva slags modell man skal bruke når man benytter LCA. Det første valget en må ta er hvor mange grupper man skal angi i modellen. Når det kommer til antall grupper vil det være sann at hvis to dominerende kombinasjoner av preferanser eksisterer, vil en to-klyngemodell passe dataene. Hvis dataene kan deles inn i tre konfigurasjoner av preferanser, velges en tre-klyngemodell, og så videre. Problemet er at dette vanskelig å se med det blotte øyet. Valget bør i følge Collins og Lanza (2010) være basert på et prinsipp om at alt annet likt så bør man foretrekke enklere modeller, og mulighet for substansiell tolkning (Collins & Lanza, 2010, s. 82). Modellens passform («goodness-of-fit») vil derfor både baseres på mulighet for substansiell tolkning og statistiske kriterer.

Det finnes flere måter å beregne hva som er god modellpassform. Man kan bruke en teststatistikk som for eksempel sannsynlighetsratio-statistikk (likelihood-ratio statistic), G^2 , for å undersøke om modellen presenterer de observerte dataene på en god måte. G^2 kan ikke brukes for skille mellom modeller (Collins & Lanza, 2010, s. 83). For å skille mellom modeller kan man derimot benytte forskjellige informasjonskriterier. Akaike informasjonskriterie (AIC) og Bayesian informasjonskriterie (BIC) er blant de vanligste å bruke for å sammenligne modeller. Kriteriene forsøker å balansere enkelhet og passform, og både AIC og BIC straffer mer kompliserte modeller. Modellen med lavest AIC og BIC bør velges, men det vil ikke nødvendigvis være den samme modellen som identifiseres da de baserer seg på forskjellige utregninger. De kan likvel være til hjelp for utelukke modeller (Collins & Lanza, 2010, s. 87-88).

Homogenitet i en latent klasse går på i hvilken grad alle medlemmene av denne klassen vil gi samme observerte respons. Responskategorisannsynlighet som nærmer seg 0 eller 1 indikerer høy grad av homogenitet. Man kan også måle om det er stor forskjell, eller høy grad av separasjon, mellom de latente klassene ved hjelp av responskategorisannsynlighet. Høy grad av homogenitet og separasjon vil gi lavere usikkerhet forbundet med klassifiseringen. I den sammenheng må det nevnes at mengden usikkerhet varierer innad i et datasett for forskjellige responsmønstre, og det er vanlig at noen individer produserer responsmønstre som er forbundet med høy klassifiseringsusikkerhet. *Mean posterior probabilities* kan brukes til å si noe om denne usikkerheten (Collins & Lanza, 2010, s. 75-76).

4.4.2 Multinomisk logistisk regresjon

I andre del av analysen undersøker jeg hvordan variablene land (Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige), kjønn (to kategorier), alder (kontinuerlig variabel mellom 18-75 år), utdanning (fire kategorier) og om respondentens mor var i arbeid før vedkommende fylte 14 år (to kategorier) er assosiert med forskjellige gruppemedlemskap.

Avhengig variabel i denne delen av analysen er sannsynligheten for å tilhøre hver av de tre gruppene. Variabelen er kategorisk og gjensidig utelukkende. Respondentene blir fordelt i hver kategori ut fra hvor de har høyest sannsynlighet for å tilhøre. *Kategori 1* består av de som ønsker en-og-en-halv-inntektsmodell, *kategori 2* de som ønsker en deltidsmodell, og *kategori 3* er en modell hvor begge jobber fulltid.

Da den avhengige variabelen ikke er kontinuerlig er den uforenelig med antakelsene som ligger til grunn for lineær regresjon (OLS). Dette byr

på problemer fordi 1) det vil ikke være snakk om en lineær sammenheng mellom x og y , 2) det vil forekomme heteroskedastisitet, og 3) vi risikerer å predikere verdier som faller utenfor intervallet 0-1. Metoden som bør velges er derfor logistisk regresjon (Mehmetoglu & Jakobsen, 2017, s. 162). I mitt tilfelle hvor avhengig variabel har flere en to verdier vil jeg bruke en variant som kalles multinomisk logistisk regresjon.

Multinomisk logistisk regresjon bygger på samme prinsipper som logistisk regresjon. Ved regresjon av en dikotom avhengig variabel kjenne- tegnes sammenhengen som regel av at den er formet som en S-kurve. Dette skyldes at andelen som har en positiv verdi på avhengig variabel ikke kan være lavere enn 0, eller høyere enn 1. Gitt en S-formet sammenheng kan linearitet imidlertid oppnås ved omkoding til logits, den naturlige logaritmen til oddsen. Omkodingen kan oppsummeres i to steg: 1) beregning av odds basert på andelene (hvor odds er forholdet mellom sannsynligheten for at noe skjer og sannsynligheten for at det ikke skjer), og 2) anvende naturlige logaritmer for å omkode odds til logits. Dette betyr en overgang fra absolutte til relative forskjeller. Logit-verdien er 0 når andelen som har egenskapen, som den avhengige variabelen beskriver, er like stor som andelen som ikke har den. Dermed indikerer positive verdier at over 50 prosent har denne egenskapen, og motsatt vil negative verdier indikerer at under 50 prosent innehar egenskapen. Logit-skalen går fra minus uendelig til pluss uendelig, noe som fører til at man oppnår en tilnærmet lineær sammenheng. Det innebærer at en endring i uavhengig variabel gir samme effekt på avhengig variabel uansett hvor du befinner deg på kurven. Ulempen er at logit ikke har noen enkel og intuitiv tolkning (Mehmetoglu & Jakobsen, 2017, s. 163-168). Den logistiske regresjonsmodellen, som kan betegnes ved følgende ligning:

$$\text{Logit} = \ln = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \dots + \beta_{k-1} X_{k-1,i} + \epsilon \quad (4.2)$$

Konstantleddet β_0 tilsvarer logit-verdien når alle de uavhengige variablene er 0. Regresjonsparameteren β_1 angir økningen i logit ved en enhets økning på den uavhengige variabelen X_{1i} mens ϵ er restleddet i modellen, og omfatter alle uobserverte variabler som kan påvirke avhengig variabel som er utelatt fra modellen.

Multinomisk logistisk regresjon gjør det mulig å undersøke kategoriske variable med flere en to verdier. Min avhengige variabel har tre verdier, som betyr at to av disse vil sammenlignes med den verdien jeg setter som referansekategori (Mehmetoglu & Jakobsen, 2017, s. 180-181). Ligningen for en modell med tre kategorier vil se slik ut:

$$L_1 = \ln \left(\frac{P(Y = 1)}{p(Y = 0)} \right) = \beta_{01} + \beta_{11}X_1 + \beta_{21}X_2 + \beta_{31}X_3 + \epsilon_1 \quad (4.3)$$

$$L_2 = \ln \left(\frac{P(Y = 2)}{p(Y = 0)} \right) = \beta_{02} + \beta_{12}X_1 + \beta_{22}X_2 + \beta_{32}X_3 + \epsilon_2 \quad (4.4)$$

Som en kan se fra ligningene, har vi nå to forskjellige logit-koeffesienter for to av de tre kategoriene. Hvis vi ser på den avhengige variabelen får vi to sett med koeffisienter for to av de tre kategoriene som forklarer forholdet mellom sannsynligheten for å havne i gruppe 2 og i gruppe 1, og forholdet mellom sannsynligheten for å havne i gruppe 3 og i gruppe 1, gitt at gruppe 1 er referansekategorien.

En viktig antagelse når det kommer til multilogistisk regresjon er «independence of irrelevant alternatives» (IIA). Dette betyr at hvis man foretrekker A over B, så skal ikke et nytt alternativ, C, føre til endring slik at B foretrekkes over A. Dette betyr at den kategoriske variabelen min må være uttømmende og gjensidig utelukkende. Dette kriteriet oppfylles gjennom den latente klasseanalysen.

I vanlig logistisk regresjon rapporteres logit. Logit er logaritmisk omkodete oddsforhold. Antilogaritmen til logit-verdien vil derfor være oddsforhold. Oddsforhold kan regnes om til sannsynligheter for en gruppe med en gitt verdi på uavhengig variabel (x) ved formelen:

$$\tilde{Y} = \frac{(e^{b_1})^{x_1} * (e^{b_2})^{x_2} * (e^{b_3})^{x_3} \dots (e^{b_k})^{x_k}}{1 + (e^{b_1})^{x_1} * (e^{b_2})^{x_2} * (e^{b_3})^{x_3} \dots (e^{b_k})^{x_k}} \quad (4.5)$$

Ved multilogistisk regresjon brukes vanligvis ikke oddsratio, men *relative-risk ratio* (RRR). Relativ-risiko ratio får du ved å dele relativ-risiko for å velge gruppe 2 over referansegruppe (gruppe 1) på relativ-risiko for å velge gruppe 3 over referansegruppe, for hver kategori på de uavhengige variablene.

Regresjonskoeffisientene i den logistiske modellen har ingen direkte substansiell fortolkning, men gir en indikasjon på retningen og den relative styrken i en sammenheng. Jeg vil rapportere resultatene fra analysene mine i relative-risk ratio.

Kapittel 5

Analyse og resultater

I dette kapitlet undersøker jeg empirisk i hvilken grad det er ulike idealer for fordeling av ubetalt og betalt arbeid i de nordiske landene, og sammenhengen mellom de ulike idealene og sosiale kjennetegn. Kapitlet er strukturert rundt mine to forskningsspørsmål: 1) I hvilken grad det er ulike idealer for fordeling av betalt og ubetalt arbeid i de nordiske landene. Herunder er jeg interessert i å se på hvilke idealer som finnes, og hvordan oppslutningen det er om de ulike familieidealene i de ulike landene. Og 2) om og hvor sterk sammenheng det er mellom forskjellige sosiale kjennetegn og ulike idealer for fordeling av betalt og ubetalt arbeid i familien. Kjennetegn jeg undersøker er kjønn, alder, utdanning og om mor var i jobb før respondenten fyllte 14.

I første del av analysen undersøker jeg hvilke ulike idealer for fordeling av ubetalt og betalt arbeid i familien som finnes, og deretter hvordan oppslutningen rundt disse idealene er i Norden under ett, og varierer mellom de enkelte landene. I andre del undersøker jeg sammenhengen mellom de ulike idealene og sosiale kjennetegn, først for hele Norden under ett, deretter for hvert enkelt land. Jeg ser både på Norden under ett og hvert av landene for å få bedre innblikk i ulikheter mellom de nordiske landene.

5.1 Grupperinger i datamaterialet

I denne delen bruker jeg spørsmålene fra spørreundersøkelsen, om holdninger til hva som er mest og minst optimal fordeling på betalt og ubetalt arbeid når barn er under skolealder. Disse spørsmålene fanger opp styrke på orientering mot betalt og ubetalt arbeid, og hvorvidt denne orienteringen blir vurdert forskjellig avhengig av om det er snakk om mor eller far. Ved å bruke latent klasseanalyse finner jeg subgrupper, og undersøker i hvilken grad det er ulike idealer for fordeling av omsorgsarbeid og yrkesarbeid i de nordiske landene empirisk.

Første steg i analysen er å bestemme antall grupper som skal benyttes. Denne avgjørelsen bør baseres både på en blanding av modellens passform («goodness-of-fit») og substansiell tolkning (Collins & Lanza, 2010, s. 109). Etter å ha testet en rekke antall klasser kom jeg frem til at tre klasser var mest optimalt). Det er kun gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», som deler seg når det legges til nye grupper. Ingen av disse nye gruppene kan sies å reflektere et familieideal hvor mor er hjemme og far jobber fulltid. I vedlegg 6.4 ligger resultatene ved fire grupper og i vedlegg 6.4 resultatene for fem grupper. Benyttes fire grupper får jeg to varianter av «en-og-en-halv-inntektsmodellen», legger jeg til fem grupper får jeg tre varianter av «en-og-en-halv-inntektsmodellen». Disse variantene av «en-og-en-halv-inntektsmodellen» ser ut til å hinte til forskjeller mellom de nordiske landene, men ettersom det er vanskelig å tolke disse gruppene substansielt, hvilke familieideal disse gruppene gir uttrykk for, har jeg valgt å benytte tre grupper. Tre grupper er også det som matematisk gir best passform, («goodness-of-fit»), se vedlegg ??). Gitt kombinasjonene av svar i hver klynge tolker jeg gruppe 1 som uttrykk for en «En-og-en-halv inntektsmodell», gruppe 2 som en «to-inntekt deltidsmodell», og gruppe 3 som et uttrykk for en «to-inntekt fulltidsmodell».

Gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell»-idealet, karakteriseres av at 75 prosent mener at mor bør jobbe deltid og far jobbe fulltid som den mest optimale fordelingen av betalt og ubetalt arbeid. Slik tabell 5.2 viser er det relativt stor oppslutning om alternativet med hjemneværende mor i Finland. Siden denne gruppen ikke er stor nok til å strukturere et eget ideal har en del av de som slutter opp om dette alternativet havnet i denne gruppen. Så mye som 17 prosent i denne gruppen mener at mor bør være hjemneværende. 7 prosent mener både mor og far bør jobbe deltid. På den andre siden mener 59 prosent i denne gruppen at det dårligste alternativet for fordeling av omsorg og betalt arbeid er om både mor og far jobber deltid. 30 prosent mener også at alternativet med en far som jobber deltid eller er hjemneværende er det dårligste alternativet.

Gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell»-idealet, kjennetegnes ved at 68 prosent mener at det mest optimale vil være om mor og far jobber deltid når barn er under skolealder. Det er 15 prosent som mener at mor bør jobbe deltid, og 12 prosent som mener at mor bør være hjemme i samme gruppe. Når det kommer til hva disse mener er den dårligste løsning for fordeling av omsorg og betalt arbeid mener 66 prosent at det værste ville være om mor og far jobber fulltid. 25 prosent mener at dårligste løsning vil være en hjemneværende mor. Denne gruppen karakteriseres av den både er likestilt og setter av mer tid til omsorg. Det er likevel verdt å nevne at om noen skulle jobbe mindre ser det ut til å være foretrukket at dette er mødrene som skal gå ned i stillingsprosent.

I gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell»-ideal, mener i underkant av 71 prosent at den beste løsningen for fordeling av omsorg og betalt arbeid vil være at både mor og far jobber fulltid. 23 prosent mener at det beste ville være om mor jobbet deltid. For denne gruppen mener 34 prosent at

det minst optimale vil være om mor er hjemmeværende, 33 prosent mener at mor og far jobber deltid vil være den dårligste løsningen og 27 prosent mener at om far jobber deltid eller er hjemmeværende er den dårligste løsningen for fordeling av omsorg og betalt arbeid. Denne modellen karakteriseres av et ønske om at begge er i heltidsarbeid, i tråd med arbeidslinjen i de nordiske landene. Til slutt vil jeg påpeke at gitt 23 prosent mener mødre bør jobbe deltid ser det ut til å ligge latent at om noen skulle jobbe mindre ser det ut til å være foretrukket at mødre jobber færre timer.

Tabell 5.1: Karakteristikker ved tre familieidealer i prosent (n=4114)

<i>Barn under skolealder</i>	Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 3
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>	<i>Begge deltid</i>	<i>Begge fulltid</i>
<i>Optimal fordeling av omsorg og arbeid:</i>			
Mor hjemmeværende, far fulltid	17	12	1
Mor deltid, far fulltid	75	15	23
Mor og far fulltid	1	2	71
Mor og far deltid	7	68	4
Far deltid/hjemmeværende, mor fulltid	0	3	1
<i>Minst ønskelig deling av omsorg og arbeid:</i>			
Mor hjemmeværende, far fulltid	1	25	34
Mor deltid, far fulltid	5	0	2
Mor og far fulltid	59	66	4
Mor og far deltid	5	1	33
Far deltid/hjemmeværende, mor fulltid	30	7	27

Respons kategorier >25 prosent er uthevet.

5.2 Landenes fordeling på gruppene

Så langt har jeg sett på hvilke familieidealer det finnes i de nordiske landene. I denne delen skal jeg nå se nærmere på prosentvis oppslutning om hver av gruppene, og om dette varierer mellom landene (se tabell 5.2).

I Norden er den største enkeltgruppen familieidealet med en «en-og-en-halv inntektsmodell» (gruppe 1). 46 prosent av alle respondentene havner i denne gruppen. Gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», består av 28 prosent av respondentene, mens gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell», består av 27 prosent. Om en ser de to formelt likestilte familiemodellene under ett er disse større enn «en-og-en-halv inntektsmodell»-gruppen, ettersom de utgjør cirka 54 prosent av respondentene. Om en ser på de som prioriterer omsorg ved å jobbe mindre (gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», og gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell»), utgjør disse 74 prosent.

I alle de nordiske landene er gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodellen», den største gruppen, men i Sverige er inntektsmodellen hvor begge jobber fulltid nesten like stor. Høyest oppslutning har «en-og-en-halv inntektsmodellen» i Finland hvor den utgjør 55 prosent. Oppslutningen er lavest i Sverige med 40 prosent. I mellom ligger Danmark med 47 prosent, Norge med 45 prosent og Island med 44 prosent.

Gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», har størst oppslutning på Island hvor 33 prosent har størst sjanse for å havne i denne gruppen. Tett etter følger Norge med en oppslutning på 29 prosent. Finland er det landet i Norden hvordan gruppe 2 er minst populær. 12 prosent av finnene har størst sjanse for å befinne seg i denne gruppen. Mellom disse to landene ligger Sverige hvor 21 prosent hører til denne gruppen og Danmark hvor 20 prosent tilhører gruppen.

Familieidealet i gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell», har størst oppslut-

ning i Sverige hvor 39 prosent har størst sjanse for å havne i denne gruppen. Island er det landet i Norden med lavest oppslutning om denne gruppen, bare 23 prosent havner i denne gruppen. I Danmark og Finland befinner 33 prosent seg i denne gruppen, mens i Norge støtter 26 prosent opp om dette idealet.

Om en ser på tendensene på tvers av gruppene ser Danmark og Finland ut til å ligne mest på hverandre, der rundt halvparten av respondentene havner i «en-og-en-halv inntektsmodell»-gruppen (gruppe 1), og cirka 1/3 havner i gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell». I både Finland og Danmark er gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», dette gjelder særlig Finland, men også Danmark ligger i nedre sjikte. Island og Norge ligner hverandre. Både i Norge og på Island er «en-og-en-halv inntektsmodell»-gruppen (gruppe 1) stor, men det som skiller dem fra de andre er at gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», er den nest største gruppen. Her er den minste gruppen den hvor «to-inntekt fulltidsmodell» (gruppe 3). I Sverige er gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodellen», mindre enn i de andre landene, og gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», cirka like stor. Gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», er minst.

5.3 Kjennetegn ved grupper

I denne delen skal jeg se nærmere på hvilke sosiodemografiske kjennetegn som er forbundet med hver av de tre gruppene. Avhengig variabel er gruppetilhørighet. Ved hjelp av multinomisk logistisk regresjon ser jeg på sannsynligheten for å tilhøre hver gruppe når det kommer til kjønn (dikotom variabel), alder (kontinuerlig variabel), utdanning (kategorisk variabel, fire kategorier), og om mor var i jobb før respondenten var 14 år (dikotom variabel). Først ser jeg på sammenhengene for hele Norden under ett og beskriver hva som kjennetegner respondentene som har ulike

Tabell 5.2: Fordeling av familieidealer på land ved tre grupper, i prosent (n=4114)

	Gruppe 1 <i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>	Gruppe 2 <i>Begge deltid</i>	Gruppe 3 <i>Begge fulltid</i>
Norden	46	28	27
Danmark	47	20	33
Finland	55	12	33
Island	44	33	23
Norge	45	29	26
Sverige	40	21	39

Respons kategorier >25 prosent er uthevet.

familieidealer. Deretter seg jeg på sammenhengene i hvert av de nordiske landene. Gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er brukt som referansegruppe i alle modellene. Dette er den største enkeltgruppen i data-materialet. Danmark, kvinner, videregående skole, og mor som ikke var i jobb før respondenten var 14 år er referansekategoriene for de uavhengige variablene. Koeffisienten er oppgitt i *relative risk ratio* (rrr). Koeffisienter lik 1 gir ingen forskjell i relativ sannsynlighet, koeffisienter over 1 gir positiv relativ sannsynlighet og koeffisienter som er lavere enn 1 gir negativ relativ sannsynlighet.

5.3.1 Modell 1: Norden

I denne delen skal jeg se nærmere på hvilke sosiale karakteristika som kjennetegner hver av de tre gruppene, med hele Norden som utgangspunkt.

Høyere utdanning, og særlig høyere utdanning over fire år har, har

størst forklaringskraft på gruppetilhørighet. De med høyere utdanning over fire år har 3.86 høyere sannsynlighet for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», relativt til de med kun utdanning fra videregående skole. Det er også en sterk sammenheng mellom å ha høyere utdanning over fire år og å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell». Det er 2.32 høyere sannsyn- lighet for tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til de med kun utdanning fra videregående skole. Koeffisientene for høyere utdanning over fire år er signifikant ($p < 0.001$) både i gruppe 1 og gruppe 2. Tendensen er den samme for de med høyere utdanning på lavere nivå, men sammenhengene er noe svakere. Det er en 2.1 ganger så stor sannsynlighet for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», om du har høyere utdanning på fire år eller mindre, rela- tivt til om du kun har utdanning fra videregående skole. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell», med høyere utdanning på fire år eller mindre, relativt til utdanning på videregående skole nivå, sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er på 1.27. Begge koeffisientene er signifikante ($p < 0.001$). På grunnskolenivå er det en negativ sammenheng med å tilhøre både gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», og gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å ha videre- gående skole. Kun koeffisient (0.78) for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt full- tidsmo- dell», er signifikant ($p < 0.05$).

Gruppetilhørighet ser også ut til å være svakt forbundet med å ha la- vere alder. Koeffisienten for alder i gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», er på 0.99, noe som betyr at det er lavere sannsynlighet for å tilhøre denne gruppen sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å være et år eldre. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.05$). Sann-

synligheten for å å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er også forbundet med å være yngre, sammenlignet med å være et år eldre. Koeffisienten er på 0.98 og er signifikant ($p < 0.001$).

Det å mindre sannsynlighet for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntekts-
modell», om du er mann, sammenlignet med om du er kvinne. Koeffisi-
enten er på 0.72 og er signifikant ($p < 0.001$). Koeffisienten for å tilhøre
gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-
og-en-halv inntektsmodell», er svakt positiv, men ikke signifikant.

Om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år er det nesten 1.5 ganger
så stor sannsynlighet for å tilhøre gruppen 3, «begge jobber fulltid», sam-
menlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til om
du ikke hadde en mor som ikke var i jobb før fylte 14 år. Koeffisienten er
signifikant ($p < 0.001$). Koeffisienten for gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell», er også positiv, men ikke signifikant.

Island, Finland, Norge og Sverige har alle positive koeffisienter i grup-
pe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell». Dette vil si at alle disse landene har stør-
re sannsynlighet for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell», sam-
menlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til re-
feransegruppen Danmark. Sannsynligheten er størst i Sverige (4.41) og la-
vest i Finland (1.02). Island har noe større sannsynlighet for å tilhøre grup-
pen 2, «begge jobber deltid», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv
inntektsmodell», relativt til referansegruppen Danmark, enn det Norge
har. Koeffisienten for Island, Norge og Sverige er signifikante ($p < 0.001$).
I gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-
og-en-halv inntektsmodell», relativt til Danmark, er koeffisienten for alle
land negative. Ingen av koeffisitentene er signifikante.

Oppsummering for Norden-modell

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmødel», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er større om respondenten er fra Sverige, er kvinne, er ung og om respondenten har høyere utdanning. Om mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år har ingen betydning. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmødel», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er større om du er ung, om respondenten har høyere utdanning og om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år. Hvilket land respondenten er fra eller om respondenten er kvinne eller mann har ingen betydning for sannsynligheten for å tilhøre denne gruppen.

Tabell 5.3: Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene(N=4114)

	Gruppe 1		Gruppe 2		Gruppe 3	
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>		<i>Begge deltid</i>		<i>Begge fulltid</i>	
	β	SE	β	SE	β	SE
<i>Land (ref. Danmark)</i>						
Finland	ref.	-	1.02	0.15	0.96	0.12
Island	ref.	-	1.87***	0.24	0.84	0.1
Norge	ref.	-	1.63***	0.21	0.98	0.11
Sverige	ref.	-	4.41***	0.59	0.93	0.13
<i>Kjønn (ref. Kvinne)</i>						
Mann	ref.	-	0.72***	0.1	1.04	0.08
Alder	ref.	-	0.99*	0.003	0.98***	0.003
<i>Utdannelse (ref. Videregående skole)</i>						
Grunnskole	ref.	-	0.88	0.11	0.78*	0.09
Høyere utdanning, = / < 4 år	ref.	-	2.1***	0.21	1.27***	0.12
Høyere utdanning, > 4 år	ref.	-	3.86***	0.56	2.32***	0.31
Mor i jobb før fylte 14	ref.	-	1.18	0.11	1.49***	0.13
Konstantledd	ref.	-	0.37***	0.07	0.99	0.17

Multinomisk logistisk regresjon. Koeffisienter i relative-risk ratio (rrr).

Signifikansnivå: *p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

5.3.2 Modeller, per land

I denne delen skal jeg se nærmere på hvilke sosiale kjennetegn som er forbundet med hver av de tre gruppene, for hvert av de nordiske landene.

Modell 2: Danmark

I denne delen skal jeg se på hvilke sosiale karakteristika som kjennetegner hver av de tre gruppene i *Danmark*.

Koeffisienten for høyere utdanning på over fire år viser at det er 3.31 relativt større sannsynlighet å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å ha videregående utdanning, i Danmark. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$). For høyere utdanning på fire år eller mindre i samme gruppe er den relative sannsynligheten på 2.15. Denne koeffisientene er også signifikant ($p < 0.01$). Grunnskole sammenlignet med videregående utdanning, i gruppe 2, «to-inntekt deltidmodell», relativt til gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er negativ og ikke signifikant. Høyere utdanning på mer en fire år gir 2.18 ganger større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til kun å ha videregående utdanning. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$). Koeffisienten for lavere høyere utdanning er også positiv, men ikke signifikant. Koeffisienten for grunnskole er negativ og ikke signifikant.

Gruppetilhørighet ser også ut til å være svakt forbundet med å ha lavere alder. Koeffisienten for alder i gruppe 2, «to-inntekt deltidmodell», er på 0.98, noe som betyr en negativ sannsynlighet for å tilhøre denne gruppen sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til

å være et år eldre. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.01$). Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er også forbundet med å være yngre, sammenlignet med å være et år eldre. Koeffisienten er på 0.97 og er signifikant ($p < 0.001$).

Det større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», om du er mann, sammenlignet med om du er kvinne. Koeffisienten er på 1.48 og er signifikant ($p < 0.05$). Koeffisienten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er negativ, men ikke signifikant.

Om mor var i jobb før fylte 14 år er negativ forbundet med å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», sammenlignet med om hun ikke var det. Om mor var i jobb før fylte 14 år er derimot positivt forbundet med å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», sammenlignet med om hun ikke var det. Ingen av koeffisienten er signifikante.

Oppsummering av Danmark, sett opp mot Norden

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er størst i Danmark om respondenten er yngre, og om respondenten har høyere utdannelse. Til forskjell fra Norden sett under ett har ikke respondentens kjønn noen betydning. Heller ikke om mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år betyr noe for gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», i Danmark. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inn-

tekstmodell», i Danmark er større om respondenten er mann, er ung, og om respondenten har høyere utdannelse. Om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år har ikke betydning for sannsynligheten for å tilhøre denne gruppen i Danmark. Dette til forskjell fra Norden, sett under ett, hvor kjønn ikke har betydning, men om mor er i jobb før fylte 14 er forbundet med å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell».

Tabell 5.4: Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Danmark (n=955)

Danmark	Gruppe 1		Gruppe 2		Gruppe 3	
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>		<i>Begge deltid</i>		<i>Begge fulltid</i>	
	β	SE	β	SE	β	SE
<i>Kjønn (ref. Kvinne)</i>						
Mann	ref.	-	0.82	0.16	1.48*	0.23
Alder	ref.	-	0.98**	0.01	0.97***	0.01
<i>Utdannelse (ref. Vidergående skole)</i>						
Grunnskole	ref.	-	0.79	0.38	0.64	0.22
Høyere utdannelse, = / < 4 år	ref.	-	2.15**	0.49	1.35	0.24
Høyere utdannelse, > 4 år	ref.	-	3.97***	1.09	2.18***	0.48
Mor i jobb før fylte 14	ref.	-	0.95	0.2	1.28	0.22
Konstantledd	ref.	-	0.6	0.26	1.49	0.47

Multinomisk logistisk regresjon. Koeffisienter i relative-risk ratio (rrr).

Signifikansnivå: *p<0.05, ** p<0.01, ***p<0.001

Modell 3: Finland

I denne delen skal jeg se på hvilke sosiale karakteristika som kjennetegner hver av de tre gruppene i *Finland*.

Koeffisienten for høyere utdanning på over fire år viser at det er 4.29 relativt større sannsynlighet å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å ha videregående utdanning, i Finland. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$). For høyere utdanning på fire år eller mindre i samme gruppe er den relative sannsynligheten positiv, men ikke signifikant. Grunnskole sammenlignet med videregående utdanning, i gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», relativt til gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er negativ og ikke signifikant. Høyere utdanning på mer enn fire år gir 2.11 relativt større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til kun å ha videregående utdanning. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.05$). Koeffisienten for lavere høyere utdanning er også positiv, men ikke signifikant. Koeffisienten for grunnskole er negativ og ikke signifikant.

Gruppetilhørighet ser også ut til å være svakt forbundet med å ha lavere alder, for gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å være et år eldre. Koeffisienten er ikke signifikant. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er 1, det vil si at det ikke er noen forskjeller i sannsynlighet mellom gruppene. Koeffisienten er ikke signifikant.

Å være mann gir en negativ sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til om du er kvinne. Koeffisienten er ikke signifikant. Koeffisienten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er positiv, men ikke signifikant.

Om mor var i jobb før fylte 14 år er positivt forbundet med å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-
og-en-halv inntektsmodell», relativt til om hun ikke var det. Koeffisienten er ikke signifikant. Å ha en mor som var i jobb før fylte 14 år gir en 2.03 relativt større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo-
dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», rela-
tivt til om hun ikke var det. Koeffisienten er signifikante ($p < 0.01$).

Oppsummering Finland, sett opp mot Norden

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er størst i Finland om respondenten har høyere utdanning på mer enn fire år. Hvilket kjønn respondenten har, respondentens alder, eller om mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år ser ikke ut til å ha betydning i Finland. Dette til forskjell fra resten av Norden sett under ett, hvor kjønn og alder også har signifikant sammenheng med gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell». Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo-
dell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», i Finland er større om respondenten har høyere utdanning på mer enn fire år, og om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år. Respondentens kjønn og alder har ikke betydning for sannsynligheten for å tilhøre denne gruppen i Finland. I Norden sett under ett var til sammenligning alder og høyere utdanning generelt forbundet med å befinne seg i gruppe 3.

Modell 4: Island

I denne delen skal jeg se på hvilke sosiale karakteristika som kjennetegner hver av de tre gruppene på *Island*.

Koeffisienten for høyere utdanning på over fire år viser at det er 3.59 relativt større sannsynlighet å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo-
dell»,

Tabell 5.5: Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Finland (n=696)

Finland	Gruppe 1		Gruppe 2		Gruppe 3	
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>		<i>Begge deltid</i>		<i>Begge fulltid</i>	
	β	SE	β	SE	β	SE
<i>Kjønn (ref. Kvinne)</i>						
Mann	ref.	-	0.69	0.16	1.04	0.18
Alder	ref.	-	0.99	0.01	1	0.01
<i>Utdannelse (ref. Videregående skole)</i>						
Grunnskole	ref.	-	0.87	0.35	0.95	0.25
Høyere utdanning, = / < 4 år	ref.	-	1.65	0.5	1.22	0.29
Høyere utdanning, > 4 år	ref.	-	4.29***	1.44	2.11*	0.63
Mor i jobb før fylte 14	ref.	-	1.71	0.47	2.03**	0.41
Konstantledd	ref.	-	0.33*	0.17	0.31**	0.12

Multinomisk logistisk regresjon. Koeffisienter i relative-risk ratio (rrr).

Signifikansnivå: *p<0.05, ** p<0.01, ***p<0.001

sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å ha videregående utdanning, på Island. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$). For høyere utdanning på fire år eller mindre i samme gruppe er den relative sannsynligheten på 2.71. Denne koeffisientene er også signifikant ($p < 0.05$). Grunnskole sammenlignet med videregående utdanning, i gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», relativt til gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er negativ, men ikke signifikant. Høyere utdanning på mer en fire år gir 2.71 relativ større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til kun å ha videregående utdanning. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.01$). Koeffisienten for høyere utdanning på fire år

eller mindre er også positiv, men ikke signifikant. Koeffisienten for grunnskole er negativ og ikke signifikant.

Gruppetilhørighet ser også ut til å være svakt forbundet med å ha lavere alder for gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmoell», relativt til å være et år eldre. Koeffisienten er på 0.97, og er signifikant ($p < 0.001$). Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmoell», er negativ når alderen øker med et år. Koeffisienten er 0.98 og er signifikant ($p < 0.001$).

Å være mann er positiv assosiert med å tilhøre både gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell», og gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», men ingen av koeffisientene er signifikante.

Om mor var i jobb før fylte 14 år er negativt forbundet med å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmoell», relativt til om hun ikke var det. Det er derimot positivt forbundet med å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell». Ingen av koeffisientene er signifikante.

Oppsummering Island, sett mot Norden

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmoell», er størst på Island om respondenten er ung, og om respondenten har høyere utdannelse. Hvilket kjønn respondenten har, eller om mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år ser ikke ut til å ha betydning på Island. Til sammenligning er kjønn assosiert med denne gruppen for Norden sett under ett. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmoell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmoell», på

Island er større om respondenten er ung, og om respondenten har høyere utdannelse på mer enn fire år. Kjønn, og om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år har ikke betydning for sannsynligheten for å tilhøre denne gruppen på Island. Dette til forskjell fra Norden hvor om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år er forbundet med denne gruppen.

Tabell 5.6: Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Island (n=818)

Island	Gruppe 1		Gruppe 2		Gruppe 3	
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>		<i>Begge deltid</i>		<i>Begge fulltid</i>	
	β	SE	β	SE	β	SE
<i>Kjønn (ref. Kvinne)</i>						
Mann	ref.	-	1.17	0.21	1.09	0.19
Alder	ref.	-	0.97***	0.01	0.98***	0.01
<i>Utdannelse (ref. Vidergående skole)</i>						
Grunnskole	ref.	-	0.79	0.2	0.65	0.16
Høyere utdannelse, = / < 4 år	ref.	-	1.66*	0.36	1.05	0.23
Høyere utdannelse, > 4 år	ref.	-	3.59***	1.17	2.71**	0.88
Mor i jobb før fylte 14	ref.	-	0.95	0.2	1.3	0.28
Konstantledd	ref.	-	1.4	0.56	1.28	0.5

Multinomisk logistisk regresjon. Koeffisienter i relative-risk ratio (rrr).

Signifikansnivå: *p<0.05, ** p<0.01, ***p<0.001

Modell 5: Norge

I denne delen skal jeg se på hvilke sosiale karakteristika som kjennetegner hver av de tre gruppene i Norge.

Koeffisienten for høyere utdanning på over fire år viser at det er 3.87 relativt større sannsynlighet å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», relativt til å ha videregående utdanning, i Norge. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$). For høyere utdanning på fire år eller mindre i samme gruppe er den relative sannsynligheten på 2.07. Denne koeffisientene er også signifi- kant ($p < 0.01$). Grunnskole sammenlignet med videregående utdanning, i gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», relativt til gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», har en negativ koeffisient, men er ikke signifikant. Høy- ere utdanning på mer en fire år gir 2.51 relativ større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», relativt til kun å ha videregående ut- danning. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.01$). Koeffisienten for høyere utdanning på fire år eller mindre er også positiv, men ikke signifikant. Ko- effisienten for grunnskole i samme gruppe er negativ og ikke signifikant.

Å være mann er negativt assosiert med å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell». Det er 0.52 relativt lavere sannsynlighet for å tilhøre gruppen som mann sammenlignet med om du er kvinne. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$). For gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», er det 0.66 relativt lavere sann- synlighet for å være mann sett opp mot å være kvinne. Koeffisientene er signifikant ($p < 0.01$).

Det ser ikke ut til å være en forskjell mellom gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo- dell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», når det kommer til alder. Koeffisienten er 1, men er ikke signifikant. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo- dell», sam- menlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmo- dell», er på 0.98. Det-

te betyr at det er litt mindre sannsynlig å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», når alderen øker med et år. Koeffisienten er signifikant ($p < 0.001$).

Om mor var i jobb før fylte 14 år gir en 1.44 relativ større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til om hun ikke var det. Det sammen gjelder for gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell». Det er 1.5 relativ større sannsynlighet for å tilhøre denne gruppen om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år. Begge koeffisienten er signifikante ($p < 0.05$).

Oppsummering Norge, sett opp mot Norden

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er størst i Norge om respondenten er kvinne, om respondenten har høyere utdanning, og om respondentens mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år. Alder ser ikke ut til å ha betydning i Norge. Til sammenligning er det å være yngre forbundet med å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», i Norden, mens om respondentens mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år ikke er det. Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», sammenlignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», i Norge er større om respondenten er kvinne, om respondenten er yngre, om respondenten har høyere utdanning på mer enn fire år, og om respondentens mor var i jobb før respondenten fylte 14 år. I Norden sett under ett har til sammenligning det å være yngre, ha høyere utdanning og om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år forbundet med å befinne seg i gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», mens det ikke ser ut til å være kjønnsforskjeller involvert.

Tabell 5.7: Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Norge (n=981)

Norge	Gruppe 1		Gruppe 2		Gruppe 3	
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>		<i>Begge deltid</i>		<i>Begge fulltid</i>	
	β	SE	β	SE	β	SE
<i>Kjønn (ref. Kvinne)</i>						
Mann	ref.	-	0.52***	0.09	0.66**	0.1
Alder	ref.	-	1	0.01	0.98***	0.01
<i>Utdannelse (ref. Videregående skole)</i>						
Grunnskole	ref.	-	0.93	0.24	0.74	0.17
Høyere utdanning, = / < 4 år	ref.	-	2.07**	0.47	1.31	0.26
Høyere utdanning, > 4 år	ref.	-	3.87***	1.15	2.51**	0.69
Mor i jobb før fylte 14	ref.	-	1.44*	0.26	1.5*	0.26
Konstantledd	ref.	-	0.28**	0.11	1.26	0.42

Multinomisk logistisk regresjon. Koeffisienter i relative-risk ratio (rrr).

Signifikansnivå: *p<0.05, ** p<0.01, ***p<0.001

Modell 6: Sverige

I denne delen skal jeg se på hvilke sosiale karakteristika som kjennetegner hver av de tre gruppene i *Sverige*.

Koeffisienten for høyere utdanning på over fire år viser at det er 6.58 relativt større sannsynlighet å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til å ha videregående utdanning, i Norge. Koeffisienten er ikke signifikant. For høyere utdanning på fire år eller mindre i samme gruppe er den relative sannsynligheten på 2.95. Denne koeffisientene er signifikant (p< 0.001). Grunnskole sammenlignet med videregående utdanning, i gruppe 2, «to-

inntekt deltidmodell», relativt til gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», har en negativ koeffisient, men er ikke signifikant. Høyere utdanning på mer en fire år gir 4.07 relativ større sannsynlighet for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», relativt til kun å ha videregående utdanning. Koeffisienten er ikke signifikant. Koeffisienten for høyere utdanning på fire år eller mindre er positiv, mens koeffisienten for grunnskole i samme gruppe er negativ. Ingen av disse koeffisientene er signifikante. Her er det verdt å merke seg at de med høyere utdanning på fire år eller mer utgjør en veldig liten gruppe i utvalget for Sverige, og at dette kan påvirke styrken og signifikansnivået på koeffisienten.

Å være mann er negativt assosiert med på tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell». Det er 0.54 relativt lavere sannsynlighet for å tilhøre gruppen som mann sammenlignet med om du er kvinne. Koeffisienten er signifikant (< 0.01). For gruppe 3, «to-inntekt fulltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er det også negativ sannsynlighet for å være mann sett opp mot å være kvinne, men koeffisientene er ikke signifikante.

Alderskoeffisienten for begge grupper er svakt negative, og ingen av dem er signifikante.

Om mor var i jobb før fylte 14 år er positivt forbundet med å tilhøre både gruppe 2, «to-inntekt deltidmodell», og gruppe 3, «to-inntekt fulltidmodell», sammenlignet med gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», men ingen av koeffisientene er signifikante ($p < 0.05$).

Oppsummering Sverige, sett opp mot Norden

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo­dell», sammen­lignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», er størst i Sverige om respondenten er kvinne, og om respondenten har høyere utdanning på fire år eller mindre. Respondentens alder, og om responden­ten mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år ser ikke ut til å ha betydning i Sverige. Til sammenligning er det å ha høyere utdanning ge­nerelt, og å være yngre forbundet med å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo­dell», i Norden sett under ett. Det bør nevnes at gruppen med de som har fire år eller mer utdanning er veldig liten i utvalget for Sveri­ge, og at dette kan påvirke styrken og signifikansnivået på koeffisienten. I Sverige ser det ut til at verken respondentens kjønn, respondentens alder, respondentens utdanningsnivå, eller om respondentens mor var i jobb før respondenten fylte 14 år kan predikere gruppe­medlemskap i gruppe 3, sammen­lignet med å tilhøre gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell». Norden sett under ett er derimot både alder, høyere utdanning generelt, og om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år forbundet med denne gruppen.

5.4 Oppsummering av resultater

Min analyse ga tre klasser: gruppe 1 som er uttrykk for en «en-og-en-halv inntektsmodell», gruppe 2 er en «to-inntekt deltidsmo­dell», og gruppe 3 som et uttrykk for en «to-inntekt fulltidsmo­dell».

I Norden er den største enkeltgruppen familieidealet med en «en-og-en-halv inntektsmodell» (gruppe 1). 46 prosent av alle respondentene havner i denne gruppen. Gruppe 2, «to-inntekt deltidsmo­dell», består av 28 prosent av respondentene, mens gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmo­dell», består av 27 prosent. Om en ser de to likestilte familiemodellene under ett er disse større enn «en-og-en-halv inntektsmodell»-gruppen, ettersom de ut-

Tabell 5.8: Sannsynlighet for å tilhøre hver av de tre gruppene i Sverige (n=664)

Sverige	Gruppe 1		Gruppe 2		Gruppe 3	
	<i>En-og-en-halv inntektsmodell</i>		<i>Begge deltid</i>		<i>Begge fulltid</i>	
	β	SE	β	SE	β	SE
<i>Kjønn (ref. Kvinne)</i>						
Mann	ref.	-	0.54**	0.1	1.17	0.26
Alder	ref.	-	0.99	0.01	0.99	0.01
<i>Utdannelse (ref. Videregående skole)</i>						
Grunnskole	ref.	-	0.85	0.23	0.96	0.3
Høyere utdannelse, = / < 4 år	ref.	-	2.95***	0.61	1.6	0.4
Høyere utdannelse, > 4 år	ref.	-	6.58	7.46	4.07	5.05
Mor i jobb før fylte 14	ref.	-	1.08	0.2	1.55	0.38
Konstantledd	ref.	-	1.24	0.5	0.49	0.24

Multinomisk logistisk regresjon. Koeffisienter i relative-risk ratio (rrr).

Signifikansnivå: *p<0.05, ** p<0.01, ***p<0.001

gjør cirka 54 prosent av respondentene. Om en ser på de som prioriterer omsorg ved å jobbe mindre (gruppe 1, «en-og-en-halv inntektsmodell», og gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell»), utgjør disse 74 prosent.

Om en ser på tendensene på tvers av gruppene ser Danmark, Finland og Sverige ut til å ligne på hverandre, hvor rundt halvparten av respondentene har størst sjanse for å havne i «en-og-en-halv inntektsmodell»-gruppen (gruppe 1), og cirka 1/3 havner i gruppen «to-inntekt fulltidsmoell» (gruppe 3). Gruppe 2, «to-inntekt deltidsmoell», skiller seg i større grad ut ved å være liten i Finland, men også Danmark ligger i nedre sjikt her. Sverige har en jevnere fordeling av oppslutning rundt gruppene, men

hovedvekten ligger samme sted som Danmark og Finland. Sverige har også den helt klart største oppslutning av alle de nordiske landene om en to-inntekts fulltidsmodell. På samme måte kan en si at Island og Norge ligner. Både i Norge og på Island er «en-og-en-halv inntektsmodell»-gruppen stor, men det som skiller dem fra de andre landene er at gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», er den nest største gruppen. Her er den minste gruppen den hvor «begge jobber fulltid».

Når det kommer til gruppetilhørighet er sannsynligheten for å tilhøre gruppe 2, «to-inntekt deltidsmodell», størst om respondenten er fra Sverige, er kvinne, er ung og om respondenten har høyere utdanning. Om mor har vært i jobb før respondenten fylte 14 år har ingen betydning.

Sannsynligheten for å tilhøre gruppe 3, «to-inntekt fulltidsmodell», er større om respondenten er ung, har høyere utdanning og om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år. Hvilket land respondenten er fra eller om respondenten er kvinne eller mann har ingen betydning for sannsynligheten for å tilhøre denne gruppen.

Kapittel 6

Diskusjon og konklusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere funnene mine, i lys av det teoretiske rammeverket jeg har presentert og tidligere forskning. Målet med denne oppgaven er å undersøke a) hvilke familiemodellidealer som finnes, b) hvordan disse idealene varierer mellom de nordiske landene, og c) hvilke sosiale kjennetegn de forskjellige familieidealene er forbundet med.

Jeg forventet å finne at det er en overvekt av spesialiserte idealer blant alle de nordiske landene, men at det likevel ville være stor oppslutning om likestilte idealer. For Norden, sett under ett, forventet jeg at det ville finnes et «mannlig forsørger/husmor»-ideal, men at oppslutningen om dette ville være meget lav og i enkelte land ikke-eksisterende. Når det gjelder en «en-og-en-halv inntektsmodell» forventet jeg at denne fortsatt ville stå sterkt i alle disse landene. Når det kommer til de mer likestilte idealene, forventet jeg at oppslutningen rundt en «to-inntekts fulltidsmodell» ville være moderat, mens en «to-inntekt deltidmodell» ville ha en relativt lav oppslutning.

Videre antok jeg - i forbindelse med utbredelse i de ulike nordiske landene - at Sverige kom til å peke seg ut som mest likestilt, mens Finland

kom til å peke seg ut som minst likestilt. Danmark, Island og Norge kom til å befinne seg mellom ytterpunktene, hvor jeg antok at Danmark kom til å peke seg ut som mer likestilt enn Norge.

Vedrørende hvilke sosiale kjennetegn som kjennetegner hvilke familie-modellidealer forventet jeg at det å være kvinne ville være assosiert med en modell der kvinnen får mer tid til husholdsoppgaver, mens det å være mann ville derimot være assosiert med modeller som lar ham jobbe fulltid. Når det gjelder alder antok jeg at yngre ville ha mer likestilte holdninger enn eldre. Når det kommer til utdanning regnet jeg med at høyere utdanning ville være forbundet med mer likestilte holdninger, mens det å ikke ha fullført mer enn obligatorisk skolegang ville være forbundet med mindre likestilte holdninger. Til slutt forventet jeg at det å ha vokst opp med en mor som var i jobb før respondenten fylte 14 år ville være positivt korrelert med mer likestilte familiemodellidealer.

Dette kapitlet er firedeelt. I del 6.1, 6.2 og 6.3 diskuterer jeg resultatene fra analysen, opp mot mine forventninger, i henhold til min spørsmålsoppdeling. Diskusjonen av funnene følger stort sett oppbygningen av kapittel 3.5 om forventninger. Først diskuterer jeg hvilke idealer jeg finner og oppslutning disse har, når en ser på Norden som enhet. Deretter kommer jeg inn på graden av oppslutning i hvert enkelt land i del 6.2. I del 6.3 går jeg inn på hvert enkelt sosiale kjennetegn og ser på hvordan de er knyttet til de forskjellige idealene og i hvilke land de gjør seg gjeldende. I del ?? diskuterer jeg begrensninger ved dataene og forskningsdesignet mitt, før jeg i siste del foreslår mulige områder for videre forskning.

6.1 Familieidealer i Norden

Som Edlund og Öun (2016), finner jeg et familieideal hvor mor jobber deltid, og far jobber fulltid, det jeg kaller «en-og-en-halv inntektsmodell». Jeg finner også, som Edlund og Öun, to varianter av likestilte familiemodeller, en hvor begge jobber deltid, og en hvor begge jobber fulltid (Edlund & Öun, 2016). Til forskjell fra Edlund og Öun (2016) finner jeg ingen familiemodell hvor idealet er en mannlig forsørger og en hjemmeværende mor. Det ser derfor ut til at de som sluttet opp om dette idealet i Finland (15 prosent) og i Sverige (4 prosent) hos Edlund og Öun (2016), ikke er mange nok til at dette får utslag som egen gruppe.

I analysene fra kapittel 5 finner jeg ingen overvekt av spesialiserte familieidealer, slik jeg hadde forventet, når man ser på Norden under ett. Derimot er det høyest oppslutningen om de likestilte idealene (55 prosent). Dette kan sies å være i tråd med bildet Goldscheider mfl. (2015) og Esping-Andersen (2016) tegner av de nordiske landene og utviklingen av «kjønnsrevolusjonen», hvor Norden nå er i gang med andre del av revolusjonen: der menn deltar i stadig større grad i det ubetalte arbeidet hjemme.

I overensstemmelse med forventningene står en «en-og-en-halv inntektsmodell» fortsatt meget sterkt i alle de nordiske landene. For Norden sett under ett har «en-og-en-halv inntektsmodell»-idealet 46 prosent oppslutning. Oppslutning varierer fra 40 prosent (i Sverige) til 55 prosent (i Finland). Dette må også kunne sies å harmonere med hva man skulle forvente av kjønnsrevolusjonen: Norden har lenge vært godt i gang med første del, hvor kvinner har gått fra å være husmødre til å toge inn på arbeidsmarkedet.

Når det kommer til forventningene om en moderat oppslutning om

en «to-inntekts fulltidsmodell» stemmer dette ganske godt overens med analysene. Oppslutningen er på 27 prosent for Norden sett under ett, med andre ord nærmere 1/3. Variasjonen spenner fra 23 prosent på Island til 39 prosent i Sverige. Dette siste ytterpunktet må sies å tendere mot å karakteriseres som høy oppslutning. Alle landene bortsett fra Island har mer enn 25 prosent oppslutning om dette idealet.

I motsetning til forventningene om lav oppslutning har også en «to-inntekt deltidmodell» en moderat oppslutning. For Norden samlet sett ligger oppslutningen på 28 prosent. Variasjonen i oppslutning spenner fra 12 prosent i Finland til 33 prosent på Island. Det er kun Norge og Island som har mer enn 25 prosent oppslutning om dette idealet.

Samlet sett er det høyest oppslutning om likestilte idealer i de nordiske landene. Hele 55 prosent mener kvinner og menn bør jobbe like mye, hvor cirka halvparten mener at de bør jobbe like mye, men deltid. Om en ser på om folk i Norden mener idealet er å jobbe fulltid eller deltid, så er det helt klart et flertall for ønsket om fulltidsjobb for menn (73 prosent) og deltidsjobb for kvinner (74 prosent), sett uavhengig av symmetrisk arbeidsdeling. Et slikt ideal for kvinner må sies å være noe overraskende. Et poeng som kanskje er banalt, men likefullt viktig å ha i mente, er at det å jobbe deltid i seg selv ikke kan sies å være likestilt eller ikke, men når utfallet er kjønnet aner vi konturene av strukturelle forskjeller.

Overvekten av likestilte idealer er i tråd med hva en kunne forvente for Norden basert på «kjønnsrevolusjons»-perspektivet, selv om holdningene kanskje kan se ut til å være mindre likestilt enn en skulle tro (Goldscheider mfl., 2015; Esping-Andersen, 2016). Den store gruppen som ønsker en «en-og-en-halv inntektsmodell» indikerer at spesialisering fortsatt er aktuelt. At kvinnen har et komparativt fortrinn i hjemmet og at mannen står

for lønnsarbeidet ser ut til å prege folks holdninger i sterk grad. Dette er en modell som preger de nordiske landene også i praksis (Reisel, 2014), og det ser ikke ut som dette idealet vil forsvinne med det første, selv om de likestilte idealet - samlet sett - står sterkere. Disse to nesten like store gruppene kan tenkes å speile en dualitet i samfunnet som følge av - nett-opp - en brytningstid; der man er på vei inn andre del av en «kjønnsrevolusjon», mens det gamle fortsatt står sterkt. Sett i et «kjønnsrevolusjons»-perspektiv kan en «en-og-en-halv inntektsmodell» se ut til å speile problemer, på det strukturelle plan, med å balansere jobb og familie, og manglende initiativ fra menn til lik deling av oppgaver i hjemmet.

Om en sammenligner med Lewis (2001) sine familiemønstre finner vi stort sett igjen disse i mine empiriske funn. Spørsmålene som brukes som utgangspunkt for typologien min åpner ikke for organisering som ikke innebærer to voksne, og skiller heller ikke mellom kort deltid og lang deltid. Gitt fraværet av en modell med mannen i jobb og kvinnen hjemme, så ser de skandinaviske landene ut til å være innbegrepet på en voksen arbeidstakermodell, en modell de nordiske velferdsstatene legger til grunn.

Om man sammenligner med Fraser sine idealmodeller er det nærliggende å tenke at en «to-inntekts fulltidsmodell» speiler en «universell forsørgermodell» og at en «to-inntekts deltidmodell» kan minne om en «universell omsorgsgivermodell». Vi vet ingenting om motivasjon bak de forskjellige idealene, men en «to-inntekts deltidmodell» åpner for å gjøre kvinnens livsmønster - slik det er i dag - til norm for både kvinner og menn. Om en «en-og-en-halv inntektsmodell» uttrykker et ønske om en «likestilt omsorgsrollemodell» er avhengig av et ønsket om å kompensere kvinner økonomisk for mindre tid til lønnet arbeid, og heve status for slikt arbeid, slik Frasers modell vil medføre. Ser man idealene i lys av Frasers rammeverk for normativ likestilling kan alle modellene innbefatte hver

sin form for likestillingslogikk: likestilling i forsørgeransvar (like muligheter), mindre jobb for å oppnå likestilling i hjemmet (likestilling i utfall), og verdilikestilling mellom husholdsarbeid og lønnsarbeid. Om dette er tilfellet vil fremtiden mest sannsynlig bringe andre krav, enn om en «to-inntekts deltidsmodell» og «en-og-en-halv inntektsmodell» speiler manglende tilrettelegging for balanse mellom familie og arbeid. I tråd med et slikt syn finner en studie av 17 postindustrielle land i Europa at tradisjonelle kjønnsroller forsvinner over tid, men at holdningene ikke erstattes av én form for likestilling men av tre grupper av egalitære holdningskonstellasjoner. Disse er kombinasjoner av flere dimensjoner: kjønnsessensialisme, kjønnsymetriske holdninger og valgfrihet. Artikkelforfatterne finner ingen tegn til at det går mot en dominant egalitær modell (Knight & Brinton, 2017).

6.2 Familieidealenes oppslutning

Som nevnt over vil spørsmålet om hva likestilling innebærer variere med hvor man ønsker likestillingen. Dette er nettopp poenget med Frasers idealmodeller; alle de tre modellene er former for normativ likestilling. Om en legger «kjønnsrevolusjonen» til grunn for å tenke rundt likestilling vil mest sannsynlig en «to-inntekt deltidsmodell» være den modellen som er nærmest å sikre lik fordeling av det ubetalte arbeidet i familien. Spørsmålene i mitt datasett gjør det ikke mulig å skille mellom kort og lang deltid, noe som ville hatt ulike implikasjoner og ville vært interessant å vite. En «to-inntekt fulltidsmodell» vil også kunne føre til likestilling, men enn så lenge er det et problem at dette i praksis fortsatt betyr at kvinner gjøre mer av det ubetalte arbeidet i hjemmet enn menn. Dette kunne eventuelt bli forsøkt korrigeret familiepolitisk. En «en-og-en-halv inntektsmodell» som kompensere mor for å spesialisere seg i det ubetalte arbeidet i hjemmet kan også bli sett på som likestilling. I denne sammenheng ser jeg «likestil-

ling» som like krav til begge kjønn, uavhengig om det er heltid eller deltid.

Fra analysen ser det ut til at de nordiske landene legger seg på to hovedlinjer: Danmark, Finland og Sverige beveger seg i en (spesialisert) fulltidsretning, mens på Island og i Norge ønsker folk seg varianter av deltidsmodeller.

Danmark, Finland og Sverige bærer preg av oppslutning om en «en-og-en-halv inntektsmodell» og en «to-inntekts fulltidsmodell». Danmark har noe mindre oppslutning om disse gruppene enn Finland, men har tilgjengelig 20 prosent oppslutning om en «to-inntekt deltidmodell». Sverige likner Danmark, men har en jevnere fordeling av oppslutning rundt gruppene, og har helt klart størst oppslutning av alle landene om en to-inntekts fulltidsmodell. Dette er noe overraskende, ettersom Sverige skilte seg ut som det landet med høyest oppslutning om en «to-inntekts deltidmodell» hos Edlund og Öun (2016). De finner at Sverige har en 41 prosent oppslutning om en «to-inntekts deltidmodell» og kun 12 prosent oppslutning om en «to-inntekts fulltidsmodell». Jeg finner derimot at Sverige har 39 prosent oppslutning om en «to-inntekts fulltidsmodell» og 21 prosent oppslutning om en «to-inntekts deltidmodell». Dette demonstrerer poenget mitt fra tidligere, at utfallet av en latent klasseanalyse er avhengig av hvilke land som er med og hvor mange grupper som velges (se kapittel 5.1 for diskusjon om valg av antall grupper). Innad i denne gruppen av land kan man skille mellom Finland som har størst oppslutning om idealer som innebærer deltid for minst en part, og Danmark og Sverige som har en overvekt av oppslutning om likestilte idealer; Sverige i større grad enn Danmark. Merk at hos Edlund og Öun (2016) hadde Danmark overvekt av idealer som innebærer deltid for kvinner.

Både Island og Norge bærer tydelig preg av et ønske om deltidsmode-

ler. Idealene med størst oppslutning er «en-og-en-halv inntektsmodell» og en «to-inntekt deltidsmoell». Island har høyest grad av oppslutning om disse gruppene, mens Norge har en relativt stor prosentandel som slutter opp om et «to-inntekts fulltidsmoell» i tillegg. Norge er også det eneste landet med mer enn 25 prosent oppslutning om alle idealene. Begge landene har sammenlagt størst oppslutning om likestilte idealer.

I tråd med forventningene skiller Sverige seg ut som landet med høyest oppslutning om likestilte idealer, og Finland med lavest oppslutning om likestilte idealer. Mellom ytterpunktene finner vi Danmark, Island og Norge. I motsetning til min antakelse, ser ikke Danmark ut til å ha mer likestilte idealer enn Norge. Etter Sverige, følger Island på en andreplass, dernest Norge og nest sist kommer Danmark. Det er viktig å bemerke at forskjellene her er meget små, det skiller 3 prosentpoeng mellom Island og Danmark. Dette støttes også av tallene i modell 5.3 i analysekapittelet, som viser at alle landene er signifikant forskjellig fra Danmark, bortsett fra Finland. Styrken på forskjellene er størst målt opp mot Sverige.

Det kan se ut som den visjonære svenske likestillingspolitikken til Sverige (Ellingsæter, 1998) har ført frem, de har høyest oppslutning om likestilte idealer av alle de nordiske landene. I Danmark og Finland kan det se ut til at «arbeidslinjen» er mer førende enn ønsket om likestilling. Finland er et land med liten bruk av deltidsarbeid, som kan forklare den lave oppslutningen om et ideal som bygger på en «to-inntekts deltidsmoell». I tillegg har Finland også den mest omfattende og mest brukte kontantstøtteordningen. Opp mot 90 prosent av familier med barn har benyttet seg av ordningen i kortere eller lengre perioder (Østbakken, 2016, s. 65), og selv om den i prinsippet er utformet kjønnsnøytral er det kun 5,5 prosent av de som tar i bruk kontantstøtte som er menn (Østbakken, 2016, s. 62). Diskursen rundt denne støtteordningen er sterkt preget av at ordningen

er til «barnets beste» (Østbakken, 2016, s. 68). Sammen med formuleringen på spørsmålet «[...]mens barna er under skolealder» kan dette være med på å forklare hvorfor en «en-og-en-halv inntektsmodell» står sterkest i Finland, på tross av lite utbredt bruk av deltid blant kvinner generelt. Det kjønnede utfallet av hvem som skal være hjemme i en «en-og-en-halv inntektsmodell» - i Finland har dette idealet 55 prosent oppslutning - kan vitne om en mer konservativ spesialisert holdning generelt enn i de andre nordiske landene.

Det store ønsket om deltid i Norge og på Island, i hvert fall for kvinner, er det vanskeligere å se en umiddelbar forklaring på. I følge Ellingsæter (1998) førte Norge lenge en ambivalent familiepolitikk, noe som på sett og vis fortsatt er gjeldende gitt kontantstøtteordningen og utbredt bruk av deltid for kvinner (Kitterød & Rønsen, 2013). Det at begge landene har en overvekt av likestilte holdninger kan vitne om et ønske om lik deling av betalte og ubetalte oppgaver, men at presset på familien i praksis - som særlig kvinner opplever - fører til et fortsatt ønske om deltidsjobbing. Dette vil være i tråd med Goldscheider mfl. (2015) sin første del av «kjønns-revolusjonen», hvor liten deltagelse fra menn i utførelse av det ubetalte arbeidet på hjemmefronten fører til stort press på kvinner. På Island kan det reelle «omsorgsgapet» være et problem. Det at fødselspermisjonen på totalt 9 måneder ikke lar seg forene med at de fleste barn ikke får barnehageplass før de er 18 måneder kan bidra til idealer som er farget av realitetene, ettersom spørsmålsformuleringen handler om småbarnsfasen. Familieidealene kan også stå sterkere i disse landene.

6.3 Sosiale kjennetegn

Analysene mine viser blandete resultater når det kommer til sammenheng mellom ulike sosiale kjennetegn og idealene for fordeling av betalt og ubetalt arbeid. Jeg har sett på om kjønn, alder, utdanning og sosialisering - ved at mor var i jobb når respondenten selv var ung - har betydning for sannsynligheten for hvilke idealer man er tilhenger av i Norden. Antagelsene jeg har gjort i forhold til kjennetegn gjaldt både for Norden sett under ett, og for hvert enkelt land.

6.3.1 Kjønn

Forventningene til kjønn går på at kvinner ønsker seg mer tid til ubetalt arbeid mens menn ønsker å jobbe fulltid, operasjonalisert i forhold til forventninger om at det å være kvinner har sammenheng med oppslutning om en «to-inntekt deltidmodell», og det å være mann med oppslutning om en «to-inntekt fulltidsmodell».

Analysene mine viser at i Norden sett under ett, så er det å være kvinne signifikant forbundet med oppslutning om en «to-inntekts deltidmodell», som er i tråd med forventningene. Det å være mann er forbundet med en «to-inntekts fulltidsmodell», men sammenhengen er derimot ikke signifikant.

I Norge er kjønn signifikant forbundet med både en «to-inntekts deltidmodell» og en «to-inntekts fulltidsmodell». Begge er forbundet med å være kvinne. Dette er ikke i tråd med antagelsen, men støttes av tidligere forskning på sammenhengen mellom kjønn og holdning til likestilling (se for eksempel Alwin mfl., 1992; Knudsen & Waerness, 2001; O'Reilly mfl., 2014). Dette kan bety at menn i Norge er mer tradisjonelle enn i resten

av Norden. Kan hende sitter noe av dualiteten i norsk politikk (Ellingsæter, 1998) igjen hos norske menn. I Danmark er kjønn kun signifikant forbundet med å tilhøre en «to-inntekts fulltidsmodell». Dette er i tråd med Edlund og Öun (2016) sin forskning og forventningene om menns oppslutning om denne modellen. Dette kan både være knyttet til den sterke «arbeidslinja», men også tyde på at likestillingen har kommet så langt i Danmark at menn forventer en økonomisk likestilt partner. I Sverige er oppslutningen om en «to-inntekts deltidmodell» signifikant forbundet med å være kvinne, noe også Edlund og Öun (2016) finner. Dette kan henge sammen med at kvinner har mest å tjene på en slik løsning, slik praksis er i dag. Kjønn er ikke signifikant forbundet med oppslutning om noen av gruppene i Finland eller Island. Overordnet fremstår kjønn som mindre viktig for å forklare idealtilhørighet enn jeg hadde sett for meg.

At oppslutning om et ønske om likestilt praksis er forbundet med å være kvinne i Norge, sett i forhold til en «en-og-en-halv inntektsmodell», står for meg så et tankekors. Er det bare kvinner som ønsker likestilling i Norge? På Island ser tendensen ut til å gå i motsatt retning, at likestilte holdninger er forbundet med å være mann, men koeffisientene er ikke signifikante. Ingen av de tre andre landene viser en kjønnnet sammenheng med likestilte holdninger.

6.3.2 Alder

Analysene viser at det å være et år yngre (relativt til et år eldre) er signifikant forbundet med begge de likestilte idealene, når en ser Norden under ett. Dette står til forventningene. Selv om styrken er svak, så bør en ha i mente at dette er en kontinuerlig variabel. Dermed ser alder ut til å være sterk forbundet med likestilte holdninger ettersom det er signifikant på års-nivå. Dette kan bety at nye likestillingsidealer påvirker alle (utvalget

mitt springer fra 18-75 år) til en viss grad, men de unge mest. Dette kan bety at det skjer en gradvis kohortutskiftning når det kommer til likestilte holdninger. Det kan også være slik at unge, før de får barn, er mer orienterte mot idealer, mens eldre er mer orienterte mot det praktiske.

Å være et år yngre, sammenlignet med å være et år eldre, har en signifikant sammenheng med oppslutning om begge de likestilte gruppene i Danmark og på Island, som er i tråd med forventningene. Det er også delvis i tråd med Edlund og Öun (2016) sine funn i Danmark, hvor den eldste og den yngste aldersgruppen hadde en signifikant sammenheng med oppslutning om en «to-inntekts fulltidsmodell». I Norge har det å være yngre kun signifikant sammenhengen med oppslutning om en «to-inntekts fulltidsmodell». Det kan være slik at eldre generasjoner er skeptiske til hvem som skal ta seg av det ubetalte arbeidet om begge jobber fulltid, etter å ha gjennomlevd småbarnsperioden i praksis selv. I Finland og Sverige er det ingen signifikante sammenhenger mellom alder og oppslutning om likestilte modeller. Dette er ikke i tråd med forventningene. Edlund og Öun (2016) finner en negativ sammenheng kun for de eldste aldersgruppene i disse landene.

6.3.3 Utdannelse

Analysene mine i kapittel 5 bekrefter en positiv sammenheng mellom høyere utdanning og oppslutning med likestilte idealer, som forventet. Edlund og Öun (2016) finner at utdanning stort sett har en signifikant sammenheng med alle familieidealene, sammenlignet med referansegruppen som er en «mannlig forsørger/husmor-modell». Eneste unntaket er for en «en-og-en-halv inntektsmodell» i Finland. Min operasjonalisering er ulik den Edlund og Öun (2016) bruker, som deler utdanning inn i kvartiler, og er derfor ikke direkte sammenlignbar.

Når en ser på Norden samlet er begge nivåer av høyere utdanning forbundet med oppslutning om likestilte idealer, og utdanning på maksimum grunnskolenivå er forbundet med en negativ oppslutning om en modell hvor begge jobber fulltid. Dette er i tråd med forventningene. En kan anta at høyere utdanning fører til høye alternativkostnader ved å ikke jobbe, men også at høyere utdanning fører til større aksept for alternative måter å løse fordelingen av betalt og ubetalt arbeid.

Når man går inn på hver av de nordiske landene er tendensen for sammenhengen med grunnskole den samme, men ikke signifikant. Høyere utdanning på mer enn fire år har sterkest sammenheng med oppslutning om en av de likestilte gruppene, aller sterkest er det for en oppslutning om en «to-inntekts deltidsmodell». Dette er tendensene i alle land, men er ikke signifikant for Sverige. Her må man huske på at de med høyere utdanning på mer enn fire år utgjør en veldig liten gruppe i utvalget for Sverige, og at dette kan påvirke styrken og signifikansnivået på koeffisienten. Høyere utdanning på fire år eller mindre har ikke en signifikant sammenheng med oppslutning om en «to-inntekts fulltidsmodell» i noen av landene. Høyere utdanning er med andre ord knyttet til likestilte holdninger i alle land, og for Norden sett samlet er også det å ha kun fullført grunnskole negativt forbundet med oppslutning om disse idealene. Dette er i tråd med forventningene og Edlund og Öun (2016) sine funn.

6.3.4 Sosialisering

I tråd med «sosialiseringsteser» ser det ut til at om mor var i jobb før respondenten fylte 14 år har en signifikant sammenheng med oppslutning om en «to-inntekts fulltidsmodell» i Norden sett under ett. Det samme finner vi i Finland, mens i Norge er det en signifikant sammenheng mellom om mor har vært i jobb og begge de likestilte idealene. Det er ingen signifikant sammenheng i Sverige, Danmark eller på Island.

Flere har undersøkt om sosialisering, her operasjonalisert ved om mor var i jobb når respondenten selv var ung, påvirker respondentens holdninger til kvinners deltagelse i arbeidslivet. Variabelen er tenkt å fange opp «sosialiseringstesens»: at ved å vokse opp med en mor som er i arbeid, har man internalisert ideen om kvinner i arbeid som normalen. Gjennom slik sosialisering kan man se for seg at respondenten er mer positiv til likere deling av oppgaver i hjemmet. Men man kan også tenke seg at utfallet kan påvirkes den andre veien: dersom en opplevde en fraværende mor som følge av jobb kan dette føre til en holdning om at det er viktig at mor er hjemme med barn når de er små. Tidligere forskning viser at det ser ut til at det å ha hatt en mor som har jobbet mens respondenten var ung, uavhengig av respondentens kjønn, påvirker holdninger i egalitær retning (Sjöberg, 2004; Boehnke, 2011). Det at å ha en mor som er i jobb mens respondenten var ung henger sammen med likestilte idealer i Norge og en «to-inntekts fulltidmodell» i Finland. Begge deler må kunne sies å være i tråd med «sosialiseringstesens». Det at det ikke er en signifikant sammenheng i Danmark, Sverige og Island kan henge sammen med at likestilte idealer er så utbredt eller at «arbeidslinjen» står så sterkt i landet at det ikke vil gjøre noen forskjell.

6.4 Avsluttende bemerkninger

Som det står innledningsvis har hvordan man velger å dele betalt og ubetalt arbeid i hjemmet store konsekvenser for hvordan kvinner og menn lever livene sine. Ulikhet i tilknytning til arbeidsmarkedet og ulikhet i fordeling av ubetalt arbeid har både økonomiske og sosiale konsekvenser for dem det gjelder (Goldscheider, 2000). En symmetrisk familiemodell, med to arbeidstakere og to omsorgspersoner, er et politisk mål i mange vest-europeiske land (Kitterød & Lappegård, 2012). Og det kan se ut som om

hele befolkningen må ha endret idealer i denne retningen over tid. Utvalget mitt spenner fra 18-75 år, det vil si at det inkluderer de som ser sine barnebarn etablere seg med familie i dag. At det ikke lenger finnes et ideal som speiler en «mannlig forsørger/husmor-modell» er derfor spennende, dette idealet sto sterkt før kvinner begynte å gjøre inntog på arbeidsmarkedet.

Familiemodellidealene jeg finner må kunne sies å reflektere at Norden er godt på vei, både i første og andre steg av «kjønnsrevolusjonen», men ikke er ved veis ende Goldscheider mfl. (2015). Selv om det er en overvekt av likestilte idealer, så er det en stor gruppe som ønsker en «en-og-en-halv inntektsmodell». Dette indikerer at spesialisering fortsatt er aktuelt. At kvinnen har et komparativt fortrinn i hjemmet og at mannen står for lønnsarbeidet ser fortsatt ut til å prege, ikke bare folks liv i praksis, men også folks holdninger, i sterk grad. Disse to nesten like store gruppene kan tenkes å speile en dualitet i samfunnet som følge av en brytnings-tid; der man er på vei inn andre del av en «kjønnsrevolusjon», mens det gamle fortsatt står sterkt. Sett i et «kjønnsrevolusjons»-perspektiv kan en «en-og-en-halv inntektsmodell» se ut til å speile problemer, på det strukturelle plan, med å balansere jobb og familie, og manglende initiativ fra menn til lik deling av oppgaver i hjemmet. Selv om mine funn kan plasseres i Goldscheider mfl. (2015) teoretiske rammeverk betyr ikke det at veien fremover er satt. Selv om det tradisjonelle kjønnsrolle-modellen, med mannlig forsørger og en hjemmeværende kone, forvitrer over tid, finner Knight og Brinton (2017) at disse holdningene ikke erstattes av én form for likestilling men flere varianter. De ser ingen tegn til at det går mot en dominant likestillingsmodell i Europa.

Dette er en eksplorerende oppgave som ikke kan si noe om retninger på sammenheng eller forklare mekanismer som ligger bak funnene mine.

I min diskusjon foreslås det mange tentative forklaringer, men dette er gjetninger basert på teori og tidligere forskning. Mekanismene bak disse funnene bør undersøkes nøyere.

Bibliografi

- Alwin, D. F., Braun, M. & Scott, J. (1992). The separation of work and the family: Attitudes towards women's labour-force participation in Germany, Great Britain, and the United States. *European Sociological Review*, 8(1), 13–37.
- Apparala, M. L., Reifman, A. & Munsch, J. (2003). Cross-national comparison of attitudes toward fathers' and mothers' participation in household tasks and childcare. *Sex Roles*, 48(5), 189–203.
- Arts, W. & Gelissen, J. (2002). Article Three worlds of welfare capitalism or more ? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy*, 12(2), 137–158. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0952872002012002114>
- Banaszak, L. A. & Plutzer, E. (1993). Contextual Determinants of Feminist Attitudes: National and Subnational Influences in Western Europe. *American Political Science Review*, 87(01), 147–157. doi:10.2307/2938962
- Barnehagereformen. (2013). Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/barnehagereformen>
- Batalova, J. A. & Cohen, P. N. (2002). Premarital Cohabitation and Housework: Couples in Cross-National Perspective. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 743–755. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00743.x
- Baxter, J., Hewitt, B. & Haynes, M. (2008). Life Course transitions and housework: Marriage, parenthood, and time on housework. *Journal*

- of Marriage and Family*, 70(2), 259–272. doi:10.1111/j.1741-3737.2008.00479.x
- Baxter, J. & Kane, E. W. (1995). Dependence and independence: A cross-national analysis of gender inequality and gender attitudes. *Gender & Society*, 9(2), 193–215.
- Bergqvist, C. (1999). Norden – en modell eller flera? I C. Bergqvist, A. Borchorst, A.-D. Christensen, V. Ramstedt-Silén, N. C. Raalum & A. Styrkårsdóttir (Red.), *Likestilte Demokratier? Kjønn og Politikk i Norden* (Kap. 1, s. 3–13). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bernhardt, E. [E.], Noack, T. & Lyngstad, T. H. (2008). Shared housework in Norway and Sweden: advancing the gender revolution. *Journal of European Social Policy*, 18(3), 275–288. doi:10.1177/0958928708091060
- Bianchi, S. M. (2000). Maternal Employment and Time with Children: Dramatic Change or Surprising Continuity? *Demography*, 37(4), 401–414. doi:10.1353/dem.2000.0001
- Bjarnason, T. & Hjalmsdóttir, A. (2008). Egalitarian attitudes towards the division of household labor among adolescents in Iceland. *Sex Roles*, 59(1-2), 49–60.
- Bjørshol, E., Høstmark, M. & Lagerstrøm, B. O. (2010). Livsløp, generasjon og kjønn. LOGG 2007. Dokumentasjonsrapport. Oslo: Statistisk Sentralbyrå. Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat%7B%5C_%7D201019/notat%7B%5C_%7D201019.pdf
- Boehnke, M. (2011). Gender role attitudes around the globe: Egalitarian vs. traditional views. *Asian Journal of Social Science*, 57–74.
- Bonke, J. & Esping-Andersen, G. (2008). Family Investments in Children—Productivities, Preferences, and Parental Child Care. *European Sociological Review*, 27(1), 43–55. doi:10.1093/esr/jcp054
- Borchorst, A. & Siim, B. (2008). Woman-friendly policies and state feminism: Theorizing Scandinavian gender equality. *Feminist Theory*, 9(2), 207–224. doi:10.1177/1464700108090411

- Brandth, B. & Kvande, E. (1998). Masculinity and Child Care: The Reconstruction of Fathering. *The Sociological Review*, 46(2), 293–313. doi:10.1111/1467-954X.00120
- Braun, M., Scott, J. & Alwin, D. F. (1994). Economic necessity or self-actualization? Attitudes toward women's labour-force participation in East and West Germany. *European Sociological Review*, 10(1), 29–47.
- Brewster, K. L. & Padavic, I. (2000). Change in Gender-Ideology, 1977-1996: The Contributions of Intracohort Change and Population Turnover. *Journal of Marriage and Family*, 62(2), 477–487. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.00477.x
- Cherlin, A. & Walters, P. B. (1981). Trends in United States Men's and Women's Sex-Role Attitudes: 1972 to 1978. *American Sociological Review*, 46(4), 453–460. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/2095264>
- Ciabattari, T. (2001). Changes in Men's Conservative Gender Ideologies: Cohort and Period Influences. *Gender & Society*, 15(4), 574–591. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/089124301015004005>
- Collins, M. L. & Lanza, S. T. (2010). *Latent Class and Latent Transition Analysis with Applications in the Social, Behavioral and Health Sciences*. Hoboken, N.J: Wiley.
- Crompton, R., Brockmann, M. & Lyonette, C. (2005). Attitudes, women's employment and the domestic division of labour: a cross-national analysis in two waves. *Work, employment and society*, 19(2), 213–233.
- Crompton, R. & Harris, F. (1997). Women's employment and gender attitudes: a comparative analysis of Britain, Norway and the Czech Republic. *Acta Sociologica*, 40(2), 183–202.
- Daly, M. (2011). What adult worker model? A critical look at recent social policy reform in europe from a gender and family perspective. *Social Politics*, 18(1), 1–23. doi:10.1093/sp/jxr002

- Daly, M. & Rake, K. (2003). *Gender and the welfare state : care, work and welfare in Europe and the USA*. Polity Press, in association with Blackwell Pub.
- Davis, N. J. & Robinson, R. V. (1991). Men's and women's consciousness of gender inequality: Austria, West Germany, Great Britain, and the United States. *American Sociological Review*, 72–84.
- Duncan, S. (1995). Theorizing European Gender Systems. *Journal of European Social Policy*, 5(4), 263–284. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095892879500500401>
- Edlund, J. & Öun, I. (2016). Who should work and who should care? Attitudes towards the desirable division of labour between mothers and fathers in five European countries. *Acta Sociologica*, 59(2), 151–169. doi:10.1177/0001699316631024
- Ellingsæter. (1998). Dual Breadwinner Societies: Provider Models in the Scandinavian Welfare States. *Acta Sociologica*, 41(1), 59–73. doi:10.1177/000169939804100105
- Ellingsæter. (1999). Women's right to work: The interplay of state, market and women's agency. *Nora: Nordic Journal of Women's Studies*, 109–123. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08038749950167634?needAccess=true>
- Elster, J. (1983). *Sour Grapes: Studies in the Subversion of Rationality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- England, P. (2010). The gender revolution: Uneven and stalled. *Gender and Society*, 24(2), 149–166. doi:10.1177/0891243210361475
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G. (2009). *The incomplete revolution : adapting to women's new roles*. Cambridge; Malden: Polity.

- Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st Century*. Stockholm: SNS Förlad. Hentet fra <https://www.sns.se/wp-content/uploads/2016/10/families-in-the-21st-century-webb.pdf>
- Eydal, G. B., Gislason, I. V., Rostgaard, T., Brandth, B., Duvander, A.-Z. & Lammi-Taskula, J. (2015). Trends in parental leave in the Nordic countries: has the forward march of gender equality halted? *Community, Work & Family*, 18. doi:10.1080/13668803.2014.1002754
- Eydal, G. & Rostgaard, T. (2015). *Fatherhood in the Nordic welfare states: comparing care policies and practice*. Bristol: Policy Press.
- Østbakken, K. M. (2016). *Kontantstøtteordningen: Omfang og effekter på sysselsetting i Norge og Norden*. Institutt for samfunnsforskning. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2442337>
- Øya, T. (2011). *Nordiske ungdommers holdninger til likestilling*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Oslo. Hentet fra www.hioa.no/content/download/46124/677994/file/5060%7B%5C_%7D1.pdf
- Ferrarini, T. (2006). *Families, states and labour markets. Institutions causes and consequences of family policy in post war welfare states*. Edward Elgar Pub.
- Ferree, M. M. (1974). A woman for president? Changing responses: 1958-1972. *The Public Opinion Quarterly*, 38(3), 390-399.
- Fraser, N. (1994). After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State. *Political Theory*, 22(4), 591-618. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0090591794022004003>
- Fredriksen, I. K. (2017). Ulike veier til likestilling i Norden. *Kilden*. Hentet fra <http://kjonnsforskning.no/en/node/9732>
- Fuwa, M. (2004). Macro-level gender inequality and the division of household labor in 22 countries. *American Sociological Review*, 69(6), 751-767.

- Fuwa, M. & Cohen, P. N. (2007). Housework and social policy. *Social Science Research*, 36(2), 512–530. doi:10.1016/j.ssresearch.2006.04.005
- Gerson, K. (2009). The Unfinished Revolution: How a New Generation Is Reshaping Family, Work, and Gender in America. *International Journal of Gender Science and Technology*, 3(1), 297. doi:10.1177/0730888411403394. arXiv: arXiv:1011.1669v3
- GESIS. (2016). *ISSP 2012 - Family and Changing Gender Roles IV, Variable Report: Documentation release 2016/11/23, related to the international dataset Archive-Study-No. ZA5900*. GESIS. Cologne. Hentet fra <https://www.gesis.org/issp/modules/issp-modules-by-topic/family-and-changing-gender-roles/2012/>
- Goerres, A. & Tepe, M. (2012). Doing it for the kids? The determinants of attitudes towards public childcare in unified Germany. *Journal of Social Policy*, 41(2), 349–372.
- Goldscheider, F. (2000). Men, children and the future of the family in the third millennium. *Futures*, 32, 525–538. Hentet fra www.elsevier.com/locate/futures
- Goldscheider, F., Bernhardt, E. [Eva] & Lappegård, T. (2015). The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior. *Population and Development Review*, 41(2), 207–239. doi:10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x
- Gornick, J. C. & Meyers, M. K. (2008). Creating Gender Egalitarian Societies: An Agenda for Reform*. *POLITICS & SOCIETY*, 36(3), 313–349. doi:10.1177/0032329208320562
- Gupta, S. (1999). The Effects of Transitions in Marital Status on Men's Performance of Housework The Effects of Transitions in Marital Status on. *Source Journal of Marriage and Family*, 61(3), 700–711. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/353571> %20http://about.jstor.org/terms

- Halrynjo, S. & Kitterød, R. H. (2016). *Fedrekvoten – norm for fedres permisjonsbruk i Norge og Norden. En litteraturstudie*. Institutt for samfunnsforskning. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2442339>
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Helle-Valle, J. H. (2007). *Time and media consumption in Norwegian families*. SIFO professional report no. 2. Oslo.
- Helmreich, R. L., Spence, J. T. & Gibson, R. H. (1982). Sex-role attitudes: 1972–1980. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 8(4), 656–663. doi:10.1177/0146167282084009
- Hook, J. L. (2006). Care in Context: Men's Unpaid Work in 20 Countries, 1965–2003. *American Sociological Review*, 71(2), 639–660. Hentet fra <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/000312240607100406>
- Hook, J. L. (2010). Gender Inequality in the Welfare State: Sex Segregation in Housework. *American Journal of Sociology*, 115(5), 1480–1523. doi:10.1086/651384
- Jakobsson, N. & Kotsadam, A. (2010). Do attitudes toward gender equality really differ between Norway and Sweden? *Journal of European Social Policy*, 20(2), 142–159.
- Kautto, M., Fritzell, J., Hvinden, B., Kvist, J. & Uusitalo, H. (Red.). (2001). *Nordic welfare states in the European context*. Psychology Press.
- Kitterød & Lappegård, T. (2012). A Typology of Work-Family Arrangements Among Dual-Earner Couples in Norway. *Family Relations*, 61(4), 671–685.
- Kitterød & Rønsen, M. (2013). Kvinner i arbeid ute og hjemme. Endring og ulikhet. I A. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier* (Kap. 8). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Knight, C. R. & Brinton, M. C. (2017). One Egalitarianism or Several? Two Decades of Gender-Role Attitude Change in Europe. *American Journal of Sociology*, 122(5), 1485–1532. doi:10.1086/689814
- Knudsen, K. & Waerness, K. (2001). National context, individual characteristics and attitudes on mothers' employment: A comparative analysis of Great Britain, Sweden and Norway. *Acta Sociologica*, 44(1), 67–79.
- Kraus, S. J. (1995). Attitudes and the prediction of behavior: A meta-analysis of the empirical literature. *Personality and social psychology bulletin*, 21(1), 58–75.
- Kunovich, R. M. & Kunovich, S. (2008). Gender dependence and attitudes toward the distribution of household labor: A comparative and multilevel analysis. *International Journal of Comparative Sociology*, 49(6), 395–427.
- Lanza, S. T., Coffman, D. L. & Xu, S. (2013). Causal Inference in Latent Class Analysis. *Structural Equation Modeling*, 20(3), 361–383. doi:10.1080/10705511.2013.797816
- Lanza, S. T., Dziak, J. J., Huang, L., Wagner, A. T. & Collins, L. M. (2015). LCA Stata plugin users' guide. University Park: The Methodology Center, Penn State. Hentet fra methodology.psu.edu
- Leira, A. (1992). *Welfare States and Working Mothers: the Scandinavian Experience*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.2307/2075946
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211–251. doi:10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x
- Lewis, J. (1992). Gender and the Development of Welfare Regimes. *Journal of European Social Policy*, 2(3), 159–173. doi:10.1177/095892879200200301
- Lewis, J. (1997). Gender and Welfare Regimes: Further Thoughts. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 4(2), 160–177. doi:https://doi.org/10.1093/sp/4.2.160

- Lewis, J. (2001). The Decline of the Male Breadwinner Model: Implications for Work and Care. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 8(2), 152–169. doi:10.1093/sp/8.2.152
- Mason, K. O. & Lu, Y.-H. (1988). Attitudes toward women's familial roles: Changes in the United States, 1977-1985. *Gender & Society*, 2(1), 39–57.
- McBroom, W. H. (1986). Changes in Role Orientations of Women. *Journal of Family Issues*, 7(2), 149–159. doi:10.1177/019251386007002003
- Mcdonald, P. (2000). Gender Equity in Theories of Fertility Transition. *Source: Population and Development Review*, 26(3), 427–439. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/172314>
- Mehmetoglu, M. & Jakobsen, T. G. (2017). *Applied statistics using Stata: A guide for the social sciences*. London: Sage.
- Munthe, P. (2009). Eilert Sundt. Hentet fra https://nbl.snl.no/Eilert%7B%5C_%7DSundt
- Noack, T. (2010). Ekteskap og skilsmisser i det 20. århundret. I T. Noack (Red.), *En stille revolusjon? Det moderne samboerskapet i Norge* (Kap. 3). Oslo: Doktorgradsavhandling, ISS, Universitetet i Oslo.
- OECD. (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. Education at a Glance. Paris: OECD Publishing. doi:10.1787/eag-2017-en
- Oppenheimer, V. K. (1997). Women's Employment and the Gain to Marriage: The Specialization and Trading Model. *Annual Review of Sociology*, 23(1), 431–453. doi:10.1146/annurev.soc.23.1.431
- O'Reilly, J., Nazio, T. & Roche, J. M. (2014). Compromising conventions: attitudes of dissonance and indifference towards full-time maternal employment in Denmark, Spain, Poland and the UK. *Work, employment and society*, 28(2), 168–188.
- Orloff, A. S. (1993). Gender and the social rights of citizenship: The comparative analysis of gender relations and welfare states. *American sociological review*, 303–328.

- Ortiz-Ospina, E. & Tzvetkova, S. (2017). Working women: Key facts and trends in female labor force participation - Our World in Data. Hentet 10. mai 2018, fra <https://ourworldindata.org/female-labor-force-participation-key-facts>
- Pampel, F. (2011). Cohort change, diffusion, and support for gender egalitarianism in cross-national perspective. *Demographic Research*, 25, 667.
- Reisel, L. (2014). Kjønnssdeling på tvers. I L. Reisel & M. Teigen (Red.), *Kjønnssdeling og etniske skiller på arbeidsmarkedet* (Kap. 2). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ruppanner, L., Bernhardt, E. [Eva] & Brandén, M. (2017). Division of housework and his and her view of housework fairness: A typology of Swedish couples. *Demographic Research*, 36, 501–524.
- Sainsbury, D. (2001). Gender and the making of welfare states: Norway and Sweden. *Social Politics*, 8(1), 113–143. doi:10.1093/sp/8.1.113
- Schnittker, J., Freese, J. & Powell, B. (2003). Who are feminists and what do they believe? The role of generations. *American Sociological Review*, 68(4), 607–622.
- Scott, J., Alwin, D. F. & Braun, M. (1996). Generational changes in gender-role attitudes: Britain in a cross-national perspective. *Sociology*, 30(3), 471–492.
- sentralbyrå, S. (2018). Fødte. Hentet 11. mai 2018, fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/fodte>
- Sjöberg, O. (2004). The role of family policy institutions in explaining gender-role attitudes: a comparative multilevel analysis of thirteen industrialized countries. *Journal of European Social Policy*, 14(2), 958–9287. doi:10.1177/0958928704042003
- Skog, O.-J. (2015). *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.

- Solheim, J. (2012). Den nordvesteuropiske modellen. I A. L. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier : Nye sosiologiske perspektiver* (s. 31–54). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Statistikbanken Nordisk Ministerråd. (2018). Statistikk over barnehagedekning. Hentet 10. mai 2018, fra <http://norden.statbank.dk/chil03>
- Statistikbanken Nordisk Ministerråd. (2018). Statistikk over husarbeid. Hentet 10. mai 2018, fra norden.statbank.dk/LABO07
- Stickney, L. T. & Konrad, A. M. (2012). Societal institutions and work and family gender-role attitudes. *Organization Management Journal*, 9(4), 236–246.
- Sundström, E. (1999). Should mothers work? Age and attitudes in Germany, Italy and Sweden. *International Journal of Social Welfare*, 8(3), 193–205. doi:10.1111/1468-2397.00083
- Svallfors, S. (2007). *The political sociology of the welfare state: Institutions, social cleavages, and orientations*. Stanford University Press.
- Teigen, M. & Skjeie, H. (2017). The Nordic Gender Equality Model: Comparing Scores. I O. Knutsen (Red.), *The Nordic Models in Political Science. Challenged, but still viable?* Bergen: Fagbokforlaget. Hentet fra [http://www.samfunnsforskning.no/core/bilder/artikler/the-nordic-gender-equality-model.-comparing-scores-\(short-version\).pdf](http://www.samfunnsforskning.no/core/bilder/artikler/the-nordic-gender-equality-model.-comparing-scores-(short-version).pdf)
- Teigen, M. & Wängnerud, L. (2009). Tracing gender equality cultures: Elite perceptions of gender equality in Norway and Sweden. *Politics & Gender*, 5(1), 21–44.
- Thornton, A. (1989). Changing Attitudes toward Family Issues in the United States. *Journal of Marriage and Family*, 51(4), 873–893. doi:10.2307/353202
- Thornton, A. (2001). Developmental Paradigm, Reading History Sideways, and Family Change the Developmental Paradigm, Reading History Sideways, and Family Change. *Demography*, 38(4), 449–465. doi:10.1353/dem.2001.0039

- Thornton, A., Alwin, D. F. & Camburn, D. (1983). Causes and Consequences of Sex-Role Attitudes and Attitude Change. *American Sociological Review*, 48(2), 211–227. doi:10.2307/2095106
- Thornton, A. & Freedman, D. (1979). Changes in the sex role attitudes of women, 1962-1977: Evidence from a panel study. *American Sociological Review*, 831–842.
- Thornton, A. & Young-DeMarco, L. (2001). Four Decades of Trends in Attitudes toward Family Issues in the The 1960s Through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 63(63), 1009–1037. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/3599811>
- Treas, J. & Widmer, E. D. (2000). Married women's employment over the life course: Attitudes in cross-national perspective. *Social Forces*, 78(4), 1409–1436.
- Vitali, A. & Arpino, B. (2016). Who brings home the bacon? The influence of context on partners' contributions to the household income. *Demographic Research*, 35(1), 1213–1244. doi:10.4054/DemRes.2016.35.41
- Yu, W.-h. & Lee, P.-l. (2013). Decomposing Gender Beliefs: Cross-National Differences in Attitudes Toward Maternal Employment and Gender Equality at Home. *Sociological Inquiry*, 83(4), 591–621.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt

Antall ord i oppgaven: 30 944

Vedlegg

Vedlegg I: Fedrekvote i de nordiske landene

Tabell 1: Fedrekvote og fedres andel av foreldrepermisjon i nordiske land (2011)

	Norge	Sverige	Danmark	Island	Finland
Rett til å benytte felles betalt foreldrepermisjon	1978	1974	1984	1981	1985
Rett til (ubetalt foreldrepermisjon ved fødsel)	1977	1980	1984	1998	1978
Fedrekvote (individuell ikke-overførbar rettighet)	1993-	1995-	1998-2002	2000-	2013-
Fedrekvote 2014 (av total permisjon)	10(46 ¹)	8(69)	0(52)	13(39)	6(48)
Fleksibelt uttak	Ja	Ja	Begrenset	Ja	Begrenset
Kan mor være hjemme samtidig	Ja	Ja, opptil 30 dager	Nei	Ja	Ja, max. 3 uker
Hvilke fedre har rett til foreldrepermisjon	Fedre med foreldrerett	Fedre med foreldrerett	Gifte/samboende	Alle	Gifte/samboende
Kan permisjonen overføres til mor	Ja, hvis far er syk eller ikke har foreldrerett		Mor kan ta hele permisjonen		
Tidsperiode fedre kan ta ut permisjonen	3 år	12 år (80% må tas i.l.a. 4 første år)	1 år - men kan forlenges	2 år	2 år
Kompensasjonsgrad 2013 (% av egen lønn opptil et visst nivå)	100/80	77,6	100	80	70-90

Gjelder for 100 % lønnskompensasjon. Tre uker permisjon før termin, kommer i tillegg.
¹ Kilde: G. Eydal og Rostgaard, 2015; G. B. Eydal mfl., 2015 slik gjengitt som tabell i Halrynjo og Kitterød, 2016, s. 87

Tabell 2: Andel av (%) av dager med utbetalte foreldrepenger som er benyttet av fedre i de nordiske landene, 2000-2012

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	5,5	4,1	3,3	7,2	13,7
2001	5,7	4,3	22,5	8,3	15,0
2002	5,5	4,8	19,6	8,6	16,6
2003	5,1	5,3	27,6	8,6	18,3
2004	5,5	5,7	31,8	9,0	19,7
2006	6,0	5,7	32,6	10,4	20,9
2009	7,3	6,7	33,9	11,6	23,1
2010	7,1	7,1	31,7	14,7	23,9
2011	7,4	8,3	29,0	17,8	24,5
2012	7,4	8,7	28,4	19,8	25,1

Kilde: G. Eydal og Rostgaard, 2015, s. 171 slik gjengitt som tabell i Halrynjo og Kitterød, 2016, s. 87

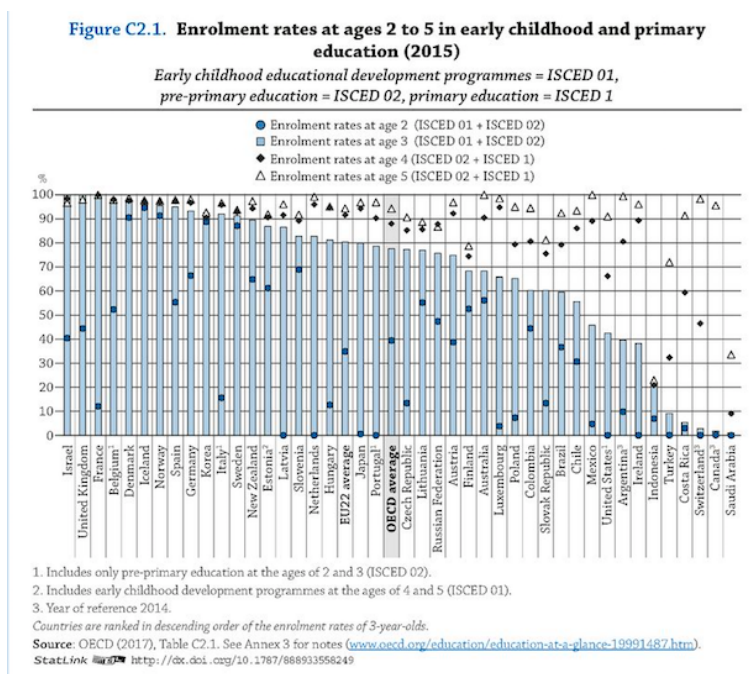
Vedlegg II: Kontantstøtte i de nordiske landene

Tabell 3: Andel av (%) av dager med utbetalte foreldrepenger som er benyttet av fedre i de nordiske landene, 2000-2012

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Nasjonal lovgivning	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja
Finansiering	Kommune	Stat og kommune	Kommune	Stat	Kommune
Administrasjon	Kommune	Stat og kommune	Kommune	Stat	Kommune
Barnets alder	6 mnd. til skolestart maks 1 år	9-36 mnd.	-	13-23 mnd.	250 dager - 35 mnd.
Kan brukes til å kjøpe privat omsorg	Kommunen bestemmer	Ja	Kommunen bestemmer	Ja	Ja
Mulighet for deltidsbarnehage	Nei	Ja	Kommunen bestemmer	Ja	Ja
Begrensninger på bruk kombinert med andre overføringer	Ja	Nei	Kommunen bestemmer	Nei	Ja
Beløp per måned	Kommunen bestemmer (København, ca DKK 7000)	EUR 342,53	Kommunen bestemmer	NOK 6000	Maks SEK 3000, kommunen bestemmer
Bruk	Omkring 1000 barn	50,5% 9.mnd.-3mnd.	-	29% 13-23 mnd.	2,1% (alle barn 1-3 år) 3,9% (kommuner med kontantstøtte)
Fedres andel av mottakere		5,5%	-	18 %	8 %

Kilde: G. Eydal og Rostgaard, 2015, s. 171 slik gjengitt som tabell i Halrynjo og Kitterød, 2016, s. 87

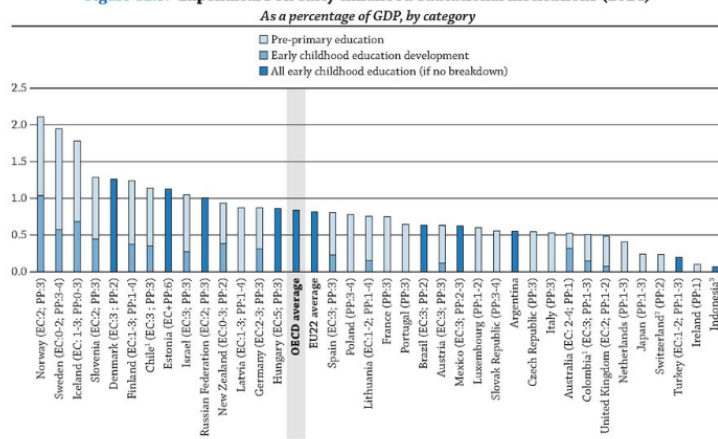
Vedlegg III: Barnehage i de nordiske landene

Figur 1: Andel barn i barnehage i aldersgruppen 2-5 år, i OECD land(2015).

Kilde: Figur hentet fra OECD, 2017, s. 260.

Figure C2.3. Expenditure on early childhood educational institutions (2014)

Note: The number in parentheses corresponds to the theoretical duration of early childhood educational development (EC) and pre-primary (PP).
 1. Year of reference 2015.
 2. Public expenditure only.
 3. Year of reference 2013.

Countries are ranked in descending order of public and private expenditure on educational institutions.

Source: OECD (2017), Table C2.3. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/education/education-at-a-glance-19991487.htm).

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933558287>

Figur 2: Penger brukt på barnehage (som % av BNP) i OECD land(2014).

Kilde: Figur hentet fra OECD, 2017, s. 265.

Vedlegg IV: Frekvenstabeller

Tabell 4: Alder og utdanning fordelt på kjønn (n=4114)

	Menn	Kvinner	Totalt
<i>Alder oppsummert i kohorter</i>			
18-25	258 12.86 %	268 12.71 %	526 12.79 %
26-35	269 13.41 %	311 14.75 %	580 14.10 %
36-45	309 15.40 %	380 18.03 %	689 16.75 %
46-55	402 20.04 %	416 19.73 %	818 19.88 %
56-65	401 19.99 %	416 20.35 %	830 20.18 %
66-75	367 18.30 %	304 14.42 %	671 16.31 %
<i>Utdanning</i>			
Grunnskole	361 18.00 %	334 15.84 %	695 16.89 %
Videregående	772 38.48 %	722 34.25 %	1494 36.32 %
Høyere utdanning, =<4 år	592 29.51 %	830 39.37 %	1422 34.56 %
Høyere utdanning, >4 år	254 12.66 %	202 9.58 %	456 11.08 %
Ikke oppgitt	27 1.35 %	20 0.95 %	47 1.14 %

Tabell 5: Utdannelse fordelt på alder (n=4114)

<i>Alder oppsummert i kohorter</i>	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-75	Totalt
<i>Utdannelse</i>							
Grunnskole	118 22.43 %	43 7.41 %	49 7.11 %	111 13.57 %	170 20.48 %	204 30.40 %	695 16.89 %
Videregående	256 48.67 %	193 33.28 %	235 34.11 %	299 36.55 %	309 37.23 %	202 30.10 %	1494 36.32 %
Høyere utdannelse, =</4 år	112 21.29 %	249 42.93 %	292 42.38 %	291 35.57 %	279 33.61 %	199 29.66 %	1422 34.56 %
Høyere utdannelse, >4 år	26 4.94 %	89 15.34 %	109 15.82 %	110 13.45 %	63 7.59 %	59 8.79 %	456 11.08 %
Ikke oppgitt	14 2.66 %	6 1.03 %	4 0.58 %	7 0.86 %	9 1.08 %	7 1.04 %	47 1.14 %

Vedlegg V: Modellpassform

Tabell 6: Passform ved forskjellig antall grupper

Antall grupper	Loglikelihood	BIC	AIC	df
En gruppe	-10938.61	1255.37	1204.79	16
To grupper	-10476.47	406	298.52	7
<i>Tre grupper</i>	-10349.29	226.53	62.15	-2
Fire grupper	-10344.67	292.2	70.92	-11
Fem grupper	-10344.21	366.18	88.01	-20
Seks grupper	-10344.21	441.08	106	-29

Vedlegg VI: LCA med fire grupper

Tabell 7: Karakteristikk ved fire familieidealer i prosent (n=4114)

<i>Barn under skolealder</i>	Gruppe 1 <i>En-og-en-halv: konservativ</i>	Gruppe 2 <i>Deltid</i>	Gruppe 3 <i>Fulltid</i>	Gruppe 4 <i>En-og-en-halv: omsorg</i>
<i>Optimal fordeling av barnepass:</i>				
Mor hjemmeværende, far fulltid	8	9	2	20
Mor deltid, far fulltid	85	17	17	62
Mor og far fulltid	3	2	77	1
Mor og far deltid	3	69	2	17
Far deltid/hjemmeværende, mor fulltid	0	4	1	0
<i>Minst ønskelig deling av barnepass:</i>				
Mor hjemmeværende, far fulltid	4	31	35	2
Mor deltid, far fulltid	14	0	2	0
Mor og far fulltid	43	65	3	64
Mor og far deltid	16	3	33	1
Far deltid/hjemmeværende, mor fulltid	23	1	27	32

Respons kategorier >25 prosent er uthevet.

Tabell 8: Fordeling av familieidealer på land ved fire grupper, i prosent (n=4114)

	Gruppe 1 <i>En-og-en-halv: konservativ</i>	Gruppe 2 <i>Deltid</i>	Gruppe 3 <i>Fulltid</i>	Gruppe 4 <i>En-og-en-halv: omsorg</i>
Norden	16	22	24	38
Danmark	17	11	32	39
Finland	16	9	31	44
Island	18	13	21	48
Norge	18	32	20	31
Sverige	28	20	14	39

Respons kategorier >25 prosent er uthevet.

Vedlegg VII: LCA med fem grupper

Tabell 9: Karakteristikk ved fem familieidealer i prosent (n=4114)

<i>Barn under skolealder</i>	Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 3	Gruppe 4	Gruppe 5
	<i>En-og-en- halv: konservativ</i>	<i>Deltid</i>	<i>En-og-en- halv: forvirret</i>	<i>En-og-en- halv: omsorg</i>	<i>Fulltid</i>
<i>Optimal fordeling av barnepass:</i>					
Mor hjemmевærende, far fulltid	20	9	4	16	2
Mor deltid, far fulltid	72	16	83	54	15
Mor og far fulltid	3	3	8	1	78
Mor og far deltid	6	68	4	30	4
Far deltid/hjemmевærende, mor fulltid	0	5	1	0	1
<i>Minst ønskelig deling av barnepass:</i>					
Mor hjemmевærende, far fulltid	3	40	5	3	35
Mor deltid, far fulltid	3	0	22	0	1
Mor og far fulltid	41	55	29	82	3
Mor og far deltid	4	2	27	1	34
Far deltid/hjemmевærende, mor fulltid	49	4	18	13	27

Respons kategorier >25 prosent er uthevet.

Tabell 10: Fordeling av familieidealer på land ved fem grupper, i prosent (n=4114)

	Gruppe 1 <i>En-og-en- halv: konservativ</i>	Gruppe 2 <i>Deltid</i>	Gruppe 3 <i>En-og-en- halv: forvirret</i>	Gruppe 4 <i>En-og-en- halv: omsorg</i>	Gruppe 5 <i>Fulltid</i>
Norden	21	16	9	31	23
Danmark	13	10	30	40	7
Finland	17	8	7	40	28
Island	22	15	7	36	21
Norge	15	26	4	31	24
Sverige	20	20	9	42	9

Respons kategorier >25 prosent er uthevet.